

TWEEDE ZESTAL

LEERREDENEN,

DOOR

DR. A. KUYPER.

AMSTERDAM,
H. DE HOOGH & Co.

—

TWEEDE ZESTAL

LEERREDENEN,

DOOR

DR. A. KUYPER.

I.

DE TROOST DER EEUWIGE VERKIEZING.

AMSTERDAM,
H. DE HOOGH & Co.

I.

DE TROOST DER EEUWIGE VERKIEZING.

Gij, welken Ik gegrepen heb van de einden der aarde, en uit hare bijzondersten geroepen heb, en zeide tot u: Gij zijt mijn knecht, u heb Ik uitverkoren, en heb u niet verworpen. Vrees niet, want Ik ben met u, zijt niet verbaasd, want Ik ben uw God; Ik sterk u, ook help Ik u, ook ondersteun Ik u met de rechterhand Mijner gerechtigheid. Jesaia 41: 9, 10.

Reeds een vluchtige lezing van die schriftplaats zei het u, M. H.! — het is de »Troost der eeuwige verkiezing,” waarmee de Heer in dat woord tot de zijnen komt. Het is de vervulling dier wegslepemde profetie: »Troost, troost, mijn volk, zal ulieder God zeggen,” die als heilige muziek in Israël’s ooren speelt, nu er naar het hart van Jeruzalem gesproken wordt. Ziet, Hij die zijn ziener dat woord der ontferming op de lippen legt, is de goede Herder, die Zijn kudde verstrooid, de schapen Zijner weide afgedoold ziet, en in het wilde woud reeds den briesschenden leeuw bespeurt, gereed ze te bespringen, en die nu met Zijn teedere, Zijn doordringende stem ze naroept, of ze zich weer om hem verzamelen mochten, terwijl Hij de lammerkens reeds opneemt, om ze in de armen Zijner liefde te dragen. Hij, die dus tot Zijn uitverkorenen roept, het is de koninklijke Strijder, die, rijdend op het witte paard en met Gods Woord op Zijn lendenen geschre-

ven, de reeds doorbroken slagorde herstelt, of ijlings de Zijnen ter hulpe snelt, waar ze voor den vijand zouden deinzen. Of wilt ge, Hij, wiens godlijk hart zich in die woorden uitspreekt, is de Heilige Israëls, zijn Verlosser, die, waar op de groote levenszee zijn jongeren wankelen, en dreigen weg te zinken, roepend: »Heer, wij vergaan!”, hun de rechterhand Zijner gerechtigheid toesteeckt, ze opheft uit de baren, en door Zijn moedgevend »Vreest niet” weer doorstroomt met Zijn kracht.

Een bron van vertroosting moet dus die eeuwige verkiezing ons zijn, en niet, gelijk het bij zoovelen is, eene welkome aanleiding tot een reeks van spitsvondige vragen. Niet voor den betweter, niet voor het nieuwsgierig verstand, maar voor het treurende hart zijn die woorden geschreven. Het is een beker van stille vertroosting, waarin de Heer de eêlste druif Zijner ontferming heeft uitgeperst, en dien Hij ons met eigen hand aan den mond wil zetten. O, waar zijn dan de dorstenden van hart? Niet zij zullen dien beker, door God gemengd, eerst ontleden willen eer zij hem ledigen. Neen, wie werkelijk dorst heeft, bestormt u niet met een reeks van vragen, maar leeft op bij het zien van den beker, strekt de hand uit en drinkt.

Maar juist om die uitnemende teederheid, moet er van die verkiezing met soberheid, mag er van die hoogheilige waarheid niet te vaak, niet voor aller oor gesproken worden. O! we weten, hoe weinigen er zijn, die, als die beker rondgaat, werkelijk de lippen openen. En daarom, de ernstige waarschuwing, dat »het heilige niet voor ieder is,” dat men »de perelen niet voor allen mag werpen,” ze geldt ook hier.

Bovenal, de erkenning dier waarheid ga niet voorop, maar volg steeds de bekeering des harten. Het »hart'' onzer belijdenis hebben de vaders ze genoemd. Dát blijve ze, en worde door niemand misvormd tot de »hand,''' waarbij men die belijdenis aanvat. Zóó als ze in Gods Woord ligt uitgesproken, zoo blijve die verkiezing ook voor ons leven, of ons zou de schuld treffen, als ze door onware vooropstelling aan smaad werd bloot gegeven en tot een aanfluiting werd voor den spot.

Maar toch, haar verzwijgen, mogen we evenmin. Neemt ge haar weg, dan is het hart uit uw belijdenis gesneden, dan klopt het levensbloed in haar aderen niet meer, en is uw belijdenis, hoe weinig ook voor het oog veranderd, in waarheid dood. Neen, we mogen haar niet bedekken, omdat sommigen voor misbruik vreezen. Wie dús spreekt, wil wijzer zijn dan de Heer in Zijn Woord. Hij, die meerder is dan ons hart, en veel beter dan wij de arglistigheid kent, waarin ons hart dreigt verstrikt te raken, Hij heeft in Zijn Woord die waarheid niet verzwegen. Welnu, dát Woord, zoo als het is, hebben wij te prediken. Voor wat dát na zich sleept, zal Hij zorgen. En, al was er ook slechts een enkele kleine, wiens ziel naar die ontferming dorste, ook hem mag die beker der vertroosting niet door onze willekeur geroofd.

Ja, we moeten sterker spreken. Een kerk, die die verkiezing verzwijgt, ondermijnt het fundament, waarop ze rust. Alleen — ik zeg niet dat leerstuk, maar — dat feit der uitverkiezing is de onwankelbare grond, waarop de gemeente des Heeren staat. Alleen omdat de Heer gesproken heeft: »Ik heb u gegrepen, gij zijt Mijn

knecht," is er een Israël onder de volkeren, is er een gemeente in de wereld opgestaan. Hij sprak, en daardoor ontstond Israël. Hij riep, en daardoor is de gemeente geworden. De verkiezing is de zaadkorrel, waaruit de planting der gemeente wast. Denk dus dat geheimnis u weg: bestrijd, ik zeg nog eens, niet het leerstuk, maar het feit der verkiezing, welnu, dan is er geen gemeente meer, maar vloeit kerk en maatschappij onverbiddelijk samen. Het is wel, zoo als onze vaders het zoo ernstig beleden: zonder die verkiezing mist de kerk haar hart.

En toch, ontveinzen we het ons niet, M. II.! niets zoozeer als die verkiezing strijdt met de thans heerschende begrippen. De belijdenis dier waarheid is geheel vreemd geworden aan den geest onzer eeuw. Men verzwijgt of bespot ze, nauwlijks een glimlach wordt ze waardig gekeurd en men gist zelfs van verre niet, wat onmetelijke kracht nog steeds in dat machtig beginsel schuilt. En geen wonder, want er is geen belijdenis, die zoo sterk indruist tegen den hoogmoed van het hart, ons zoo onverbiddelijk opjaagt uit onzen laatsten schuilhoek en allen grond tot verheffing beneemt. Denk u, welke leer ge wilt, en nog altijd blijft er een duimbreed gronds, waarop we post kunnen vatten, om, den arm opheffend, tot den Schepper te spreken: »Dit is mijn, dit het steunpunt, waardoor ik in mij zelven rust!" Maar wordt door de verkiezing u ook dát steunpunt ontnomen, ook dat laatste, ook dat ingebeelde recht voor uw oogen verbroken, dan hebt gij niets meer, dan zinkt gij weg in de eeuwige diepte, en

»God, wees mij zondaar genadig!» is het eenig en eentoonig roepen, dat u bij dat zinken rest.

In ons hart dus ligt de strijd tegen de verkiezing M. H, niet in ons denken, niet in de ervaring van wat het leven ons biedt.

Niet in het denken, want verwierpt ge dat feit, wjl het ongerijmd is, ik zou u aantoonen, dat de loochening dier waarheid tot nóg veel stuitender ongerijmdheid voert. Wil men dát wapen hanteeren, laat men dan voor het minst oprecht zijn, en belijden, dat ook het geloof aan een God, de belijdenis van een eeuwig leven, en het roepen des gebeds volstrekt even ongerijmd zijn voor ons menschelijk denken. Is dát uw gids, houd dan op te bidden, geloof dan aan geen toekomst meer, ja voeg u dan bij hen, die voor het »daar is geen God» niet terugdeinzen! Maar neen,... dat doet men niet.... Wél bidden, wél de hope der onsterfelijkheid voeden, wél aan een God gelooven, — maar neen, niet die verkiezing.... och! waarom anders Gel., dan wjl die eerste geloofstrits ons nog iets aan waarde schijnt te laten, soms ons nog streelen kan, maar juist die eeuwige verkiezing ons zelfs het minste aan waarde zoo onverbiddelijk rooft.

Of wil men zich op de ervaring beroepen, welnu, ook ons staat ze ten dienste, ook voor ons ligt dat breede veld geopend, en reeds een vluchtige blik zal u voldingend bewijzen, hoe juist die ervaring het feit der verkiezing staft, en verre van tegen haar te pleiten, veeleer voor haar getuigt.

Uit feiten moet die ervaring gekend, dus voor algemeen erkende feiten des levens moet ik uw

aandacht vragen. Laat een tweetal u genoegzaam zijn.

Het eerste feit, dat ik oproep, het is: de lotsbedeeling der menschheid op aarde. En wat toont u dan de geschiedenis der volkeren, wat het leven der personen anders dan een altijd wisselende verscheidenheid van talenten en gaven, door den Schepper in Zijn volle vrijmacht aan Zijn schepsel toebedeeld? Is alle land gelijk, of zien we niet het ééne volk een vruchtbren grond bewonen, schier zonder arbeid weelde puttend uit de weelde der natuur; en ginds een ander, dat met zijn noeste vlijt, ja in het zweet zijns aanschijns, geen brood zelfs af kan persen aan den harden grond die het draagt? Ontving niet het ééne volk een zoo gunstige ligging, zoo krachtigen volksaard, zoo uitgebreide grenzen, dat het anderen de wet voorschrijft, zijn naam gevreesd maakt en geen ondergang ducht? En zijn er niet weer andere volken, zoo zwak van geest, in ziental zoo klein, zoo gedrongen gelegen, dat ze nauwelijks kunnen adembalen en slechts door de onderlinge ijverzucht der anderen bestaan? En nu, wat van de volkeren geldt, het geldt immers evenzeer van de enkele personen. Wie anders dan de Heer deelde allen hun levenslot toe, en hoe vér loopt niet dat levenslot uitéén? Wat afstand niet tusschen »dien groote der aarde”, die in goud zich baadt, door geld zich macht verwierf en alle vreugd des levens zich met kwistige hand ziet toegeworpen, en dien »kleine” ginds, dien armoe drukt, die om het geld zich buigen moet en schier aan elk genot werd gespeend. Twee broeders zult ge vinden in eenzelfde huis — den een, in lichaamskracht sterk, van gezondheid blozend, die het ziekbed slechts bij name kent, maar den ander zwak,

uitgeteerd en ingezonken, door krankheid op krankheid vervolgd en gekweld. Hier lacht u een jonge maagd tegen, wier schoonheid elk betoovert, allerwege gezocht, en die, al spreekt ze geen woord, de harten inneemt, en dies naar alle zijden, werwaarts ze zich keere, lachende paden door het leven geopend ziet; en daar een andere, misschien reiner van hart, maar misdeeld in vormenschoonheid, en wie het nauwlijks gelukt, zich een nauw en kronkelend pad door het leven te banen. Ach! zoo zijn immers alle gaven op aarde ongelijkelijk verdeeld. Het is of de hand die ze eens allen besloot, zich boven ons geopend heeft, dat de wind des daags ze grillig her en derwaarts spreidde! Of is het niet een ontzettende tegenstelling, de ijzeren denkkraacht van den één met de zwakke hersenen van den ander. Hier dat zich verheffen van den geest als met adelaarsvlucht, en daar dat kruipen langs den bodem, wyl de kracht tot opheffing ontbreekt. De één meester van het woord, die met een enkelen greep heel een wereld van klanken, ze bespelend als zijn werktuig, dwingt naar zijn wil, terwijl het dien ander nauwlijks gelukt in het dagelijks gesprek de broodnoodige woorden te vinden. Deze met kunstzin begaafd, tooverend met penseel of harp, en gene weer voor alle kunst ongevoelig, met geen oog voor de kleuren, en doof voor die heerlijke schepping, die zich in de wereld der toonen ontrolt. Laat mij er bijvoegen: deze vlug en handig in het practisch leven, wien alles gelukt, alles meêloopt, die overal zijn weg zich baant, — de ander altijd tobkend, altijd uitglijdend, altijd mistastend, en ik zou zeggen, waartoe meer M. H.? Die feiten, ze zijn niet te loochenen. Er is in het leven geen gelijke bedeeeling. Schier alles heeft de een, schier alles

mist de ander. Aller lotsbedeeling verschilt. En nu, hoe verklaart ge dat ontzachlijk feit? Gaat het naar verdienste? Zijn dan de rijkbedeelden vrij van schuld, alleen de min- en misbedeelden schuldig? Is het ook door eigen toedoen, dat de één rijk, de ander arm geboren wordt? Ook door eigen schuld, als het zwakke wicht reeds in de wieg een ziekelijk gestel verraadt? O! ik weet het, soms wordt een deel van ons leven door goed of kwaad gedrag gewijzigd. Maar wat, bid ik u, zegt die kleine afwijking bij het onomstootelijk feit, dat lichaamskracht en kracht van geest, dat schoonheid of misvormdheid, dat gaven en talenten, ja dat onze levenskring op aarde, voor verre weg de meesten reeds met de geboorte zijn beslist? dat eer dat kindeke wist van goed of kwaad, het óf reeds veel óf schier niets ontvangen had....? Neen, hoe ge u wendt of keert, ge kunt het niet wegcijferen. Er is een verkiezing óók in de lotsbedeeling. Ook het leven om u heen spreekt van vrijmachtige beschikking. Dat hier de gaven als opgehoopt, dat ze ginds schier onthouden zijn, het is niet om wat in u is, maar alleen wijl God het dus wil.

En nu het andere feit. Het is, dat de ervaring van het leven gedurig de waarheid dier ernstige woorden bevestigen komt: »Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren». Gelijk nu, zoo was ook alle eeuwen door, de menschheid gesplitst. Er waren er die geloofden, en er waren er die niet geloofden, en steeds waren de eersten de minsten in getal. Elke nieuwe bladzijde die ge in de geschiedenis der gemeente opslaat, verhaalt u altijd weer van dat kleine kuddeke, dat te midden der bangste worsteling vast-

hield aan den Heer. — En niet slechts op óns standpunt geldt dit, maar ook al volgt ge een andere geestesrichting, al staat uw overtuiging lijnrecht tegen de belijdenis der Kerk over, nogtans zult ge erkennen moeten, dat de ervaring het dus leert. Welaan, wees modern, hetzij zoo, en mits ge het van harte zijt, zult ge immers dat inzicht, dat licht, dat gij zegt te hebben, als uw hoogste goed, als uw rijkste gave beschouwen. En nu, hoe weinigen zijn er die dat met u deelen? Klagen niet de modernen zelve, dat de meesten hen miskennen, zoo weinigen in de diepte van hun leven doordringen, dat er slechts enkele keurgeesten zijn, die werkelijk hun genieting smaken kunnen? Die hoogste gave, waarin gij roemt, gij hebt ze dus, ik niet, de meesten moeten ze met mij derven.... en toch hebt ge ons allen geroepen. O! zegt het mij dan, mannen der nieuwe richting! of het »velen geroepen maar weinigen uitverkoren”, ook niet in uw levenskring als feit der ervaring geldt?

En nu, voeg die beide feiten saam, M. H.: Gods vrijmachtige wil die het levenslot aan een iegelijk uitdeelt, zonder dat er aan 's menschen zijde van recht of van verdienste spraak kan zijn. Dat het één, en het ander: dat ook voor het zielsleven, de meesten arm zijn, slechts enkelen rijk: de meesten krank en weinigen gezond; dat ook naar het hart slechts enkelen door schoonheid blinken, terwijl de meesten u eer afstooten; dat ook op dat gebied, de tien talenten schaarsch, en het enkele zoo kwistig is uitgedeeld, — en een vrijmachtige verkiezing óók voor het zielsleven, ge kunt ze immers niet ontgaan.

O! de geest der wereld weet het wel M. H., hoe onwrikbaar de verscheidenheid van levenslot de waarheid der verkiezing bevestigt. Van daar zijn streven, om met de schaafe der eenvormigheid alle leven gelijk te maken. Van daar dat tooverwoord van »gelijkheid» in zijn banier. Van daar dat onverbiddelijk hellen naar het socialisme, welks aard juist is, zóólang het leven te persen, tot alle onevenheid verdwijnt. Elk moet evenveel recht, elk moet evenveel macht hebben. Het gezamenlijk bezit moet onder allen gelijkelyk verdeeld. Zelfs de geestesgaven moeten bij allen gelijk worden, de middelmatigheid ten troon verheven, ja het is reeds uitgesproken, dat de mensch niet te veel mag weten, want dat die meerder wetenschap van den één eene beleediging voor den ander zou zijn! En dat is geen scherts, daartoe moet het komen. Alleen langs die lijn zich voortbewegend, blijft dat streven zich zelf gelijk. Eerst zoo dat gelukt is, verdwijnt de schaduw der verkiezing uit dit aardsche leven. En dan natuurlijk kan ook de hemel volgen. Door een »zaliging aller zielen» wordt dan ook daarboven alles gelijk gemaakt, en men verliest zich in droomen, hoe men van deze dwaalstar naar een andere planeet verhuizen zal, om, van sport tot sport steeds verder klimmend, al hooger op de ladder der volmaking te stijgen.

En nu, wat ik begriip, het is, dat wie aan de giftige borst der wereld is gezoogd, en niets dan haar moeder-melk heeft ingedronken, zich die wereld tot een type van den hemel maakt, en zich op het veld der verbeelding een spoor zonder einde teekent, dat nooit door een oordeel wordt afgebroken, en waarlangs men, het vaandel van 's menschen rechten hooghoudend, voortholt

eeuwig door. Maar wat mij verbijstert, het is, dat men waant, zulk een weg te kunnen betreden met de Schrift in de hand en tot banier het kruis van Christus. Immers gaat dat streven door, weg is dan het oordeel, weg de wederkomst des Heeren, dan kan er geen Kerk, geen gemeente op aarde meer zijn. Dan is die Schrift, die men in naam nog loven blijft, geen openbaring, maar veeleer een bedekking der waarheid te achten, en heeft God Zijn hoogste woord niet door Israëls profeten, niet door Zijnen Zoon tot ons gesproken, maar thans eerst geopenbaard aan den wijsgeer onzer eeuw.

Neen, Gel., dat niemand u verleide, naar luid de Schrift, valt voor hem, wien de Christus verkondigd is, de gezichtseinder der beslissing met het graf. En staat ge op dien grond, dan is het uw zedelijk, zoowel als uw godsdienstig bewustzijn, dat naar een eeuwige verkiezing dringt.

Ik zeg uw zedelijk bewustzijn. Want dit gevoelt elk, er is in ons wezen een strijd. Er huizen in onze borst twee elkaar strijdige elementen. Er is in ons hart meest wat we wel, maar ook soms wat we niet veroordeelen. Recht en onrecht, waarheid en leugen, deugd en zonde, zij worstelen in ons een hardnekkigen kamp. Er is iets in ons dat ten doode gewijd moet, maar ook, zoo we gelooven, een ander iets dat van leven spelt. Die worsteling kan niet eeuwig duren. Er moet een beslissing, er moet er een crisis, er moet een oplossing komen. En daarom, óf er is in ons geen zedelijk besef, óf het zoekt, het vraagt, het eischt een afdoend en beslissend oordeel.

Zoo is het in ons, en niet anders in de wereld om

ons heen. Als in een spiegel toont die wereld ons den strijd van het eigen hart. Ook daar die dooreenmenging van wat elkander uitsluit. Ook daar die worsteling van dood en leven, van onrecht en gerechtigheid. En ook daar, in dien strijd geen beslissing, niet zelden het recht beschaamd, het onrecht triompheerend. En als we dan ook daar vaak de gekroonde zonde en de geboeide deugd nog worstelend in de eeuwigheid zien rollen, wie heeft dan, zoo vraag ik, nog een zedelijk bewustzijn, die niet, die eeuwigheid aanziende, uit het diepst zijns harten, om een oordeel roept?

Dat zedelijk besef zal zijn begeerte ontvangen M. H., want dat oordeel komt, en daarmee de scheiding van koren en van kaf, van wie behouden en verloren zijn. En nu, ik geloof het, gij, die den Verzoener vindt, ziet dat oordeel met blijde hope tegen, reeds juist ge om de kroon, die dan u op de slapen zal gedrukt worden. Maar, zoo gij het leven kent, dan beroep ik mij ook op uw godsdienstig bewustzijn, dan vraag ik u aller getuigenis, waarin ge anders, bij de vrijspraak van dat oordeel, dan in Gods vrije verkiezing rust?

Gij hebt het leven, anderen niet. Lig dit aan u, hebt gij dat eeuwige zelf verworven? O! neem dan vrij voor die anderen een vloek op uwe lippen, ban alle ontferming, en vaar als Lucifer, God in het aangezicht, ten hemel op, om naar de heerschappij des hemels te dingen, gij, krachtige geest! die het bestaan hebt, een kiem van wat eeuwig blijft, te scheppen uit uzelf. Veins dan niet langer, maar spreek het uit, dat het bezit van eeuwig leven den doodsteek aan uw vroomheid bracht, en hij van God niet meer afhangt, voor wien de poorte des hemels zich ontsloot.

Gij verfoeit dit uit het diepst uwer ziel, hoe zou het anders? — maar aanvaard dan ook de eeuwige verkiezing, d. i. erken dat de oorzaak van uw heil uitsluitend is uit God. Ziet toch, dat eeuwige, dat leven, hoe gewerd het u? Door de prediking des Woords.... Maar dat zelfde Woord dat u aangreep, ook die ander heeft het met u gehoord, waarom dan trok het u, en liet het hem ongevoelig? Wilt gij geloofdet, zegt ge.... Maar verder dan, van waar uw geloof? En gij spreekt van een neiging uws harten, van een kommer die u pijnigde, van een dorsten uwer ziel.... Maar toch, ook dat was niet immer zoo. Er liggen ook dagen achter u, waarop ge nu terugziende, ongeveinsdelijk van uzelf verklaart, dat ieder ander toen, eer dan gij, tot dien honger scheen te zullen komen. Wie anders dus dan de Heer heeft toen uw wil geneigd, uw ziel geleid, u in de vezelen uws gemoeds aangegrepen? O! hoe ver ge ook op uwen levensweg terugziet, immers altijd was de Heer u voor, u reeds genade bereidend, toen gij Hem nog verwierpt, u reeds trekkend van verre, toen gij nog niet badt. Zie nu om en achter u, en immers, al wat u weervaren is, het scheen voor u zonder samenhang, maar Hij schikte het samen tot een grootsch en eenig doel, nog eer gij dat doel kondt bespeuren. Ja hoe ver ge ook achterwaarts ziet, altijd stond Hij daar als de goede Herder, die het onwillig en verdoolde schaap opzocht, nariet en met zijn trouwe beschermde. En bespeurt ge nu almeer, hoe zelfs uw wezensaanleg daartoe medewerkte, immers zelfs achter uw geboorte moet ge dan terugdringen naar Hem die u alzoo, nog eer ge waart, in uws moeders schoot formeerde. Die u zóó formeerde, wilt het Hem behaagd had, reeds

eer Hij u schiep, gedachten des vredes over u te brengen, ja die u formeerde, alleen wijl Hij u voorgekend had in Zijn eeuwigen raad. Neen, er is geen rustpunt voor uw geest op dien weg in het verleden terug, zoolang ge in des Vaders welbehagen niet de volle en eerste oorzaak van uw heil gevonden hebt. Zoek ergens, hoe verlijnd dan ook, den aanvang van dien weg in u zelve te vinden, en de gemeenschap met God is u onverbiddelijk afgesloten. Och! wie iets, hoe gering ook, voor zich zelf wil houden, hij derft de geloofsvreugd, hij kent het zalige der aanbidding niet.

Daarom heeft het godvruchtig hart voor die Schrift een jubelend Amen, als ze alleen uit God dat eeuwige verklaart; ons zegt, dat het des roependen Gods is, die nu her- dan derwaarts het oog wendend, tot de ontwaakten ten leven spreekt: Niet gij, Ik heb u gegrepen van de einden der aarde. Ik heb tot u gezegd: Gij zijt Mijn knecht, Ik heb u uitverkoren, en u niet verworpen. Van vóór de grondlegging der wereld reeds ging, eer ge geboren waart, Mijn roepen naar u uit." — En dies juicht met haar ons hart nu den dag reeds tegen, waarin alle schepsel zal ter aarde liggen, en de Heer alleen verheven zal zijn, als Hij opwaakt in den vollen glans zijner Majesteit; Hij, die verlicht maar ook verstokt, die zich vaten der eere, maar ook vaten der schande geformeerd heeft. Die wat niet is, roept alsof het ware. Die niet, wijl ge geloofdet u verkoor, maar u uitverkoor opdat ge zoudt gelooven. Tot Wien opziende, we elkanderen vragen: Wat hebt gij den Heere gebracht, dat Hij het u zou wedervergelden? ja voor Wien we in aanbidding nedervallen, om, bukkend in het stof, van ons

zelve af te laten, en dankend te stamelen: O, diepte des rijkdoms der ontfermingen onzes Gods!

Dat vrijmachtig welbehagen Gods, en dat alleen, is de grond, waarop zijn Israël staat, de diepte waaruit zijn Israël voortkomt, de kracht die het draagt. Ja zoo nauw is die schare der uitverkorenen aan Gods eeuwigen raad verbonden, dat alleen om dat Israël de wereld nog bestaat, alle gebeurtenissen der wereld zich om dat Israël schikken, en deze wereld een einde moet nemen, zoodra het getal der uitverkorenen zal vervuld zijn. De wereld is de schelp, dat Israël de kostbare parel, die in haar innerlijke leegte verborgen ligt. Alleen om die parel heeft de schelp onmiskenbare waarde. Maar is zij eens volwassen, dan werpt Hij, die dat Israël onzichtbaar wrocht, die dan onnutte schelp weg.

Of, zou het ook zoo nog kunnen schijnen, of het om ons menschen was, laat mij dan liever nog zeggen: De Vader doet alles om den Zoon. Alleen op Hem rust Zijn welbehagen. Hij is Zijn eenig Verkorene, en zoo er ten leven geroepen zijn, zijn ze verkoren in Hem. Hem zocht de Vader reeds toen Hij Abraham van verre riep. En van Abraham uit gaat het door de verkiezing, altijd in steeds enger kring, altijd meer dringend naar den Zoon. Uit Israëls volk wordt Juda's stam, uit Juda's stam David's koningshuis, uit zijn vorstelijk bloed alleen Maria uitverkoren, niet om hen zelve, maar alleen om den Gezalfde, dien de Heer in hen allen aanschouwt. En gelijk Hij, de Uitverkorene des Vaders, zijn levenskracht achter zich terug in Israël slaat, zoo breidt Hij die vóór zich uit in de met Zijn bloed gekochte Gemeente. Die Gemeente is zijn bruid,

door Hem uit de diepste vernedering opgetogen en met Hem geplaatst op den troon. In die gemeente spreekt Hij zijn volheid uit, opdat in elk die verkoren is, een eigen gedachte blinke van Zijn eeuwige wijsheid, een eigen glans schittere van Zijn eeuwigen luister. Hij, die het Licht is, spreidt zich in die gemeente in zijn veelheid van kleuren. Elk in die gemeente is bestemd, om met een eigen toon eens het Halleluja voor het Lam te zingen. En is eens de volheid ingegaan, blinken eens de kinderen des koninkrijks als starren in het rijk des geestes, dan zal ook van dien hemel het roepen des Almachtige tot Zijn engelen uitgaan: »Heft uw oogen omhoog en ziet wie al die starren geschapen heeft, die ze allen met een eigen naam, en tot het fonkelen met een eigen glans geroepen heeft!”

O! wie is er, dien die eeuwige jubel nu reeds door de ziel dreunt, dat hij niet nedervalle en aanbidde. Die genade Gods is zoo onuitsprekelijk Gel.! Ziet toch. Deze wereld lag in den dood, en God biedt haar heil in Christus. En zij, neen ze buigt niet de knie, maar keert zich tegen Hem. Ze biedt dien Zoon niet haar hulde, maar een kruis. Zoo diep is die wereld weggezonden, dat ze niet slechts niet zelve het leven scheppen, maar zelfs niet meer in het leven gelooven kan. En toch Hij, die de Ontfermer is, neen, Hij wendt zich niet van haar af, maar antwoordt op dat kruis voor Zijnen Zoon, met een nieuwe gifte: de gave des geloofs. Niet slechts het Leven, ook het Geloof is een gave des Heeren, en juist door dat geloof vlecht de eeuwige Erbarmer zich een tuil van nooit verwelkende bloemen, uit de verdorde en diep verdorve planting, waartoe de gaarde zijner menschheid was ontaard.

En van zulk een ontferming zou men de spitse willen afpunten! Wel Gods barmhartigheid loven, maar zwijgen van die eeuwige verkiezing, waarin de volheid dier ontferming eerst blinken kan? Neen, dat hebben onze vaders gevoeld, ware alles prijsgeven; daarmee ware alles verloren, en diep uit het hart is hun danklied opgeklommen, toen weer na bange worsteling dat heilig kleinood was gered. O! moge dan al bij het licht des Geestes het inzicht in dat leerstuk steeds zijn voortgeschreden. De overtuiging allengs veld winnen, dat de oorsprong der zonde meer achter den val, in de wereld der geesten, te zoeken zij. Het begrip van het eeuwige allengs klaarder worden, als niet naar oogenblikken af te meten, maar dringend met zijn volheid in elk stip des tijds. Dat hebben onze vaders ook nimmer beweerd, dat zij het laatste woord gesproken hadden. Maar wat zou dat hun roem verkleinen? Dat geldt de verklaring van het feit, en niet de waarheid der verkiezing zelve. En juist die eeuwige waarheid, die bron van rijke vertroosting, die is het, die zij met goed en bloed verdedigd hebben en voor ons bewaard.

En daarvoor zouden we hun nagedachtenis niet zegenen mogen? Alsof ge hunner u schaamtet, Gemeente! zoudt ge van die heilige waarheid zwijgen moeten? Die waarheid, die hun alles gold, ze zou voor u verouderd, ze zou voor u krachteloos zijn geworden! Neen, Gel., ook nu nog is ze uw dierbaarst kleinood, de staf dien men u niet uit de hand rukken, de troost, dien men u niet rooven mag. O! zij het die eeuwige verkiezing, die u steeds uitdrijft tot de diepste, tot de teederste, tot de vurigste aanbidding, ja komt, Gemeente, laat ze u ook thans tot Gods lof bezielen, en

heft voor Hem, die naar zijn vrije macht zijne kinderen roept, het lied der eere aan, met het:

Alle roem is uitgesloten! enz.

II.

Voor dat Israël dan, M. II., is het woord: »Vrees niet, want Ik ben met u; wees niet verbaasd, want Ik ben uw God; Ik sterk u, ook help ik u, ook ondersteun Ik u met de rechterhand mijner gerechtigheid.” Juist voor Israël geldt dat teedere woord der innigste ontferming, want al ontving het de rijkste gave, toch is het naar de wereld het armste, het ellendigste voor zijn eigen bewustzijn, het meest opgejaagde en vervolgde op aarde, en dat dus meer dan die anderen het oog naar den goddelijken Trooster opslaat.

O! de Heer wist het wel, dat zijn volk dien troost niet derven kon, en daarom, als de leiders zijns volks de zijnen uitputten door vermoeyenis des geestes, en de wonden niet bespeuren, die onder het opperkleed verborgen liggen, dan roept Hij in Zijn ontferming die herders toe: Neen, niet alzo, maar »troost, troost mijn volk, zal ulieder God zeggen.” En als Hij de zijnen dan nog kruipen ziet in het stof, duchtend voor den strijd des levens, ze nog tasten ziet naar verzoening voor de veelheid hunner ongerechtigheid, ja, ze nog terug ziet schrikken, beangst als ze zijn voor de vergelding die komen moet, dan hoort Hij die driefuldige klacht, die uit het hart van Jerusalem opgaat, en gebiedt die herders, die zijn volk weiden, dat ze »naar het hart van dat Jerusalem spreken zullen,” en haar toe zullen roepen: dat met het

Volbracht »die strijd vervuld,” dat in het Kruis die »ongerechtigheid verzoend is,” en dat in den Christus dat Israël »van de hand des Heeren dubbel ontvangen heeft voor al zijne zonden.”

En Israël drinkt die vertroosting in met volle teugen. Die ontfermende genade is al een milde dauw die zachtens neerdruppelt op den dorstigen bodem zijner ziel. Die troost is hem het hemelsche manna, een koele druif voor de brandende lippen, hun van den hemelschen wijnstok gereikt. Want ze zijn gejaagd, ze zijn vervolgd, die knechten en dienstmaagden des Heeren, juist wijl ze uit die wereld door Zijn ontferming gegrepen zijn.

Ook zij behoorden eens aan die wereld toe. Ze waren in haar macht, haar eigendom. Ook van hen kon dood en hel getuigen: zietdaar de buit dien ik gewonnen heb, mijn rijkdom en mijn prooi! Maar de Heer heeft met zijn machtigen arm in dien buit gegrepen. Hij heeft ze uit die wegsleuring uitverkoren. Hij heeft ze tot zich geroepen. Hij heeft ze aan die wereld ontnomen, ze geroofd uit die schatkamer der zonde, ze aan de macht van dood en hel ontrukkt.

En daarom waakt de geest der verderving op uit zijn diepste schuilhoek, om dien roof te wreken, te heroveren, wat door Gods hand hem ontrukkt werd, en de met leven bevruchte zielen weer te bezwangeren met den dood. Hij vergeet den reeds gemaakten buit, om alleen op hen zich te werpen. Geen macht die hij tegen hen niet oproept. Niets dat hij hun spaart. De giftigste pijlen spant hij op den boog, om hun de lever te doorboren. De fiolen van zijn jammer worden met wel-lust over hen uitgegoten. Hij omringt, hij omcingt ze,

beperkt ze voet voor voet. Hij jaagt ze rusteloos op, voort en altijd verder, tot ze als een ree op de bergen zijn, van angst en vreeze huiverend en sidderend voor zijn macht.

Of liever nog, het zijn niet de uitverkoornen die Sathan zoekt, maar den eenig Verkoorne in hen. Niet die van Israëls volk zijn bestrijdt hij, maar hun gezalfden Koning. Den Christus, Hem alleen geldt zijn verbeterden woede. Niet Gods kinderen haat hij, maar den Zoon Gods, in wien zij tot kinderen zijn aangenomen. Ziet het aan de vervolgingen der eerste eeuwen! Men sleurt de belijders van Jezus naar den houtmijt, men legt hun het zwaard op den nek. Maar men ontsteekt den mutsaard niet, het zwaard zal niet met bloed geleverd worden, zoo ze dien Christus slechts afzweren, zoo ze hun lot slechts scheiden van Hem. Ze hebben zijn bloed slechts gemeen te achten, en hun bloed zal worden gespaard. En och, nog juist zoo is het in onze dagen, al pijnigt men niet meer met vuur maar met den spot, al doodt men, niet met het zwaard, maar met den laster. O! nog wil de wereld u dragen, nog biedt ze u haar eere, een kroon zelfs wil ze om uwe slapen vlechten, zoo ge dat ééne maar doet, dat ge zwijgt van den Christus, en nooit dan met bedekt gelaat Hem aan de wereld vertoont.

Maar wilt ge dat niet. Leeft in u iets van den fierren geest der eerste martelaren, en heeft ge wel voor den dood, maar toch banger nog voor het scheiden van Jezus. Wilt ge Hem niet verzwijgen, niet Hem bedekken, kan noch spot noch hoon U tot verloochenen van den Heer bewegen; blijft ge dus bij Hem, gaat ge in Hem op, zoodat ge met Zijn naam uw eigen

ziel vereenzelvigt, — o! wees er zeker van, dan zult ge op den dorschvloer gedorscht, als de tarwe gezift worden, een vuur zal men U onder den voet, een vuur zal men om u stoken, tot heel de wereld U een smeltkroes worde, waarin het zilver uws geloofs wordt beproefd.

O! dan schreit de ziel en weent ze uit dien bangen kerker, die de aarde voor haar werd. Dan roept ze als uit dat heetgestookte vuur. Dan zucht ze als uit die kuil der leeuwen tot haar God. Dan klaagt ze met den psalmdichter, »Heer al Uw baren en al Uw golven gaan over mij heen.»

Maar dan ook juist is de Heer tot haar hulpe gereed. Dan, als ze bevreesd is voor de smart en verbaasd nedervalt voor haar vervolger, dan juist komt dat roepen der vertroosting: »Vrees niet want ik ben met u, wees niet verbaasd, want ik ben uw God. Ik help u, ook sterk Ik u. Ik ondersteun u met den arm mijner kracht. Niets kan u deeren, want Ik heb u gegrepen, gij zult mij dienen want Ik heb tot u gezegd, Gij zijt mijn knecht.» En dan! o! dan leeft de ziel weer op, dan is het of Gods arm haar ruimte maakt: eer stout dan zwak, treedt ze dan door waterstroom en zee, ja door het ijslijk schrikdal der verdrukking. Dan verblijdt ze zich in het lijden, want om Christus roept ze dan, en ze ervaart hoe juist in die smelting de Christus haar meer afgescheiden en dus in voller heerlijkheid getoond wordt. Dan heft ze zich fier tegen die wereld op en roept met een heilig lachen haar toe: Kom nu, o, wereld, en laat ons strijden. Nu ben ik machtiger dan gij. Nu kunt ge wel op mij aandringen, maar niet mij verdringen. Van

God gegrepen, sta ik gegrond op den eeuwigen Rotssteen. Neen nu ontlokt ge aan mijn lippen geen klacht, aan mijn oog geen tranen meer, nu zult ge mijn ziel het angstzweet niet meer uitpersen, veeleer juich ik thans en jubelt al wat in mij is bij uw striemen en uw spot!

Zegt het mij, wie is er, die het leven kent, en dien noodweg nooit insloeg die naar de bron van eeuwige vertroosting geleidt? Want ja de vervolging der wereld is hard, maar toch ze brengt ons nog het bangste lijdens niet. O! ge weet het wel, daar is nog wreeder voor het hart, dan druk en smaad en kruis. Door dat alles zouden we nog heen worstelen, zoo maar dat hart zelf ons niet begaf, en bij de schrede in het heiligdom voor het minst onze voet nooit wankelde. Maar neen, ook daar binnen worden we bestookt. Het is altijd uitglijden, telkens wegzinken. Gedurig pakken ook daar de wolken saam en wordt het donker in de ziel. O! de wereld weet het niet, hoe de ziel in ons gedurig ligt nedergeworpen, als we spreken van het leven, en toch niets dan den dood in ons gevoelen. Als we het Woord met geestdrift op de lippen nemen, en nogtans het hart inwendig door twijfel bestormd wordt en zich zelf afvraagt, of het dat Woord wel gelooft. Dat is de bangste verzoeking, Gel., als die jammerlijke geest van dof- en dorheid over ons wordt uitgegoten: als we kloppen aan het hart, maar niemand hoort en het is of alles binnen in ons slaapt: als het is of we geen gevoel en geen geloof meer hadden, en het steenen hart was weergekeerd. O! dan eerst wordt het bange, als we naar den hemel opzien en vragen »zijt Gij er?" als we naar God roepen, en een

stem ons influistert, dat het alles ijdel is, want dat er geen God leeft die het hoort. Ja dan, als het alles voor ons weggaat, en onze arme ziel als in een kluis beklemd zit, dan is het de vreeslijkste ure, als we zelfs niet meer bidden kunnen, maar met het gelaat in het stof gewenteld, meer morrend, dan smeekend uitroepen: Lamma Sabachtani — O! God waarom verre van U!

Maar hoor..... »Vrees niet, wees niet verbaasd, Ik help u, ook ondersteun Ik u met de rechterhand mijner gerechtigheid,... suizelt het dan zoo zacht en stil van uit den hooge, en het is of die eeuwige armen der ontferming zich reeds bewogen van onder die diepte, waar onze ziel in verzonk. Ziet, juist toen wij gevoelden, dat bijna alles, en dus nog niet alles, ons ontzonk, gaf de Heer ons nog een laatsten stoot, dat we in de eeuwige diepte nederstortten, en daarin juist het geloof terugwonnen, om, waar alles ons begaf, alleen aan den Onzienlijke ons te klemmen. Wij zochten naar ónze gerechtigheid, en de Heer toont ons Zijn gerechtigheid en zegt ons »die zal u steunen.” Wij meenden weg te zinken, maar Hij zegt »dat we zullen volharden.” Ik heb u gegrepen, o! Israël, mijn hand op u gelegd o, Jacob! Als een adelaar zijn jongen, zoo zal Ik u op vleugelen der liefde naar den Rotssteen dragen. Gij zult niet wankelen, want ik heb tot u gezegd: »Gij zijt mijn.”

Alleen in dat geloof is zaligheid Gel. Alleen de ziel, die in deze dingen leeft, smelt weg in aanbidding. Of is er een gedachte die meer aangrijpt, een ontferming die meer troost? Ziet toch, daar laagst gij neder, geworpen op de vlakke des velds, en die voorbij gingen

wendden het oog af, en daar was niemand die zich over u ontfermde. Maar het licht des Heeren ging op, en nu eerst wordt uw eigen ellende u openbaar, nu eerst ziet ge dat het een woestenij is om u heen, nu eerst bespeurt ge het bloed, dat uit uw wonden leekt, en een innerlijke afkeer van u zelf grijpt u aan. O! ge zoudt wenschen, dat die bebloede grond zich opende om U te verbergen, dat die heuvelen daarginder toekwamen en zich op U wierpen, dat die bergen werden opgenomen, om U te bedekken, dat ge niet meer waart. En toch, hoor, daar gaat een roepen van den Eeuwige uit. De groote God en Schepper aller dingen, Hij roept u. Mij arme? Ja, u roept de Ontfermer. U heeft Hij van noode. Voor U heeft hij een werk te doen. Zijn stem roept en dat woord doet u opstaan. »In uwen bloede, zeg Ik: leef» is het machtwoord zijner ontferming, en tot u, verlorene en ellendige! roept Hij die het alles schiep: Wees Gij mijn kind, het kind van mijn welbehagen. Ik heb u gegrepen. Woon eeuwig in mijn huis!”

O! laat ons dan nedervallen en aanbidden Gel., en neen, zeg niet in uw hart, mijn broeder, mijne zuster! »voor mij dus geen heil, voor mij dus buiten hope.” Neen, klaag niet, dat uw gebed dus ijdel, uw zoeken dus om niet, vergeefs uw kloppen is aan de poorte des hemels. Wie onzer kan de wegen Gods voorzeggen, wie u verzekeren, dat niet gij van Zijn geroepenen zijt. Hij neemt ze van den troon zoowel als uit de hut der armen. Hij roept ze van de moederschoot, maar openbaart zich ook soms eerst op het

sterfbed aan de Zijnen. Een Samuel van der jeugd aan, maar ook een moordenaar aan het kruishout, kort voor den jongsten snik, dús is Zijn doen vol majesteit,... en wie zijt gij dan, dat ge nu reeds den Heer Zijn weg beperken, nu reeds bepalen woudt, dat uw ziel nooit door Zijn handgreep wordt bereikt? En zegt ge dat er dan toch ook een verwerping, ook een verstokking is, en dat »Ik heb u gegrepen» niet voor allen geldt... M. H. we buigen ons voor dat diep geheimnis eerbiedig neder, maar het kan ons onzen troost niet rooven. Want dit staat vast, die niet geroepen zijn, gelooven ook aan geen uitverkiezing, — met de lippen misschien, maar niet met het hart — en wie het niet gelooft, dien kan het niet beangstigen. Het licht kan den blinde niet verschrikken, maar hem alleen, wiens oog reeds door dat licht ontsloten werd. En daarom, zoo ge roepen woudt »dus is er voor mij geen hope, dus ben ik voor eeuwig verloren,» o! zoo ge dat niet maar zegt, maar die kreet uit het diepst uwer ziel gescheurd is,.... ik zou zeggen, dan juist is er hope, dan juist is u genade geschied. Reeds die noodkreet der ziel is het krijten van het nieuwgeboren leven. Die diepe verlorenheid, ze wordt zonder genade op deez' aarde niet gekend.

Of werpt men dan ten slotte tegen, dat zulk een geloof den ernst breekt, de liefde bant, en ons aan goede werken spenen moet, o, dan wijs ik uit de diepste overtuiging ook die driedubbele aanklacht terug.

Hoe, de ernst zou te loor gaan, als het leven niet de slotsom van ons worstelen is, maar het uitvloeisel van Gods eeuwigen raad? Neen, juist omgekeerd M. H., eerst als men, staande in het geloof der verkiezing, de diepe kloof werkelijk gapen ziet, die eeuwig geluk en eeuwig verderf vaneenscheidt, eerst dan juist vergaat ons het lachen, en verbleeken ons de lippen door den ernst van het hart. De verkiezing zou dien ernst bannen! Welnu, ziet dan uit naar de Heidenwereld daar verre, en vergelijk ze met de Christenheid om u heen. Ginds niet, hier wel wordt de verkiezing beleden, en uw eigen oordeel zegge het, waar meer levensernst heerscht. Of wilt ge het in enger kring, vergelijk dan de Roomsche landen met de landen der Hervorming, of wilt ge in onze Hervormde kerk zelve, die kringen, waar men aan verkiezing vasthoudt, met die anderen, waar men haar twijfelend of spottend verwerpt, en nog eens, uw eigen mond getuige het, waar die snijdende ernst meer heel het leven beheerscht?

Of erger nog: Ze zou de liefde bannen. O! ik ken ze die aanklacht, dat niets zoozeer als die eeuwige verkiezing den hoogmoed kweekt in het hart, anderen verachten leert en ons van liefde vervreemdt. Maar wat zou dan dien hoogmoed voeden, bid ik u, in een leer, die u juist alles ontnemt, elk recht u ontzegt, aan niets dat in u zelve is het heil verbindt, en juist u noopt in u zelve de minste der broederen, de ergste der zondaren te zien? Voedt dát dan den hoogmoed, om alleen van genade te leven, uitsluitend in ontferming te staan, en met verwerping van elke verdienste, met verbreking van elke gestalte, alleen en

eeniglijk af te hangen van het vrije welbehagen uws Gods? O! laat dan ook hier de ervaring getuigen. Ze bant de liefde, zoo zegt ge. Welnu, wederom verwijst ik u naar de dagen onzer vaderen. Rome verwierp, zij streden voor de verkiezing. Moet dan misschien Rome's bittere vervolging, haar plassen in het Hervormd bloed, of de rookwalm van haar brandstapels, een reuke van die echte liefde zijn, die haar reinen gloed eerst ten volle kan doen glooren, als het feit der eeuwige verkiezing verzwakt is of miskend? Of wilt ge nog uit later tijd. In wier gedrag, zoo vraag ik dan, sprak meerder liefde: in dat der remonstranten, die het gereformeerde volk zelfs de prediking in een schuur ontzeiden, of in dat onzer hervormde vaderen, die reeds spoedig na den fellen strijd bedekte bedehuizen voor hun tegenstanders gedoogden? Zoo er één geweest is, die uit die verkiezing geleefd heeft, dan toch wel de man van Tarsen, die zelfs voor haar schelste stralen niet terugschrok, en wederom vraag ik: was dat dan zoo liefdeloos, gemeente! dat hij van Christus wenschte verbannen te worden, zoo het zijn vervolgers redden kon, verbannen van Israël, om zijn maagschap naar het vleesch.

Of eindelijk, zou het geloof aan die verkiezing u doen insluimeren, u met trage knieën en slappe handen doen nederzitten, en om het geloof de doodsteek voor uw werken zijn? Maar immers, zoo ge zijn maaksel zijt, »zijt ge in Christus juist geschapen tot goede werken, die God voor u bereid heeft, opdat gij daarin wandelen zoudt." Verkoren voor eeuwig, maar »opdat ge heilig zoudt zijn en onberispelijk in de lief-

de.” Wat meent ge, dat de Koning der eeuwen u tot zich zou roepen en zeggen: »Gij zijt mijn knecht,” en dat gij in Zijnen dienst, in Zijn nabijheid, als onder Zijn oog, Zijn werk ongedaan zoudt kunnen laten? Zóó lastert wie het leven niet kent, maar wien het aangreep, dien drijft de geest, dien prikkelt het nooit sluimerend oog des Heeren, dien spoort de macht des Woords veeleer tot altijd bezig-zijn aan. Ziet het aan de Apostelen! Geen hunner heeft als Paulus, de verkiezing zoo met klem verdedigd, en geen hunner juist schiep zich een werkring als hij. Ziet het aan de Kerkvaders! Geen hunner heeft als Augustinus het zwaard des Woords voor de verkiezing opgenomen, en nog altijd gaat de roep zijner werkzaamheid die van alle anderen voor. Ja, ziet het aan Calvijn, Gel., die onder alle Hervormers, zich het warmst op die vrijmachtige verkiezing geworpen heeft, en zegt het mij, of ge onder al den laster, waarmêe men zijn nagedachtenis bezwalkt heeft, van welke lippen ook, ooit de aanklacht der werkeloosheid hebt gehoord?

Neen Gel., die eeuwige verkiezing, ze houdt niet van den arbeid af, maar doet veeleer de krachtsinspanning eerst beginnen. Slechts broddelen was het, wat de straks geroepene eertijds deed, een doelloos zich vermoeien, een bouwen zonder plan. Een rusteloos, nu her- dan derwaarts, zich bewegen, maar zonder ooit verder te komen. Een gedachteloos opstapelen van steenen, maar om ze straks met eigen hand wêer om te werpen. Och! wat hij ook meende te stichten, de eenheid ontbrak in zijn leven en al zijn sloven was om niet. Maar nú, nu de roeping des Heeren

tot hem is gekomen, nu de eeuwige God tot hem gesproken heeft: »Gij zijt mijn knecht,» o! nu weet hij dat het zijns Vaders werk is, waarin hij altijd bezig moet zijn. Nu heeft hij voor wat daarbuiten ligt geen oog, voor wat daar niet meê samenhangt geen oor, voor wat dát werk niet bevorderen kan geen hart. Zijn God heeft hem geroepen, dát is hem genoeg, en daarom voor Diens werk is zijn kracht, daarin leeft, daarin geniet hij, ja, daar laat hij niet van af, al wilde Sathan zelf er de hand opleggen. Want al verschrikt zijn ziel, al dreigt de hand die hij uitstrekt, te verstrammen, hij wijkt niet terug, nu het Woord hem staande houdt, en zijn God hem vertroost, roepende in Zijn ontferming: »Vrees niet, mijn kind! en gij, mijn knecht! wees niet verbaasd, want Ik ben met u en de rechterhand mijner gerechtigheid zal u houden!»

AMEN.

TWEEDE ZESTAL

LEERREDENEN,

DOOR

DR. A. KUYPER.

~~~~~

II.

RUST DER ZIEL BIJ DE ONRUST DER TIJDEN.

—

AMSTERDAM,
H. DE HOOGH & Co.

—

II.

RUST DER ZIEL BIJ DE ONRUST DER TIJDEN.

God is ons een toevlucht en sterkte; Hij is krachtiglijk bevonden eene hulp in benaauwdheden. Daarom zullen wij niet vreezen, al veranderde de aarde hare plaats, en al werden de bergen verzet in het hart van de zeeën: Laat hare wateren bruisen, laat ze beroerd worden; laat de bergen daveren door derzelver verheffing! Sela.

De beekjes der rivier zullen verblijden de stad Gods, het heiligdom der woningen des Allerhoogsten. God is in het midden van haar, zij zal niet wankelen; God zal haar helpen in het aanbreken van den morgenstond. De Heidenen raasden, de koninkrijken bewogen zich; Hij verhief zijne stem, de aarde versmolt. De Heere der heirscharen is met ons; de God van Jakob is ons een hoog vertrek. Sela.

Komt, aanschouwt de daden des Heeren, die verwoestingen op aarde aanricht; Die de oorlogen doet ophouden tot aan het einde der aarde, den boog verbreekt, en de spies ontwee slaat, de wagenen met vuur verbrandt. Laat af, en weet, dat Ik God ben; Ik zal verhoogd worden onder de Heidenen, Ik zal verhoogd worden op de aarde. De Heer der heirscharen is met ons; de God van Jakob is ons een hoog vertrek. Sela.

Psalms 46.

M. H. Er ligt een sprake Gods in alle schepsel: in alles wat de Heer schiep of doet, spreekt Hij Zijn wil en Zijn gedachte uit. Geheel deze wereld is naar het schoone woord onzer belijdenis: »Als een boek, waarin alle schepselen, groot én klein, als letterkens prijken, die ons de onzienlijke dingen Gods te aanschouwen geven, namelijk Zijn eeuwige mogendheid en Godheid.» Groot én klein: want zoo vergeten is de ontluiking van de leliën des velds, zoo gering de dood van de huis-musch, zoo onbeteekenend het uitvallen van een hoofd-

haar niet, of, zoo het u slechts aan een luisterend oor niet faalt, ligt er een teeken in van uw God. Niet dus, wijl Hij zweeg, maar slechts wijl wij de ooren hadden dichtgestopt, kon het een reeks van lange jaren schijnen, alsof de voetstap des Almachtige niet meer op den weg der volkeren werd gehoord.

Het is onze kleinheid, dat we slechts voor het groote een oog hebben.

Maar nu, dat groote kwam! En daarom thans werd het anders. Thans, nu de stroom der volkeren in zijn machtig bruisen een schrille bange echo geeft op wat David zong: »Zijn bliksemen verlichten de wereld: het aardrijk ziet ze en beeft,» nu dreunt die sprake Gods in het noodgeschrei der volkeren zoo doordringend, dat zelfs de verharde van hart door dien schok geroerd wordt, en de spotters van gisteren uit eigen aandrift hun onmacht belijden, om zonder 's Heeren inwerking zulk een plotseling tuimelen, zulk een onderstbovenkeering te verstaan.

Er is dus een »woord Gods» in het rumoer der volken, nu Zijn gerichten op aarde zijn; maar toch in die stemme Gods is geen troost. Bij zulk een spreken des Heeren kan de ziel niet leven. Als de bergen voor Zijn aangezicht vervlieten, ai mij, hoe zou ik, brooze sterveling, dan voor den adem Zijner lippen bestaan? Die sprake Gods is in vuur, die sprake Gods gaat door bloed, door het kermen van den gevallen held trilt ze henen. Ze verschrikt den geest: beknelt het hart: ontstelt de ziel: verbijstert onze zinnen: als het loeien van den stormwind is ze op Horeb's onherbergzame kruin. Voor die stemme Gods sidderen de volken, maar voor de ziel die God zoekt, biedt ze geen rust.

Dat wist de Heer, en Hij die zich onzer aantrekt met onnaspeurlijke liefde, gaf daarom aan de kinderen Zijns volks nog een ander Woord, gesproken door Zijn zieners, gesproken in Zijn Zoon, en der Gemeente in de Schrift geboden. En dát »Woord», o, het is als het suisen van de zachte koelte, als het zuchten van den avondwind, als het trillen van de fijnste snaar, waaraan de Ontfermer Israëls het lied der genade ontlokt.

»Tot dát Woord en die getuigenis!» roept daarom ook bij dat bruisen der volkeren, wie vrede voor de ziel bij die onrust der tijden begeert. Om dat woord schaart de gemeente des Heeren zich in dagen als we thans beleven in nog nauwer aaneensluiting. Eerst door dát woord poogt het zich dat andere »woord» in de schudding der volkeren te verklaren. Uit dat Woord, uit de Schrift alleen, zoekt ze bij dat heftig kloppen van den polslag haar levens rust.

Zijt ook gij van die M. H.? weest mij dan welkom in den naam des Heeren, en gunt mij de blijdschap u bedienaar van dat Woord te zijn. Komt laat ons dan spreken, van wat ons allen vervult, maar niet om uw verbeelding aan het ijselijke van dien bloedigen krijg te vergasten. Minder nog om in onmanlijke weekheid, aan ernst gespeend, weemoedig af te drijven op den stroom van ons gevoel. Maar om Hem, wiens machtige arm het aardrijk schudt en beven doet, ook bij Zijn toornen in het aangezicht te zien, en niet af te laten, eer uit ons eigen hart het roepen opklimt: »Mijn ziel, keer weder tot uw ruste. Hij is de Rotssteen van uw heil!»

Rust voor de ziel bij de onrust der tijden,

zietdaar dan wat we aan dien hooggestemden psalm vragen. Hij bracht ze reeds aan zoo menig hart, brenge hij ook u zijn zegen.

Gij voeltet zijn schoonheid, gij doorzaagt zijn verloop reeds.

Zijn schoonheid, want hij beschrijft u die rust niet uitwendig, hij verklaart en betuigt u die niet, als met het woord van een, die de persing van den angst slechts van verre vernomen heeft. Neen zelf was de psalmist in de diepten der verschrikking neergetrokken, in den vloed der benauwdheden ondergegaan, en nu, uit dezen angst opklimmend, slaat hij fier de armen uit, en nauwlijks heeft hij het hoofd weër uit den stroom opgeheven, of hij jubelt van Zijn Redder, en roept het uit van de zielsrust, die na de onrust kwam.

Zijn verloop wijst hij u zelf aan, door het driewerf terugkeerend »Sela'', dat den zang in drieën splitst. Eerst is het de eigen nood der ziel, dan de nood van het Godsrijk, en dan eerst de nood van het wereldleven, die den geest van den Psalmdichter naar den Trooster Israëls uitdrijft.

Eerst is de ziel zelve verschrikt, en is het, of de een den ander den angst op het gelaat lezend, vraagt: waar vlied, waar berg ik mij, nu de stroomen bruisen en heel de natuur zich op mij werpt en heel een schepping op mij aandringt! Maar de Heer treft de beangste ziel, Hij zendt Zijn licht, en nu wordt het een juichen in plaats van klagen:

»God is ons een toevlucht en sterkte. Hij is krachtiglijk bevonden een hulp in benaauwdheden.

»Daarom zullen wij niet vreezen, al veranderde de aarde haar plaats en al werden de bergen verzet in het hart der zeeën.

»Laat hare wateren bruisen, laat ze beroerd worden, laat de bergen daveren.....

Selah — ruste — zegt mijn ziel.”

Maar weer grijpt angst de ziel aan. Jerusalem heeft haar liefde. Voor het Godsrijk is haar roepen, en tegen dát rijk, tegen die stad Gods gaat de strijd. Zal het Godsrijk onderliggen, de gemeente vertreden worden, Jeruzalem bezwijken, als de stroom van haar leven wordt afgesneden? Maar hoor, nog eens verheft zich de ziel met jubel uit die bange vreeze.

»Neen, niet verdorsten zal ze, de stad Gods, maar door beekjes der rivier verblijd worden.

»God is in het midden van haar, dies zal zij niet wankelen.

»Ziet, de Heidenen raasden, de koninkrijken bewogen zich; maar

»Hij verhief Zijn stem, de aarde versmolt.

»Hef dan het lied des gejuichs aan, o Jerusalem, want de Heer der heirscharen is met ons, de God van Jakob is ons een hoog vertrek. Selah.”

Maar toch ook mensch is de psalmist. En nu, de krijg woedt, het bloed stroomt. Zal er geen einde komen, zal er geen uitkomst zijn, en de gruwel teugelloos woeden?..... En weer gaat in hem uit de geest der vertroosting, en nu niet meer verschrikt, roept hij de bewoners dezer aarde op:

»dat ze toch zullen komen en tot Hem opzien, die wel de verwoestingen aanricht,

»maar die straks ook weer den vrede brengt, als

Hij het oorelogen doet ophouden, den boog verbreekt, de spies ontwee slaat, de wagenen verbrandt met vuur."

En nu, vertroost naar de ziel, vertroost met Gods volk, vertroost als mensch, nu voelt hij den zedelijken ernst wederkeeren, en roept hij zichzelf en anderen toe:

»Laat af, spreekt de Heer, en weet dat Ik God ben.

»Ik zal verhoogd worden onder de Heidenen. Ik zal verhoogd worden op aarde."

Nu wijkt de vreeze, en de ziel, tot haar ruste weergekeerd, vloeit nogmaals in den jubel uit:

»De Heer der heirscharen is met ons. De God van Jakob is ons een hoog vertrek. Selah."

I.

Eerst dus de ziel, dan het Godsrijk, en dan eerst het zichtbare leven. Let er op Gel., want wij zijn van nature tot een juist omgekeerde volgorde geneigd. Wij zouden eerst en liefst en breedst over de dingen, die om ons heen geschieden; dan, voor zooveel het in dien keer van zaken betrokken is, ook over het Godsrijk spreken willen; om vluchtig en ter loops, ten slotte, zoo het dus zijn moet, ook nog te reppen van de ziel. En toch, zoo mag het niet zijn. Zoo zou uw gebed om rust niet oprecht wezen. Gij hebt aan vertroosting geen behoefte, zoo ge niet, door wat gebeurde, eerst in de ziel zijt geraakt, eerst in het hart wierdt getroffen.

En hoe was het u dan, bij al de geruchten, die tot u kwamen, te moede? Hebt ge dan nu uw eigen ellende, de ellende van uw menschelijk hart, door de name-looze ellende van dien verwoeden krijg beter en dieper verstaan?

Of vraagt gij nog, wat úw ziel met dien jammer

gemeen heeft? Maar immers de ziel, die God zoekt, moest wel beklemd worden door elk nieuw gerucht, dat van dat ijslijk bloedbad tot ons kwam — beklemd niet maar door vreeze, maar veel meer nog door schaamte en schuld. Of, zegt het mij, zoo gij, onheilige mensch! reeds ijsdet bij de dingen die gebeurden op dit benedenrond, vermoedt ge dan niets van de veel heiliger smart, waarmee Hij, die de Liefde zelf is, op dat bloedbad heeft neergezien? Hij, de Alomtegenwoordige, die niet slechts het gerucht heeft opgevangen, maar het alles van nabij heeft aanschouwd. Hij, tot wien het roepen van elk beangstigde opklom, voor wien het gekerm van elk gewonde opging, die den bangen doodsniik van elk stervende en het weegeklag van elk beroofde gehoord heeft. Hij schiep dit aardrijk en gaf het der menschheid om het te bouwen, en hoor, die aarde opent haren schoot en roept met een stemme van menschelijk bloed om wrake naar den hooge. O! wie zal het ons met de oneindig teedere fijnheid van het goddelijk gevoel des Ontfermers zeggen, wat zulk een schriklijk schouwspel, der helle alleen waardig, voor Hem den Barmhartige, is geweest? »Wie kent Zijn toorn, wie {Zijn geduchte krachten?» vraagt de Psalmdichter, — en ook u vraag ik: kent gij de grimmigheid, waarmee de Heilige Ontfermer tegen zulk een gruwel toornen moest? Ja, voelt ge niet, dat er een inhouding van Zijn toorn zijn moest, dat Hij dit aardrijk niet verdelgde, en dankt ge niet met mij Zijn ontferming, dat na zulk een misdaad deez' wereld er nog is?

En zou dat u niet aangaan? die misdaad u niet tot schulbesef dringen? Maar lees dan wat Jacobus in het 4^e hoofdstuk van zijn zendbrief schrijft:

»Van waar komen krijgen onder u?

»Komen zij niet hiervan, namelijk uit uwe wellusten (hartstochten) die in uw leden strijd voeren?

»Gij begeert, en hebt niet: gij benijdt en ijvert voor dingen, en kunt ze niet verkrijgen, en daarom vecht ge en voert krijg.»

Wat, bid ik u, is een krijg, als thans uitbrak, anders dan een eindelijke ontbranding van die gevaarlijke massa hartstocht, die wij, gij en ik, met de bewoners van ons werelddeel sinds lang hebben opgehoopt? Nog eens de Cain's zonde, maar nu in reusachtige afmetingen, geeft hij u te aanschouwen. O! nu heeft de zonde eens getoond, wat ze vermocht. Nu viert ze haar bloedfestijn en zingt al de wijzen van haar godonteerend lied tot den einde. »Wat is zonde?» vroegt ge soms halfgeloovig. Welaan, trek de grenzen over, en zie, zoo ge het dragen kunt, een deel van die naamlooze ellende onder de oogen, en roep het dan uit met een verscheurde ziel: „Dat is, o, booze zonde! uw wrange vrucht!” Ziet als een berg is de menschheid, en de zonde als een vuur, rommelend in zijn ingewand. Thans is zijn krater weer opgeborsten: de berg der zonde heeft vuur gespuwd. Dáár, op het slagveld, zijn de lavastroomen uitgegoten, en met het geronnen bloed in het doodsdal gestold. Maar al houdt straks haar uitbarsting op, blijft daarom het zelfde vuur niet zieden en koken in zijn ingewand? Of zonder beeldspraak, al neemt die krijg welhaast een einde, blijft daarom het vuur, dat hem ontbranden deed, niet met even felle hitte smeulen onder den bodem der menschheid? Die verzengende bodem, waaruit dat verteerend vuur opvlamt, is het niet het

menschenhart, is het niet uw eigen hart? O, schaamt gij u dan niet, en wordt ge niet schaamrood, gij in wiens hart de kiem van zulk een vernieling, van zulk eene doodelijke zonde huist? Die krijg is ook uit úw hart; ik zeg het u in naam des Heeren, ook gij zijt mede schuldig aan dat vergoten bloed, gij met uw eindeloos begeeren, gij met uw nijd en haat, gij met uw zelfzucht, zijt zelf in het midden der menschheid één dier gevaarlijke vonken geweest, waardoor krijg mogelijk werd, en ook die krijg is ontbrand.

En nog zoudt ge God niet vreezen, die u door Zijn genade bewaren moet, zult ge niet innerlijk verteren door het vuur der zonde, dat in uw binnenste gloort? Hoordet ge dan niet van dien machtige dien Hij nederwierp? Is hij dan niet gevallen, die hooggezeten vorst, dien gansche volkeren dienden, de machtige keizer, naar wiens gunst men de koningen dingen zag? Is hij niet gevallen, als verpletterd door een enkelen slag? Was het niet als in Daniël's nachtgezicht, dat grootsche beeld, en ziet een steen werd losgewenteld van den top der bergen en rolde aan tegen dat beeld en vermaalde het tot gruis. O, ik weet het, ook u heeft dat aangrijpend schouwspel ontzet, maar nu,..... aan wien, zoo vraag ik, is daarin de arm des Heeren geopenbaard geworden? Of lag dan in die machtige gebeurtenis, geen sprake ook voor u? Hebt ge dan, o mijn ziel! het roepen des Almachtige nog niet verstaan: »Die hooggezeten vorst zijt gij»? Ook gij hadt een troon voor uzelfen opgericht, u zelf tot een middenpunt gesteld, waarom heel een wereld zich bewoog: voor u moest het wierook walmen, gij de eerste in uw gedachte zijn: ook u gingen de inbeel-

dingen des harten te boven, — och, die door zonde en eedbreuk verworven kroon, ook gij hadt ze daar binnen om de slapen uwer ziel gelegd. En nu dan, ziet wat u wacht, zoo gij u niet bekeert. Ziet, hoe vreeslijk het is in de hand des Heeren te vallen. O! waar bergt ge u bij zooveel vernedering en smaad?

Neen de zichtbre dingen steunen u thans niet meer. Het is of van onder uw geld en macht en goed de bodem door dien schok is weggespleten. Wie zal, waar zoo duizenden werden weggemaaid, nog steunen op zijn eigen levenskracht? Wie, waar de machtigste fortuinen wegvloeiden en de millioenen een speelworp schenen, nog vertrouwen op zijn goed? Zelden werd het ons zoo schriklijk getoond, hoe onwezenlijk, hoe broos en zonder bestand de wereld en haar schat is. En toch, arme ziel, al hadt ge niet vele goederen, toch hebt ook gij op dat goed vertrouwd, ook gij u daaraan gehecht, ook gij daarin een bron gezocht van vertroosting. Ge meendet geens dings gebrek te hebben, en daarom hoort, in die bloedige worsteling komt een stemme Gods het ook u verkonden: „Ik zeg u, dat gij zijt arm en naakt.”

Waar dan vlucht ge heen, waar bergt ge u? De ellende van uw hart is met dien krijg u als in een spiegel getoond. In de vlammen die opgingen is de waarde van elk zichtbaar steunsel als verteerd. Naakt en uitgetogen, met brandende zweren in het hart, melaatsch van de voetzool tot den schedel staat ge daar. En toch, wat ook onwezenlijk bleek, de werkelijkheid van pijn en smart drong zich juist machtiger dan ooit aan u op. Och! in de dagen van onzen lauwen vrede was het ons vaak of die schriklijkheden, waarvan het

historieblad meldt, slechts in de hitte der verbeelding hadden bestaan. We spraken er van, maar geloofden ze niet. Ze traden niet op ons toe met dien aangrijpenden indruk, dien alleen de werkelijkheid ons inprent. Zulk een jammer, die aan een helschen gruwel, meer dan aan een menschelijk kwaad denken deed, drong met die hel al meer uit ons bewustzijn terug. Maar nu, wien was het nu niet te moede, alsof vlammen van het »onuitbluselijk vuur'' uit den afgrond waren opgeslagen, — zóó heeft het daar gebrand! Niet als de mare uit een menschelijk leven, maar als een gillen uit den poel des verderfs, gruwde het gerucht van die slachting ons in het oor. Er was iets monsterachtigs in den aanblik dier gedooden, iets spookachtigs in de dooreenwarring van zulk een doodsangst en gejuich. Zeg het mij, die gevloekte lijkberoovers, in den mantel der liefde verstoken, waarden ze daar niet als helsche geesten op het akelig slagveld rond? En toch, neen, geen geesten waren ze, maar menschen als gij, van vleesch en bloed. Dat alles was geen droom, maar werkelijkheid. In dat alles heeft de diepte der hel ons een proeve van haar verschrikking gegeven. Er is »buitenste duisternis'', er is »weening en knersing der tanden'' voor den krijger, die zijn God niet kende, geweest.

Waar, waar dan heen, verschrikte ziel, die nu eerst ontwaart, nog nooit beseft te hebben, dat er zulk een gif in het menschenhart, dat er zulk een kracht in Gods toorn, dat er zulk een verschrikking was in de smart! Of waant gij u beter dan uw bezweken natuurgenoot, wijl gij den Heer aanroept? Gaat naar u Gods toorn niet uit? Baart bij u alleen de zonde de smart des stervens

niet? Neen, gij die God vreest, ge troost u niet met die valsche vertroosting. »Al Gods geboden overtreden, en geen derzelve gehouden», roept ge veeleer met den catechismus uit, »en alleen door Gods genade voor zoo schriklijke uitbreking bewaard"! En daarom is het u dezer dagen geweest, of Gods hand zwaar op u was; daarom heeft het u bij die schriklijke geruchten geschrijd door het geweten, en maakte, wat daar ginds geschiedde, u onrustig in het hart. Van daar die beklemming, van daar die benauwdheid. Reeds was het u, of met die oplossing alles zich ontbond, of het einde der wereld kwam, dat Gods hand de bergen omstiet en de zeeën opboog, en alle macht zich op u uitstortte. Nog blonk er een star der hope, uw vast geloof. Maar ook dát werd een oogenblik geschokt. Ook dat licht werd uitgeblusht, en uw ziel, werd getrokken door den nacht, — misschien slechts een ondeelbaar oogenblik — maar toch door de donkerheid. .... Maar toen ook heeft de Heer uw ziel gegrepen en was Hij het, die u hield! Alleen wijl ge het eeuwige ontvangen hadt, doorleefdet ge de dingen, die gebeurden, in die bange diepte en gingt ge door die donkerheid. Maar ook, toen ge er door waart heengetogen, toen zaagt ge den Heer nabij u, toen was Hij het, die bij u stond, die u dekte met de vleugelen Zijner eeuwige Liefde, toen was Hij uw burg en Rotssteen, een hoog vertrek om u heen. Gij zaagt Zijn heiligheid, en ze verschrikte u, maar Zijn ontferming sprak »ze is úw." Gij zaagt Zijn heiligen toorn, maar u door-gloeide ze tot ge in den Zoon verheerlijkt waart. En toen nogmaals de diepte des verderfs u verschrikken wilde, trok Hij, en boeide Hij u zoo machtig met Zijn blik van oneindige ontferming, dat ge de bangheid dier diepte

niet meer zaagt. En daarom,... als dan straks de troonen weer schudden, de volkeren razen, de wapenen kletteren, en het plassen door het bloed weer aangaat, dan huivert de ziel wel, maar, door die huivering heengegaan, vindt ze den eeuwigen vrede weder, en al wat in u is jubelt:

»God is ons een toevlucht en een sterkte.

»Hij is een Helper in benaauwdheid.

»Daarom zullen we niet vreezen, al veranderde de aarde en al werden de bergen in 't hart der zee verzet.

»Laat haar wateren bruisen, laat ze beroerd worden, laat de bergen daveren!

Selah — ruste — juicht mijn ziel.”

II.

Maar al gevoelt dan de ziel de verschrikking voor haar zelve wijken, nog blijft ze onrustig bij de vraag: Wat beteekenis die worsteling voor den strijd van het Godsrijk heeft? God zij lof! De oorlogen om de religie hebben uit. D. w. z. geen volk beoorlooft meer een naburig land, wijl het een andere belijdenis huldigt en zijn God op andere wijs vereert. En al weet ik, dat een godsdienstoorlog nog altijd edeler drijfveer ver-raadt, dan een krijg om roof, dan een oorlog, waartoe haat bezielde, toch dank ik met u, dat die belijdenis-oorlog de volken niet meer plaagt. Niet alsof dat bloed om niet zou vergoten zijn, maar toch die strijd trof geen doel. Niet de belijdenis der beginselen, maar alleen die beginselen zelf zijn een strijd op dood en leven waard. Immers die belijdenis kan 'nog geveinsd, het opnemen dier woorden onwaarachtig zijn, en dusdoende de eere Gods en van Zijn waarheid misbruikt worden

tot een bedekking der heerschzucht en een voorwendsel voor den haat.

Maar niemand leide daaruit af, dat thans de religie in het woeden van den krijg 'niet meer meêspreekt. Ik zou zeggen: slechts medelijden kan men hebben met de oppervlakkigheid eener wereld, die waant, dat waar God zulk eene vernieling gedooft, de diepste beginselen buiten spel kunnen blijven, en niets hoogers tot dat bloedbad de volkeren drijft, dan een wedijver, wiens krijgeren het koenst, wiens legerhoofd het vaardigst, wiens wapenen het scherpst zijn gewet. Wat anders dan beklagen, bid ik u, zal men een zoo schromelijke verblinding, die zulk een reuzenstrijd doorleven kan en er de oplossing van zoekt, niet in de gegevens van Gods Woord, maar in natuur- en scheikunde, in de stellingen der regeer- en regelen der veldheerskunst. Arme natiën! ze roepen tot God in den nood en toch achten ze Zijn waarheid er buiten gelegen. Van Hem vragen ze de zegepraal hunner wapenen, en ze letten niet op de zegepraal van Zijn Rijk!

Maar de gemeente des Heeren wordt daardoor niet misleid. Immers, zoo dikwijls de volken woelen, en de vorsten der aarde zich opmaken, en het zwaard wordt gekruist, en om een strook gronds, om menscheneer of om een aardse kroon, de gruwel der slachting wordt losgelaten, hoort de gemeente van den levenden God Zijn roepen uit den hooge: »Nogtans heb Ik Mijn Koning over Sion gezalfd, den berg Mijner heiligheid. Hem is alle macht gegeven en alle vijand wordt eens neêrgelegd aan de voetbank van Zijn troon." Dát gelooft de gemeente, ook al doorziet ze het niet. Ze weet, dat dezelfde Christus, die op Golgotha stierf,

ook deze beweging der volkeren leidt. Ze kent in den diepsten grond slechts één strijd: die tusschen haar van God gezalfden Koning en hem die Overste dezer wereld wil zijn. Ze kan het woord van dien mond des Vredes niet vergeten: »dat Hij niet om vrede te brengen, maar om het zwaard in het midden der volkeren te werpen, om de aarde met vuur te doopen, op deez' wereld gekomen is''. En daarom voor dat Godsrijk strijdt ook nu de Gemeente; ze wil, ze moet letten op de teekenen der tijden, en ook bij dezen strijd beweegt slechts één vraag de diepte van haar leven: Brengt ge, o, bange koorts der volkeren! ons het Godsrijk meer nabij?

Te minder kan ze die vraag onderdrukken bij de heftige worsteling der geesten, die die worsteling op het slagveld begeleidt. Het is aan alles zichtbaar, dat de tijd dien we beleven, een der keerpunten in de geschiedenis dezer wereld is. Vóór of tégen den God Jacob's, vóór of tégen den Vader van onzen Heer Jezus Christus, wordt steeds luider het veldgeschrei, dat de strijdenden verdeelt. Met klimmende dristheid plaatst de wereld haar »woord'' tegen het »Woord Gods'' over, en poogt het ten onder te brengen. Het masker valt, en »als God te zijn'', blijkt steeds meer het onbewust, verborgen doel, waarheen de zonde drijft. Voeg daarbij de zeldzame gisting, waaraan Rome's kerk ten prooi is, en de heftige schok, die in haar machtig raderwerk zich van alle zijden aankondigt. Ziet, hoe er een beweging in de geestenwereld trilt, die in de schrilste vormen en vreemdste secten een uitweg zoekt voor wat haar inwendig jaagt. En hoe, vraag ik, wilt ge, dat de gemeente des Heeren, staande in

een wereld, waar zóó alles onklaar wierd, alles onderst boven gaat en elke vastigheid werd losgewoeld, zulk een strijd doorleven zal, zonder meer nog dan anders te vermoeden, dat ook die strijd der volkeren alleen het Godsrijk bedoelt.

En hoe zou ze dan niet vreezen, hoe niet in het diepst harer ziel worden geschokt? Immers het wordt haar toegeroepen, dat het eind van dien strijd haar overwinning zal zijn, maar, terwijl ze dit gelooven moet, gaat het Godsrijk schijnbaar steeds terug. Ze belijdt, de gemeente, dat in den diepsten grond alleen om Jeruzalem gestreden wordt, maar voor het oog is het, of het bij dien strijd nauwelijks meërekent, of men te midden van het slachtgewoel, zich nauwlijks herinnert, dat er een gemeente des Heeren bestaat. En dát juist maakt haar strijd zooveel banger dan in vroeger dagen. Toen was ze rechtstreeks in den strijd betrokken; fel werd ze aangegrepen, maar ieder zag voor het minst dat het om het leven der gemeente ging. Maar thans is ze in een hoek gedrongen. Men zwijgt haar dood. Ze draagt in haar hand Gods Woord, maar.... »fabelen" fluistert men spottend, [haalt de schouders op en gaat voorbij. Ze draagt in haar wapenrusting de diepste beginselen, beginselen waarmee ze een wereld veroveren moet, beginselen, waarnaar eens alle schepsel zal geoordeeld worden, maar.... »dogma's, dwaze leerstukken," fluistert men nogmaals, stopt de ooren dicht en wendt zich af. »Niet door kracht en geweld, maar door den Geest des Heeren", roept ze in naam van den levenden God, — maar ach! haar roepen wordt verdoofd onder het krakend dreunen van een log geweld, dat alle recht en waarheid en alle gees-

telijke macht dreigt te verpletteren. En toch meent ze, dáár, door de poort der onzichtbre wereld, het heilig Zion, den berg des Heeren te zien; en toch breidt voor haar geestesoog zich »Jeruzalem, de stad, de woning van God den allerhoogsten Koning,” met haar fonkelende tinnen uit. Of is het dan maar een droom, dat Jeruzalem, waaraan ze gelooft? het onzichtbare slechts inbeelding en alleen het zichtbre dier wereld waar? Hebben dan toch de bruisende stroomen der wereld den stroom des levenden waters verzwolgen? Is dan het zwaard des Woords stomp geslagen? Is dan de eere van haar genomen? en toch geschied, wat de Heer getuigde, dat nooit zou geschieden, »door de poorten der hel Zijn gemeente overweldigd?” O! ze zou die gedachte zelfs geen oogenblik plaats kunnen geven, zoo ze alleen zag op haar Heer, — maar nu, nu het geweten haar aanklaagt, nu ze een oordeel ducht, nu wat Gods volk genaamd wordt, zoo vér is afgedoold, zoo zwaar heeft gezondigd, zoo ongeestelijk en ontrouw wierd. Nu, nu binnen Jeruzalem’s muren weer voor de afgoden geplengd is en de gruwelen van Zion soms de Heidenen verbazen. O! hoe zou ze nu niet sidderen, — nu niet duchten, dat de Heer zich had afgewend, dat Hij haar toch had verworpen. O! nu ducht ze, dat de »wijngaard van Zijn erfdeel,” dat de »planting Zijner verlustiging” aan andere landslieden gegeven is, of erger nog, dat de stroom van het water des levens niets dan een »fata morgana” zal blijken, een lichtspel in de dorre woestijn.

Maar nu, als zoo Gods kinderen met siddering vreezen, is het de Heer die hen vertroost. De rivier Gods zagen ze niet meer bruisend stroomen, en dies klaagden

ze ... en daarom doet Hij in hun ziel de stille beekjes ritselen, die de ziel door genade verkwikken en rusteloos uitvloeiend het hart verblijden door de ontfermingen huns Gods. Want immers als die beekjes maar ruischen, al zien zij dan den stroom niet kabbelen, al gaat dan de Godsrivier een tijd lang onder de aarde door, dan zegt het eigen hart het hun, dat toch die stroom er is. — Zij wilden vertragen, ziende op hun eigen schuld en zonde, ziende op de macht van dood en hel die op hen aandringt; het hart kromp hun in één, de ziel versmolt hen, uit vrees voor de Enaksreuzen. Van Kanaän zongen ze, maar niet dan de dorre woestenij zagen ze om zich heen! ... Zou dan de God Jacobs ze om haar wrevel verworpen hebben? ... Maar hoort... »Immanuël'', »God met ons, God is in het midden van haar'', getuigt de Geest, en het Woord zegt: dies zal ze niet wankelen. Zeer zeker, dieper nog dan ze zelve waande, werpt dat Immanuël de gemeente terug, doodt en veroordeelt haar. Er wordt niet gezegd: in haar zijn de heiligen, dies zal ze bestaan. Neen, »niet om uwentwil, maar om mijn's naams wil zal Ik het doen'' spreekt de Heer, daarom zal de stad Gods niet verschrikt worden, en Jeruzalem niet wankelen. Want niet maar 's Heeren kracht, niet maar Zijn zegen, niet maar Zijn Woord, — de Heer zelf is in haar midden gekomen. Dies kan ze niet bezwijken, want Hij zal haar hulpe zijn. O! wie op 's Heeren Woord den nacht maar in wil, dien wenkt het heil, want bij het »aanbreken van den morgen komt de hulpe.'' Ziet de volkeren raasden, de koninkrijken bewogen zich, maar nu, Hij verheft Zijn stem

en de aarde versmelt voor den adem Zijner lippen.

Buig u dan in het stof, o, gemeente des Heeren! en verneder u onder den sterken arm Zijner kracht. Gij allermeeft, gij het diepst, want u zijn de verbonden gegeven, u de beloften, u het bloed der besprenging, u Gods eengeboren Zoon. En daarom gij moet de zonde, uw zonde en die der menschheid, belijden; de stemme der verootmoediging, het geroep des smee-kens om genade, uit uw midden moet het opgaan. Maar dan nog, als ge geheel ter nederligt, zeg ik: Vrees niet. Zie niet op u zelve, maar op Hem, die u tot den prijs Zijns bloeds gekocht heeft. Geloof alleenlijk, — en als alle wereld zegt: »de wereld wint,” en gij meent zelf, het is zoo, en gij ziet het, dat Jeruzalem teruggaat, en de wereld voorwaarts dringt, zeg dan: nogtans heeft de Heiland gezegd: Ik heb de wereld overwonnen. Die overwinning, ik zie ze niet, maar ik aanbid, ik geloof.

O! dan zult ge weer krachtig zijn, dan door het geloof weer als met adelaarsvleugelen opvaren. Dan zal Hij die u schiep, die u gemaakt heeft, die u formeerde tot Zijn eer, u allengs ook in dezen strijd der volkeren het spoor doen zien van Zijn Goddelijken gang. Wat teruggang scheen, het zal u een wondere toebe-reiding van wisse zegepraal blijken. En gij, zielen die naar Jezus uitgaat, en Zijn toekomst begeert, en met den Ziener van Patmos bidt: „Kom Heere Jezus, ja, kom haastelijk!” gij zult in de dingen die ons wereld-deel schokken, een dier machtige bewegingen ontdekken, waardoor Zijn toekomst wordt verhaast, en dus het einde meer nabij komt. En o, als ge, door dien troost

verkwikt, dan hebt aangebeden, zeggende: Heer, wie ben ik, dat ge ook mij wilt medevoeren op Uw zegekar, waarmee ge in Uw heerlijkheid inrijdt, o — dan zal het u zijn, als of ge tot gezichten en openbaringen waart gekomen, en, in uw hoek teruggedrongen, met den voet van den verdrukker op uw nek, o! gemeente des Heeren, zult ge nogtans jubelen: »Deze spreken van paarden en wagens, maar wij zullen de vanen opsteken in den naam onzes Heeren.” Want voor ons strijdt en »met ons is de Heer der heirscharen, de God van Jacob, onze burgt en onze Rotsteen, onze schuilplaats en ons hoog vertrek.

III.

M. H. Het »Woord Gods” kan met het »woord der wereld” niet samenstemmen, want het spreekt telkens van aandoeningen in het menschelijk hart, die haar tegen de borst stuiten, en, zoo ze meent, den eisch weerspreken van het gevoel. Zóó ook hier. Heeft de wereld voor zulk een gericht des Heeren slechts een troostelooze weeklacht, een weenen van den weemoed, een huiveren voor de smart, — de Schrift kent ook, kent dieper nog die beweging der ontferming, maar doet daarna den mensch uit zijn weenen opstaan in gejuich en spreekt: »Zion heeft gehoord, en het heeft zich verblijd, en de dochteren van Juda hebben zich verheugd van wege Uw oordeelen, o Heer? (Ps. 97: 8).” En juist zoo vindt ge het ook in onzen psalm, waar immers een onmiskembare toon der vreugde trilt in dat: »Komt en aanschouwt de daden des Heeren, die verwoestingen op aarde aanricht.”

Van waar dit? Is het een zich verheugen in den gruwel der verwoesting, gelijk Afrika's wilde volkeren het oog van moordlust schittert en hun dochteren zich reien, jubelend om vergoten bloed? Dat zij verre, M. H. Maar als ik vraag: wat is voor ons werelddeel banger verlies: al meer van haar God te worden afgesneden, of een deel harer zonen te zien vallen door het zwaard, dan is er immers niemand, die aarzelt te getuigen: haar God te verliezen ware zeer verre het bangst. Ziet toch, blijft Gods genade ons dekken met haar vleugelen, blijft Zijn banier onder Europa's volkeren opgericht, dan wenkt de hope van herstel zelfs bij den wreedsten jammer, dan zal Hij vertroosten wie in rouw gedompeld zijn, dan zal Hij, die menschen scheppen kan, de ledige plaats in het hart der volkeren weer aanvullen, dan wordt het afgebrande vlek herbouwd, de verloren welvaart herwonnen. Maar omgekeerd, gaat Europa voort zich te keeren tegen zijn Maker; voort, het Woord des Heeren uit het hart zijner volkeren te bannen; ja voort, af te snijden zelfs de laatste vezelen van den draad, die Europa's volksleven eertijds aan den Koning der Koningen verbonden hield, dan is het uit met ons werelddeel, dan valt het onverbiddelijk, en is de toegang tot geluk en vrede voor alle komende geslachten versperd. Nog een tijdlang moge men dan op de levenskracht van het voorgeslacht teren, nog een schitterend vuurwerk afsteken, maar als dan het laatste stuk is uitgevuurd, zinkt het arme Europa in den nacht van het Heidendom terug.

En toch, op dien weg deden we reeds menige schrede. Men bestreed de vreeze Gods niet meer, maar deed alsof ze niet bestond. Al meer leide men de volkeren

op een weg, waar het wandelen zonder God met geen gevaar scheen te dreigen. Van een toorn des Heeren te spreken, stuitte immers het gevoel. Als bekrompen en kortzichtig gold, wie nog van een »Vinger Gods'' in de geschiedenis dorst gewagen. Zelf zou men wonderen van grootheid doen, en daarom moesten de wonderen des Heeren ontkend. Als men las in het Oud Verbond van machtige heirscharen door een Engel Gods ontwapend, van machtige rijken, als door een »donderslag bij onbewolkten hemel'' getroffen, als men sprak van de zonde, als van een ontbindend en vernielend beginsel, dat land en volk ten verderve moest leiden, — hoe ongeloovig schudde dan de wereld niet het hoofd, en ach! lachend ging men voort de weelde te verfijnen en zijn levensvreugde te verzekeren. Aan een Belzazar's nacht voor Europa's volkeren, werd door de mannen onzer eeuw niet meer gedacht.

Maar nu, hoe geheel anders zijn deze dingen thans niet geworden? Ach! slechts een maand verliep, en immers, wat vroeger slechts op den kansel geduld werd, thans kunt gij het in uwe dagbladen lezen. Wat anders in den boetprediker zelfs werd bespot, thans zweeft het den spotter zelf op de lippen, en die mannen, die, om kondschap te doen, naar het slagveld zijn uitgezonden, ze spreken zelven van een raadsel, dat hen verwart. Ze zeggen, dat het als een droom was, een mysterie dat hen verbijstert. Van een Belzazar's nacht in het hart van Europa hebben de dagbladschrijvers zelven gewaagd, verpletterd door den indruk van wat hun oog had aanschouwd.

En nu, vraagt ge, van waar die omkeer? Van waar anders, dan wijl de Heer zelf plotseling in het midden

is getreden en gezegd heeft: »Ziet hier ben Ik»: het gezegd heeft, niet in een stemme veler wateren, maar in een stem van gansche stroomen bloeds: het gezegd heeft zoo machtig en zoo luid, zoo dreunend en door-dringend, dat alle volk het heeft gehoord en zelfs de toegestopte ooren het moesten opvangen. God zij lof! In verschrikking ja, kwam de Heer, maar toch Hij kwam, en het bang vermoeden week.... Ons werelddeel is dan nog niet van zijnen God verlaten. Welaan! Dies juicht men in Zion en verblijden Juda's dochteren zich in de oordeelen des Heeren, en wie God vreest roept het den broeder toe: »Sluit niet te spoedig het oog, bedekt het gelaat niet, maar komt en aanschouwt de machtige daden, die de Heere heeft gewrocht.»

Ja er is meer, waarom Zion juicht, verhalen we het niet, Gel.! Spreken we het uit. Ziet toch, met den brand die uitbrak, is ook het weefsel der gedachten van den tijdgeest in vlammen opgegaan voor elk, die naar werkelijkheid dorst. Godsvrucht niet, beschaving was het wachtwoord onzer eeuw geworden. Niet door onderwerping aan Gods woord, maar door vooruitgang, door ontwikkeling, moest de wonde van ons geslacht worden geheeld. O, wat heeft men zich aan die glorie onzer eeuw al niet te goed gedaan! Een ware afgod was die eeuw voor hare zonen geworden. Hoog op het voetstuk stond ze daar, alle vroegere eeuwen overschaduwend, en als van een andere Diana weergalmden het »Groot is onze eeuw!» van de lippen der volkeren. — En thans, hoe ligt ze smadelijk van haar voetstuk neergeworpen, hoe weklagen haar priesters in het verborgen, hoe is haar eere vergaan? Immers, daar kon geen krijg meer komen! Al minder werd hij mogelijk, nu onze eeuw door stof-

felijk belang de volkeren vereenigd, door ideën van menschenmin ze verzwagerd, door haar ijzeren spoor ze verbonden had. Wel brak de krijg nog uit, maar het was met den woesten Rus, met den ruwen Czech, met den bigotten Italiaan, met Amerika's ontmenschte slavenhouders. Wat bewees dat tegen onze eeuw? Die volkeren waren met haar geest nog niet bezwangerd, nog niet bedropen met haar licht, op den weg der beschaving nog niet meêgegleden. En als bij tegenstelling wees men u op de volkeren uit het hart van Europa, waar het huwelijk van »verlichting en van vrede" reeds haar gouden bruiloft had gevierd.

En nu, arme eeuw! dat ge zoo wreed uw illusiën zaagt verbleeken, — wat zien we nu? Immers twee volkeren trekken op ten strijde, en op het veld van beider wapenschild prijkt het tooverwoord van »beschaving" als den tijdgeest ten spot. Ach, immers achter de middeneeuwen zijn we teruggeworpen. Voorheen waren het slechts slagorden die kampten tot den dood, maar thans, als in Attila's dagen, zijn het weer gansche volkeren, die het zwaard in de hand zich moordend op elkander werpen. Nog geen twintig jaren, o, eeuw des vredes, eeuw der beschaving! en dit is reeds uw vijfde oorlog, die al wat dusver gezien werd in schriklijkheid overtreft. Haast is het cijfer uwer slachtoffers, tot dat van twee millioenen, hier en aangindsche zijde van den Oceaen, geklommen. O! Ruk af dan den blinddoek! Terug voert ge ons, gij die profeteerdet van vooruitgang. Een wilde haat is in uw schaduw gekweekt: een gansch volk zien we bezeten door een onmachtige woede, die vernielen, die verdelgen wil, als om met een bloedig Amen het woord van onzen Catechismus te bezegelen:

»geneigd om den naaste te haten.....» En gij wilt ons van vrede spreken,... o! met u begeeren we dien, naar vrede zucht ook de gemeente des Heeren, maar gij kunt naar die afgebeden toekomst de leidsvrouw der volkeren niet zijn.

Het is niet te weerspreken M. II.! Droef slaat de tijdgeest den blik voor die machtdaad des Heeren neder. En zou Zion zich dan niet verheugen? Dat Zion, dat rusteloos tegen die eeuw heeft getuigd, en met volle borst gezongen heeft: »Ze zullen ons niet hebben de goden onzer eeuw! Zij die met het water des levens tot de volkeren kwam, en met spot werd teruggewezen. Zij, die in de ontfermingen des Heeren het eenig ware medicijn aan de sponde der kranke menscheid bracht, en met verachting bejegend werd. Zij, die geroepen heeft: »Tot de wet en de getuigenis! Land, land, hoor des Heeren Woord!» en het aan moest zien, hoe men de ooren dicht stopte! Zegt het mij, mag dat Zion dan nu niet juichen, nu het de artsen met het bedriegelijk medicijn ziet wijken van de sponde, nu er naar haar redmiddel weer gevraagd, nu zij weer geroepen wordt. Niet juichen, nu haar ure weer komt, dat ze als reddende Engel de breuke der volkeren verbinden mag. Ja, al werd dan ook straks, bij terugkeer van verademing, haar hand weer afgewezen, al kon ze niet blijvend redden, dan nog vraag ik, mag Zion niet juichen, nu de Godin onzer eeuw althans een wijle haar altaar verlaten zag? Niet om haarzelve immers, maar om Gods eere was haar worstelen, en wie zou dan niet juichen, bid ik u, nu weer de Heilige Israël tot Zijn eere komt, en met Hem de Waarheid en het Recht?

Of acht ge, dat wie daarin juicht, de ontferming bant, en den vrede niet meer minnen kan! O! hoe weinig kent gij dan het leven van Jeruzalem, gij die dus tegen haar getuigt. Wat meent ge, dat gij het eerst die grootsche gedachten van »eeuwigen vrede en menschenmin'', die bezielende klanken van »vrijheid en gelijkheid en broederschap'' gevonden hebt? Maar raadpleeg de historie dan, en zij getuigt het u immers: Juist binnen de muren van dat gesmade Jeruzalem is het eerst het vredelied van de »versmolten spiessen en in zeisen omgeslagen zwaarden'' gehoord. Israëls ziener is u vóór geweest, apostelen onzer eeuw! toen hij van zijn God getuigde: Aldus spreekt de Heer: »Ik zal den oorlog verbreken,'' u vóór geweest de psalmist, toen hij van Israëls God zong, »die de oorlogen doet ophouden.'' Daar om dat Jeruzalem, in Ephrata's velden hebben Engelen reeds voor achteen eeuwen gezongen van »vrede op aarde!'' O! die Schrift is zoo rijk, wat kunt ge anders doen, mannen der verlichting! dan met haar vederen pronken, u sieren met het aan haar ontstolen gewaad. Maar ziet hier het verschil. Gij doemt den krijg een gruwel. Ook de gemeente haat ze. Maar toch, zij kent een nog erger gruwel: de zonde, die met den krijg al den sleep onzer jammeren heeft gebaard. De zonde de moeder, de krijg slechts één uit haar rampzalig kroost. De zonde de wortel, de krijg slechts één der wrange vruchten, die ze teelt. Zoo als Jacobus het schreef: Wijl ge begeert en niet hebt, daarom voert ge krijg, — zóó getuigt het ook de gemeente des Heeren, en dies belijdt ze, dat geen eeuwige vrede bloeien kan, zoolang de zonde nog bestaat. Daarom weet ze, van Jezus

eigen lippen, dat nog aan het einde der wereld »oorlogen en geruchten van oorlogen zullen uitgaan, en een verdrukking wezen zal, zoo bang, dat alle geslachten der aarde weenen zullen. En als ze dan toch de mannen onzer eeuw, het onmogelijke ziet beproeven, om den vrede te waarborgen door den zelfden tijdgeest, die het schuldbesef al meer verzwakt; ziet, hoe zij de schouders zetten willen onder een arbeid, waartoe de uiterste spanning van Gods ontferming noodig bleek, ja dat alleen in het bloed Zijns Zoons kon gesticht worden, — neen, dan lacht ze niet met dat onzinnig streven, dan kan ze den dorst die daar in spreekt zelfs toejuichen, maar niettemin dan blijft ze zich verzetten. De liefde voor God moet het eerst en hoogst gebod blijven, en daarom weet ze geen einde voor den krijg onder menschen, zoo lang de zonde, de krijg tegen God, nog bestaat.

En vraagt ge, of dan nu de gemeente des Heeren de handen slap laat hangen, als om zich aan dien gruwel te gewennen. Neen, Gel., maar als het God ook in die »verwoesting” heeft erkend, belijdt ze met heilige vreugde: »dat die God dan ook machtig is den oorlog te doen ophouden, den boog te verbreken, de spies ontwee te slaan, en de wagens te verbranden met vuur.” Ook ’s Heeren volk wil vrede, maar vrede door een machtdaad Gods, en daarom heft het, te midden van Gods oordeelen, de biddende handen naar den hooge op, roepende: o! God der ontfermingen, zie onzen jammer aan, en neem den Engel der verschrikking van ons!

»Ik doe het kwaad,” maar ook »Ik maak den vrede,” spreekt de Heer. Want, neen, nooit zou er een ure

van vrede voor de arme menschheid zijn, zoo God den vrede, die van nature niet in haar zijn kan, niet als een wonder Zijner genade te midden van haar woelen wrocht. Zie slechts om u en vraag wat hartstocht in dat oog, wat ijverzucht in die gelaatstrekken, wat eindeloos begeeren in die taal des harten spreekt, en immers, ge gevoelt het, aan zich zelve overgelaten, zou die menschheid zich zelve verteren, en als in wilde furie losgelaten een vernieling voor zich zelve zijn. Maar nu, nu er een God leeft, die dat begeeren intoomen, dien hartstocht beteugelen kan, nu blijft, nu leeft ze, nu bloeit ze op. En wordt dan soms, wierd dan ook nu weer, een stroom van dien hartstocht losgelaten, daarom vertwijfelt de gemeente des Heeren niet, want nog blijft Hij de God der ontfermingen, en Hij, die de volkeren tot vrede inbond, Hij kan, Hij zal, ze weer door Zijn genade regeeren. Zóó is er een uitkomst, zoo weet wie gelooft, van waar een einde aan dien jammer komen zal. Zoo juicht de gemeente nog te midden der smarten, en, keert de vrede weer, dan roemt ze niet in herwonnen rechten, maar dankt dat der gemeente, dankt dat der menschheid weer genade is geschied.

En nu, Gel., geeft ook uw ziel op dat getuigenis een Amen, ook u geldt dan ten slotte die ernstige roepstem: Laat af, spreekt de Heer, en weet dat ik God ben!

Geen bidden baat: de Heer hoort niet: Hij wendt het aangezicht af, zoo ge wel bidden wilt, maar niet aflat van uw hoogheid; en daarom, ook wat thans u

verschrikt, brengt u een roepstem des Heeren in hart, en huis en volk.

Een roepstem tot uw hart! want hartaangrijpend waren de gebeurtenissen, die ons uur aan uur in spanning hielden. Ook al had de slaap der geestelijke traagheid uw oogleden dusver dichtgeklemd, nu schriktet ge op uit die sluimering, als door een onheilsPELLENDEN slag getroffen. Mij dunkt, al waren uw verzenen nog zoo stram, thans hebt ge de kniën wel weten te buigen. Neen nog nooit hadt ge dusver de »hoogheid des Heeren'' aangezien, dat ze zóó verblindend, zóó vol majesteit is. En hoe wil men dan nog enkel uit weemoed klagen? Ook hier geldt het: Wat klaagt een iegelijk mensch, een iegelijk klage van wege zijn zonden! Verloren is voor u ook deez' ontzettende levensdag, zoo hij uw zelfverheffing niet nederslaat en u niet met boete en bekeering uitdrijft naar Hem, die uit genade slechts behoudt.

Maar ook een roepstem voor uw huis! Zegt het mij, wordt de Heer door u en door uw huis gevreesd? Wordt er in uw woning geleefd naar Zijn woord? Is Hij daar Koning? Zijn ordening de band, die de deelen van uw huis te zamen bindt? O! meent toch niet, dat het met een lezen in de Schriften, met een rusten op den Sabbath genoeg zou zijn. Ook uw huis staat in het midden der onheilige wateren, die van den berg der goddeloosheid afstroomen. De geest der eeuw, dien gij vloekt, zit in de lucht, dringt ook uw huis door kieren en door vensters binnen, en niets is thans gewoner, dan de belijdenis des Heeren op de lippen te vinden, maar den tijdgeest meester van het huis. En daarom »Laat af'', roept ook daar de Heer u toe, laat af van die zondige

scheiding, waarmee ge godsdienst en leven uiteenrukt. Koning in uw hart, maar ook Koning in uw huis te zijn, is Mijn eere. Gij, kroost en ouders, vrijen en dienstbaren, broeders en zusters! naar Mijn inzetting moet gij samenleven en wandelen naar Mijn wet.

En dan door het hart en door het huis, gaat dat roepen des Heeren ten slotte niet minder ernstig tot uw volk uit.

Frankrijk viel, viel diep, hartverscheurend is zijn breuke. Schier als een beroofde van zinnen ligt het, schuimbekkend van woede, in zijn weergalooze ellende neer. En wij, die het zien, niet waar? hoe gereed zijn we niet te roepen: »Op u, o, Frankrijk de Verderver om uw schuld en zonde!» en hoe beijvert zich een iegelijk, om uit Frankrijks wufte zeden en het schaamteloos bedrijf zijner zonen en dochteren, die vernedering van zijn trots te verstaan. Maar wie zijt gij dan, zoo vraag ik, o, mijn volk! dat gij den broeder oordeelt? Zijt gij dan zonder zonde, dat ge met leedvermaak den steen opneemt, om dien op het schuldig Frankrijk te werpen? Hoort ge dan dat roepen niet: »Voorwaar zeg Ik u, indien gij u niet bekeert, zult gij desgelijks vergaan.» Zijt ook gij niet op den weg der volken afgeweken, hebt ook gij niet uit den beker der dartelheid gedronken, zijn ook uwe jongelingen niet door onmanlijkheid verzwakt, ook niet uw dochteren meer aan zingenot verslaafd, dan aan stillen ernst gebonden? Die lauwe weelde, die ginds een natie vallen deed, heeft ze ook u den eens zoo frisschen dampkring niet met haar zwoele dampen verpest? Is het vergulden der zonde ook bij u niet inheemsch geworden, het belachen van de degelijkheid ook bij u niet gehoord? En nu, Ninivé heeft zich in

stof en assche bekeerd, en ook in Frankrijk's hoofdstad zoekt men in bestrijding der zonde thans heil. Wie zou het gelooven, in Frankrijks hoofdstad is de schouwburgzaal, eerst verlaten, nu reeds door de overheid gesloten geworden. De helden der gelachzalen roepen nu reeds de burgers op om Deutschland's stille zeden na te volgen. Men roept in de dagbladen, dat men de verkoophuizen der weelde sluiten moest. »Ruk — zoo riep een verontwaardigd schrijver — ruk de ontfranschte vrouw het valsche haar van het hoofd, het onvrouwelijk gewaad van de leden, en laat ze weer voor Frankrijk worden, wat de vrouw alleen voor het vaderland kan zijn.» Zoo roept men dáár in den angst der vertwijfeling, en gij, o, mijn volk, zoudt uw volkskracht wagen blijven aan het gif, dat Frankrijk u gemengd heeft? Neen, sta ook gij op uit uw graf, geef weer der vaderen God de eer, en laat uit Zijn Woord, laat door Zijn Geest weer over u uitgieten die geest van ernst en van kracht, van trouw en van arbeidzaamheid, van godsvrucht en van goede zeden, die de natiën verhoogt. Nog, ge weet het, is de oorlogsfakkel niet gebluscht, nog doet een koortsachtige stuiptrekking den polsslag van Europa kloppen. Wie dan zal den stroom der vernieling aan de grenzen onzer erve keeren, zoo het God behaagt ook u te tuchtigen? Ja, al blijft ge nu gespaard, wie o, mijn volk! zal uw val verhoeden, zoo ge voortgaat den God der vaderen te tergen, uw roemruchtig verleden in het aangezicht te slaan, en de eere onzes Gods al meer uit uw maatschappelijk samenzijn en uw staatkundig leven te bannen. Toeven kan het oordeel, maar nimmer blijft het uit. O! bang zijn in menig opzicht nu reeds de dagen die we doorleven:

de welvaart kwijnt, duurte dreigt, de bezoeking die ons eens zoo vreeslijk teisterde, trekt weer naar onze grenzen op. En toch, wat zegt dat alles nog bij de smart die ons de ziel verteren zou, als de Heer ook eens van Nederland spreken moest: »waartoe zou het nog meer geslagen worden?" en Zijn Engel uitzond, zeggende: »Doe het uit de rei der natiën weg!"

Gemeente! alleen bekeering van het hart, bekeering in uw huis, terugkeer van uw volk tot der vaderen God, kan dat oordeel afwenden, dien val verhoeden, dat hij niet komt. O! mocht dan de sprake Gods in die verpletterende gebeurtenissen, u en mij en de kinderen onzes volks zoo machtig aangrijpen, dat als door een wonder van Gods hand een adem des levens over de ingezonkenheid onzes volks uitging. »Ik zal verhoogd worden," spreekt de Heer, »verhoogd worden op aarde," en verhoogd zal Zijn eer worden ook op die plek der aarde, die Hij ons heeft toebetrouwd: verhoogd, hetzij Hij ons vertreedt in Zijn grimigheid, hetzij Hij als de Zonne der gerechtigheid weer over onze erve opgaat. In Zijn hand zijn we Gel., wij weten niet wat over ons komen zal; maar wat ons ook beidt, dit getuigt Gods Woord ons: Vrede zal alleen den volke zijn, dat bij het prangen des gevaars den God Israëls tot zijn hulpe heeft, en dies met Israël juichen kan: De Heer der heirscharen is met ons — de God van Jacob is ons een hoog vertrek!

AMEN.

TWEEDE ZESTAL

LEERREDENEN,

DOOR

DR. A. KUYPER.

III.

HET KRUIS VAN CHRISTUS HET LEVENSIDEAAL.

AMSTERDAM,
H. DE HOOGH & Co.

III.

HET KRUIS VAN CHRISTUS HET LEVENSIDEAAL.

Maar het zij verre van mij, dat ik zoude roemen, anders dan in het kruis onzes Heeren Jezus Christus, door welken de wereld mij gekruisigd is, en ik der wereld. Want in Christus Jezus heeft noch besnijdenis eenige kracht, noch voorhuid, maar een nieuw schepsel. En zoo velen als er naar dezen regel zullen wandelen, over dezelve zal zijn vrede en barmhartigheid, en over het Israël Gods.

Galaten 6: 14, 15, 16.

M. H.! Veroordeele niemand uwer den Apostel van Jezus, wijl hij telkens, en zoo ook hier van een »roemen” gewaagt, waarin ook zijn hart groeit. Immers, hoezeer ook in ons zondig leven de roemzucht meest in dweepzucht ontheiligd zij, toch spreekt ook in die zucht tot dweepen, op zich zelf genomen, een hoogere trek onzer natuur. Het is de leegte van ons eigen wesen, onze behoefte aan een voorwerp, waarin we op kunnen gaan, onze dorst naar hooger bezieling, die zich ook in dien min heiligen vorm van de roemzucht uit. Al vergeet het schepsel schier immer het heilig gebod: »Wie roemt —, roeme in den Heer,” toch is het roemen ook in die lagere uiting een van zichzelf afzien, eene belijdenis van ongenoegzaamheid. In zich-zelf wegzinkend, hongerend in zijn ingewand, grijpt, wie dweepen of wie roemen wil, naar iets, dat buiten hem ligt, waarin hij opgeheven, waardoor hij verzadigd kan wor-

den. En vindt hij zulk een voorwerp..... o, dan is het of al de poriën van zijn wezen zich uitzetten. Vol stroomen dan al de leegten zijner ziel uit dat hoogere, waaraan hij zich toewijdt. Het hart zwelt. De doffe ziel gloeit op in tintelende geestdrift. Van binnen uit dringt een hooger glans op zijn gelaat. Vuur spat uit zijn woord, en juist, omdat hij roemt in wat buiten hem ligt, schijnt het voorwerp zijns roemens hem genaderd te zijn, en te stralen, te schitteren door hem heen.

En geen wonder, want »roemen”, het is »rusten” voor de ziel. Niet bestemd, om rusteloos dan her- dan derwaarts te slingeren, niet geschapen om eenzellig weg te kwijnen, maar om te hebben waaraan ze kleven, waarop ze steunen, waarin ze zich verliezen kan, heeft de ziel in dat oogenblik des roemens het steunpunt van haar leven gevonden, het doel waarbij haar streven rust. Roemen, het is het juichend »belijden” der ziel. Het »belijden,” d.i. het van rondom, geheel en al, zich lijdelijk stellen tegenover het voorwerp, waarin ze haar leven zoekt: het zich laten beheerschen, zich laten doorstroomen, zich laten vervullen door wat de ziel getroffen heeft. »Roemen,” »rusten,” »belijden,” het is het zalig vieren der ziel, het in tabernakelen wonen van het menschenhart op zijn heilig Thabor. O, driewerf gelukzalig hij, die, staande op dat Thabor zijns levens, roemen kan in den Heer zijnen God

Daarin ligt dan ook het geheim, waarom dat woord des Apostels ons zoo diep in de ziel grijpt. Hij, die hier spreekt, spreekt uit ervaring: de man van Tarsen heeft 's menschen nooden meê doorworsteld, en nu, de reinste verzuchting van het menschenhart weergevend, verklaart hij, dat voorwerp van roemen gevonden te

hebben in Jezus' kruis. Er ligt een worsteling achter die geestdrift, aan die bezieling ging een zielsstrijd vooraf, en daarom, er spreekt geloof, d. w. z. overwinningsgevoel uit dat woord, waar geheel zijn ziel zich in uitgiet.

Maar daarom juist kost het óns ook zulk een inspanning, Gemeente! om uit de sfeer, waarin wij ademen, ons in de wereld van dat bezielde woord in te denken. Want dát geeft ge mij immers toe: waarin onze eeuw ook moge uitblinken, zeker niet in geestdrift, niet in ware roemzucht, niet in geloof. Onze eeuw is veeleer ontzonken aan wat bezielen en verheffen kan. Dof en mat sleept ze haar leven voort. Ze zoekt haar glorie in de onderwerping van een stoffelijke macht, en schijnt, door dien arbeid geheel ingenomen, zich het stof niet van het gelaat te kunnen vegen. Verre van geestdrift in onze borst te ontvonken, bluscht ze veeleer elk hoo-ger vuur in het hart harer zonen uit. En wat ze ook vermocht, wat ze ook gewrocht hebbe, de levenswarmte ons in het bloed doen gloeien kon ze niet. En natuurlijk, M. H.!, want wie dweepen, wie roemen, wie belijden wil, moet de zon niet zoeken, maar hebben, die hem koesteren zal met haar gloed: niet zoeken, maar bezitten dat »hoogste goed," waaraan hij zich toe zal wijden met heel zijn ziel. En dát juist mist onze eeuw. Ze heeft niets dat ze bezit, maar is altijd tastend, altijd zoekend, altijd jagend. Ze droomt, ze schept zich beelden, die ze eerst zelve voor zich uitjaagt en dan weer najaagt als haar wit. En daarom, niet wat ze belijden, niet waarin ze roemen zal, maar een zwevend choor van onbereikbare idealen zijn de leidstarren onzer eeuw.

Ook u, Gel.! tooverd ze die lichtbeelden voor het oog, of ge verlokten mocht worden, in het najagen dier idealen uw levensdoel te verspelen. Maar als een getuige tegenover haar treedt dan ook voor uw ziel de Apostel van den Christus, u smeeke, als of God door hem bade: »Laat uw arme ziel door den zang dier Sirene niet verleid worden. Wilt ge dweepen, wilt ge roemen, zie hier dan wat uw hart begeeren, zie hier dan wat uw ziel beminnen zal, en, mét dat zeggen, toont hij u.... het Kruis van zijnen Heer.

Het kruis van Christus en niet de zwevende klanken onzer eeuw, het ideaal des levens, dús zij dan de roepstem, die ik met zijn woord uit den Galaterbrief deez' morgen tot u breng. Jezus' kruis het levensideaal. Niet alsof het voor hem, die bij dat kruis heeft aangebeden, slechts »ideaal" zou blijven. Neen, wie bij Golgotha nederknielde, die dweept, die streeft, die jaagt niet meer, maar roemt en juicht, gelooft en jubelt, in wat zijn ziel gevonden heeft. Maar voor haar, voor onze eeuw, die van verre staat: voor hen in de gemeente des Heeren, die haar geest met zoo volle teugen hebben ingedronken: voor allen, wier hart nog uitgaat met een oneindige behoefte, in wier ziel het ledig nog zoo peilloos diep en schreiend arm gaapt, — voor hen, ja, het ideaal; niet het holle, vluchtige spiegelbeeld van eigen leegte, neen, maar het oneindig volle, het levende, het werkelijke ideaal, dat alleen de koortsachtige onrust kan stillen.

Gel., hierin stemt de wereld met het Evangelie overeen, dat we niet blijven kunnen waar we zijn. Het streven, om te ontkomen aan het heden, om een be-

teren toestand te scheppen, dan waarin we verkeerē, is der wereld met het Christendom gemeen. Zoo vér gaan beide samen. Maar als de vraag in ons hart wordt geworpen: hoe, langs welken weg dat betere gezocht moet worden? dan gaat beider eisch uiteen. Want »naar boven” »altijd hooger op” zal zij u dan toeroepen, »naar de diepte” »altijd dalen” is dan de eisch van onzen Heer.

Háár levensleus, een dichter heeft ze bezongen in zijn wegslepend lied van »Excelsior.” Vóór u ligt een Alpenberg, aan den voet alleen bewoond, en met eeuwenheugend sneeuwveld om den kruin als met het lijkkleed omhangen. En ziet, een jongeling maakt zich op, en trekt door dorp en vlek, en waadt door beek en stroom, wuivend met de ontplooidē banier, waarin het »Excelsior” »Steeds hooger op” met gulden letteren prijkt. En of de dorpeling hem al zoekt tegen te houden, of de grijze van dagen hem waarschuwt, of de teedere vrouw hem zoekt te boeien door haar tranen, — het baat niet met al; niets kan hem tegenhouden; reeds meet hij met het oog den alpentop; »Excelsior” »steeds hooger op,” is het dweepend woord, waarmee hij hen in de vlakke achterlaat; en fluks stijgt hij het slingerend bergpad op, de engten door, de steilten langs, altijd zwaaiend met het wapperend doek, dat hij ten zinbeeld koos van zijn streven. En nu, steeds hooger klimmend, komt hij eindelijk waar geen weg meer is, geen bergpad zich meer kronkelt — maar hem niet, dien het rugwaarts keeren doet. Wat niet gebaand is, zal hij zelf zich banen, en óp stuwē hij zich tegen de rotskanten, en vóórt glijdt hij langs de schotzen, en hēnen wringt hij zich door de kloven,

voort.... altijd voort.... en hooger.... tot eindelijk de dor-
peling omlaag hem uit het oog verliest, en zijn wap-
perend doek van beneden niet meer gezien wordt....
En waar hij dan bleef? Of hij den top bereikte? Of
hij straks weer zal keeren? O! ge weet het immers,
wat de dichter zong. Neen, die naar het dal straks
afdaalde, het was een kloosterling, die daarboven huisde,
en die de droeve mar' in de vallei kwam brengen,
van een jongeling met de »Excelsiors''-vlag, wiens be-
vrozen lijk gevonden was, bedolven in de sneeuw.

En nu, zegt het mij, kan het beeld onzer eeuw
treffender geteekend worden, in haar dweepend jagen
naar wat ze nimmer bereikt? Of poogt ook zij niet,
in eigen kracht zich steeds hooger verheffend, dien
berg te bestijgen, die daar voor haar ligt, en vindt
ook zij niet den dood op dien hoogen kruin, waar ze
zich het leven beloofd had? Wat letten haar de grenzen
door de natuur aan onze kennis gesteld? Wat baten
de manende stemmen van het verleden? Wat baat
de diep weemoedige toon van het vertreden men-
schenhart? Geen grens, die ze eerbiedigt. Geen stem,
die haar treft. Geen toon, die haar in het hart kan
dringen. Niets weerhoudt haar. Vooruit, steeds ver-
der, is haar leuze. Waar de van God gebaande weg
eindigt, weet zij dien altijd verder te banen. Geen
struikelblok, of zij dringt het op zijde. Geen slagboom,
dien zij niet vallen doet bij haar nadering. Geen stroom
of zij weet dien te doorwaden. Geen steilte, die zij
niet bestijgt. Maar helaas! wat ze zoekt wordt niet
gevonden. Hoe hooger ze zich opstuwt, des te armer
wordt het leven aan haar voet, des te banger ziet ze
het beeld des doods zich om haar uitbreiden. Reeds wag-

gelt ze. Ze kan in die hoogere berglucht niet ademen. Een duizelend gevoel speelt haar droomen voor den geest. Ze droomt, als of het land der belofte daar reeds danste, daar speelde, daar schitterde, voor haar zielsoog, ... ach! arme misleide! bij dien droom valt ge als in waanzin neder, en de ijskoude werkelijkheid drukt u dood in haar graf.

Of kent ge dat dweepen, dat streven onzer eeuw niet, dat, teugelloos, ongebreideld, altijd verder jaagt, zonder ooit, wat ze voorspiegelt, te doen vinden. Dat pogen om, uit ons zelf opklimmend, die geheimzinnige hoogten te bestijgen, die als Alpentoppen, met verborgen kruin, op elk gebied des levens daar voor ons liggen? Bereikten ze ook uw oor niet, die tooverklanken onzer eeuw, waardoor de volkeren verleid worden: dat roepen van vrijheid en menschenmin, van vooruitgang en ontwikkeling? Werd hij ook niet voor uw voeten geplant, die »boom der kennisse,” waarvan men u influisterde, dat ge eten zoudt van zijn vrucht, om u meer mensch te gevoelen? Is het dan niet de mensch onzer eeuw, die, wijl het stof zwicht voor zijn heerscherstaf, dien staf als tooverscepter zwaaien wil, en nu pocht in hovaardij, dat elk mysterie zich voor dien scepter ontsluiten, elke geestemacht daarvoor sidderen, elke sfeer der schepping daarvoor buigen moet? En nu, zegt het mij, wat was de uitkomst? Nu dan met dien arren moed steeds naar meer gestreefd, steeds naar hooger werd doorgedrongen, hebt gij dan nu den levensglans verhoogd, den vrede des harten vermeerderd, het leven veredeld gevonden? Maar immers, zoo zijt gij geen vreemdelingen in wat gij zelf doorleeft, of ook uw oog heeft ze bespied, dien steeds gejaagder trek, die

saamgewrongen lippen. Ook gij hebt het gevoeld, hoe wat teeder en heilig is en der ziele laafnis biedt, steeds meer in dien drijfjacht der menschheid werd vertreden, en neen, ik bedrieg mij niet, — ook uw eigen ziel heeft het ervaren, hoe de vingertoppen haar reeds zijn afgevroren in die ijskoude berglucht, waarin we zijn opgestuwd, door het dringen onzer eeuw. O, ik hoor uw roepen wel »onze eeuw is groot!» en gewisselijk veel bracht ze tot stand. Beter licht ontstak ze op onze straten. Sneller stuwde ze ons voort op onze reizen. Met kwistige hand spreidde ze gemak en weelde om ons heen. Maar zegt het mij, als dat scheller licht op uw straten door meer donkerheid in het hart: een sneller reizen door een nooit komen in het eeuwig Vaderland: die weelde in uwe woning door de armoê uwer ziel moet gekocht worden, — in ernst, wie is er, die dan nog die schade winst durft noemen? wie uwer maakt dan nog met een lach om de lippen dien dood-brengenden bergtocht meê?

Wat dan Gel.? Of we dan, door zoo smartelijke ervaring teleurgesteld, maar blijven zullen die we zijn, het schamel deel aan vreugd, dat we hebben, voor rijkdom zullen aanzien, den lauwen toortswalm, die ons beschijnt, voor het licht van den eeuwigen morgen? Maar hoe, woudt ge dan weer halfspelend, halftoo-verend, u vermeien in een vreugd, maar die slechts ingebeeld, slechts gezonnen is, en waarmeê de werkelijkheid spot? Neen, Gel., niet in deze vallei der schaduwen kunt ge blijven nederliggen, al dreigde die bergtocht u met den dood. Niet gewanhoopt. In die verzuchting

om aan dit gelijkvloersche te ontkomen, sprak een heiliger trek, een u ingeschapen behoefte. Vrees niet! Er is een Alpenland daarboven, een geestelijke wereld, onzichtbaar wel voor het zinlijk oog, maar toch wezenlijk, een wereld rijk en rein, vol liefde, licht en leven. Wat thans u omringt is slechts jammer, in den dood ligt ge, en de dood trekt door de voegen uwer ziel, maar dáár is het heerlijk, daar verre en toch voor wie gelooft, zoo nabij, in de zalen des eeuwigen Lichts en de sfeer der versmeltende glansen. Ook gij hoordet immers het ruischen en spatten wel van de zilveren wateren des levens, die daar vlieten? Ving ook uw zielsoog nooit een enkele straal op van den zacht tintelenden gloed, waarin alles zich daar baadt? O! denk u de tegenstelling zoo scherp ge kunt, met wat ge op aarde om u ziet. Dáár reinheid, wat hier zonde: dáár vreugde wat hier smart: dáár gejubel, wat hier geklag: dáár vrede wat hier strijd is: dáár ten volle verheerlijkt, wat hier gedrukt was en ter neergeworpen, en... iets, iets althans zult ge gevoelen van de ontzachlijke tegenstelling tusschen de wereld, waarin we zelve leven, en die andere, die betere wereld, die zich zoo geheimzinnig verbergt voor ons oog. En nu dan, naar die wereld trekt u het hart, o, al uw onrust is niets dan het spelen van dat hooger licht op uw gesloten zielsoog. Naar die heerlijkheid strekt ge onbewust de hand uit. En waarom ze u dan toch ontvlood? Ach, zelve woudt ge haar grijpen, zelve dat onbekende land ontdekken, zelve derwaarts doordringen, en daarom verstijfde u de ziel bij dat klimmen, en dreigde die bergtocht u met den dood.

Ziet Gel., die heilige wereld is er,... maar niet gij

konst daarheen doordringen, niet gij de kloof dempen, de kloof zoo diep en breed door vloek en schuld gegraven, die dat rijk onzes Gods afscheidt van de wereld, waarin gij leeft. Neen, niet van hier naar dat rijk des hemels, maar uit dien hemel naar deze aarde moest de weg des levens gebaad worden. Of hoordet ge dan de blijmare des Evangelies nooit? Immers van daar, uit die geheimzinnige wereld, is Hij tot u gekomen, de Zoon des menschen, die uit den hemel is nedergedaald. Hij is gezien op deez' aarde, en heeft gesproken, zoo als de mensch van aarde nooit sprak, en krachten als vuurvonken zijn in wonderen van Hem uitgespat, zoo als het uit vleesch geborene nooit deed, en in een heerlijkheid heeft Hij op Thabor geblonken, zoo als de arme mensch nooit kon. Ja, wel van boven was Hij, die wondere Jezus, God uit God, en toch mensch als wij: als onzer één, in ons vleesch geboren, en toch zoo boeiend geheimzinnig, te midden zijner armoe zoo rijk. Welnu, om ons is Hij uit het rijk des lichts in deze donkerheid tot ons gekomen. Met ons heeft Hij verkeerdt. Voor ons is Zijn woord gesproken. Ons heeft Hij aangezien, of Zijn oog het onze treffen kon, en wien het trof, die heeft hem nagestaard op Zijn gangen. Want Hij kwam tot deze aarde, maar om weer van deez' aarde te scheiden. Uit de heerlijkheid, maar om weer in de heerlijkheid terug te gaan. O! zeg het ons dan, wondre Menschenzoon! waar baandet Gij u den weg, waar opende zich voor U de poorte, om van dit leven uit dat koninkrijk der eere binnen te treden? Zoo vraagt onze ziel, en ziet... den engen lijdensweg gaat Hij op, en onze zonden torschend, onder een kruis gebogen, gaat Hij klagend voor ons

uit.... Dat kruis, het wordt op Golgotha geplant. Hij sterft aan dat vloekhout. Door dat kruis gaat Hij in den dood,... maar ook door dien dood tot het leven. Dat kruis is Hem de poorte geworden, die Hem dit aanzijn uit en in het rijk der heerlijkheid binnenvoert. En heengaande, nog eer Hij verdwijnt, ziet Hij u aan, als om van verre u toe te roepen: »Hier, bij mijn Kruis, is de poorte des levens. Wie achter Mij wil komen in het rijk van licht en leven, die neme zijn kruis op, verloochene geheel zichzelf, en volg Mij in den dood.»

Zegt het mij verstaat ge dan nu, waarom dat kruis ons ideaal moet zijn? in welken zin dat kruis van Christus de eenige enge poorte is, die uit dezen jammer en dezen dood den toegang opent naar het rijk van vrede en vreugd? Of dorst ook gij dan niet naar voller leven? is het smachten naar het licht uw ziel dan nog vreemd gebleven? Naar het ware leven misschien, — maar naar een voller leven, dan ge hebt, immers neen Gel. O! al zijn er in uw midden, wie de tooverklanken onzer eeuw nog zoo diep niet in de ziel zijn gezonken, en die niet medeklommen bij dien bergtocht, toch immers is er niet één onder u, of er is in hem eenig streven, eenig pogen, eenig trachten om zich uit te zetten, uit te breiden, en een breeder arbeidsveld te verwerven dan hij heeft. Zij het welk gebied des levens ook, waar uw begeeren op ronddoelt, iets zoekt ge toch, iets jaagt ge na. Misschien uitbreiden wilt ge den kring uwer kennis of krachtiger uw gaven besteden: uw schamele bete vermeerderen, of wel uw schatten doen toenemen: breeder wilt ge den kring uwer werkzaamheid trekken, of wel meerdere opne-

men in den liefdekring van uw hart. Ik weet het, meer voor zich uit gluurt de jongeling, meer om zich heen staart de man, toeziende, wat hij uit dat alles, wat daar voor en om hem ligt, voor zich nemen, veroveren en aan zich onderwerpen zal. Dezen prikkelt eerezucht, om zich uit te breiden in de schatting en gedachtenis der menschen. Gene bekoort de macht, om door gezag en invloed, zoo maar niet door geweld en dwang, zijn plaats breeder te fundeeren in het leven om hem heen. Ja, wie ge ook zijt, eenig streven jaagt uw aller hart. Naar meer, naar hooger, naar beter gevoelt ge u getrokken met onweêrstaanbaren drang. Soms edel zelfs kan dat streven worden. Er kan ook een schitteren zijn door meer dan eer en gave, een schitteren door dienende liefde, een zich zelf opofferen en verloochenen. Er kan een streven in u zijn, om wèl te doen, geluk om u heen te verspreiden, wie schreit de tranen te droogen, te stillen de wonden der smart. Ja, er kan zelfs een schittering zijn, die van God zich niet scheiden laat: een begeeren van het hart, om vroom, om teeder van geweten te zijn, om in de vreeze des Heeren te wandelen.... En toch van al dat streven zeg ik u, dat het op zich zelf u geen vrede kán brengen, dat het, zonder meer, u nooit het koninkrijk der hemelen ontsluit.

Verklare u een geschiedkundige herinnering, wat ik bedoel, M. H.! In het laatst der vorige eeuw heeft in onze hofstad een vrouw geschitterd, van adellijken bloede, en met al wat menschenadel leenen kan in het hart. Geschitterd door schatten en door schoonheid, door gaven en talenten, door vriendelijkheid en aanminnigheid, maar geschitterd ook door weldoende liefde

en vroomheid van gemoed. Was het wonder, dat haar naam in veler harte lag, dat haar lof soms voor haar eigen oor niet zweeg? En toch, hoevelen ook met bewondering naar haar opzagen, in hoeveler hart ze zich ook een plaats bereid had, één slechts doorzag haar, één slechts had haar lief met meer dan vleierende liefde, de godvruchtige Hamann, de man Gods, die haar niet prees, maar het haar openlijk zeggen dorst: »Mevrouw! in al dat streven spreekt nog niets dan de trots van uw hart. Zie hier het Kruis van Christus. Dàt kent ge nog niet. Gij wilt u nog steeds uitbreiden, gij wilt nog altijd klimmen, en dat Kruis spreekt van minder worden, van steeds dalen, ja van volkomen vernietiging. Gij schuwt nog den dood van dat Kruis, want in al uw streven, zelfs in uw vroomheid zoekt ge u zelve nog, en daarom weet ge nog niet wat waarlijk groot is, weet ge nog niet, wat heerlijk is, in meer dan schijn.”

Voelt ge de tegenstelling M. H. en tevens de aanklacht van uw eigen hart? O, ik weet het, ook gij hebt dat kruis van Christus wel eens bewonderd, bij het zien op dat kruis is ook u misschien het oog wel eens vochtig geworden. Maar toch, groot bleef ge noemen, wat groot scheen voor het oog. Naar wat breed zich liet uitmeten op aarde, naar wat de lauwerenkroon droeg, en schitterde in hellen gloed, bleef uw hart zich uitstrekken. Uw kniebuiging voor het kruis was een uitzondering geweest. Den maatstaf anders gebruikt, om te meten, wat groot is, legdet ge daar voor een oogenblik uit de hand, — en dit hadt ge nog niet verstaan, dat dat kruis zelf, dat kruis alleen, de maatstaf is die voor alle ware grootheid beslist. — O! als

een geheele omkeering in uw beschouwing, in uw gedachten, in uw leven, zal het u daarom zijn, als ge, de grootheid der wereld met dat kruis metend, tot de zalige ervaring komt: alleen dat kruis is aanbiddelijk! Een omkeering in uw ziel de ure, waarin ge dit voor God belijden moogt: alleen zelfverniëting is heerlijk. Niet om wat het brengt, niet om wat daar na komt, maar dat kruis op zich zelf alleen is groot!

En toch zoo eischt het uw godsdienstig, zoo eischt het uw zedelijk leven.

Godsdienst is aanbedding, en aanbidden — wie uwer voelde nooit dat zalige trekken in zijn hart? — aanbidden is wegzinken tot we niet meer zijn voor Hem, die alleen al onze lof en onze aanbedding waardig is. En daarom, aanbidden kunt ge niet in de woeling der wereld, want te midden der veelvuldigheid des levens, wordt ge naar haar uitgetrokken, en noopt zelfbehoud u aan u zelve te denken, om u zelve te handhaven. Maar in de stille ure des gebeds, in het bidvertrek, als met de toegesloten deur de wereld zelve voor u is afgesloten, alleen met uwen God, neen, dan handhaaft de ziel zich zelve niet meer, dan zoekt ze veeleer van zich zelve los te worden, aan zich zelve te ontkomen, dan zoekt ze Hem, den Eeuwige, de Fontein van alle goeden, de Bron van het Licht. Dan ontsluiten zich de deuren onzes harten, de verborgen kameren onzer ziel ontgrendelen zich, en naar Hem dringen we dan, worstelend, om uit onze zondige afscheiding in Zijn leven over te gaan, en eerst daar ons zelve weer te vinden, waar zelfs de schaduw onzer zondige eigenheid verdwijnt, en we

buiten God niet meer leven kunnen. Dan eerst komt de verkwikking, dan de verrukking der ziel, als ze zich zelve niets, God alles voelt, en looft en bewondert en aanbidt zijn peilloos diepe, zijn boven alles heerlijke, zijn ondoorgrondelijke barmhartigheid. Gel! zólk aanbidden is ons in deze wereld slechts voor oogenblikken gegund, maar wilt ge zóó aanbidden met de diepst verborgen kern uwer ziel, zóó aanbidden als een levensdaad waarmee ge u zelve offert, zóó aanbidden in een eeuwig heden, — zie dan, daar staat het kruis van Jezus Christus. Niets schittert daaraan, daarbij is geen diadeem noch zilver: geene eer maar smaad brengt het u, geen roem maar laster, geen krachtsvertoon maar een sterven in den dood. En nu, kies dat kruis. Zink daarin weg. Zoek daarin op te gaan. Niet úw kruis, het kruis van Jezus is het. Verlies u in Hem, zoek in zijn dood mede te sterven, en de Geest getuigt het u: dán zult gij niets, God u alles zijn — dát is het aanbidden uwer ziel.

En wederom Gel! Godsdienst is »nabij God te zijn», dicht nabij den Heer te leven! Daarom zoekt, daarom tast de ziel, of zij den Eeuwige ontdekken mocht. En ja, zijn voetstap vindt ze afgedrukt in de schepping van rondom, maar Hém vindt ze in die schepping niet. Zijn stem ruischt in de zedelijke wereldorde: zijn opgeheven arm wordt van verre in de gerichten der volkeren, zijn vinger in het bestuur van ons eigen levenslot gezien: grijpen we in ons eigen hart, dan is het of we ook dáár het handmerk onzes Gods bespeuren. Maar toch... dat alles spreekt ons slechts van een God die daar was, maar week: van een God die dat alles draagt en leidt, maar van verre zich

verbergt: van een God die vóór ons uit is gegaan op den weg, maar zich terugtrekt bij het naderen onzer schreden. Zijn wegslinkende schaduw, maar niet Hem ontdekken we. En toch Hem, niet zijn teekenen, niet zijn gaven, neen, Hem zoekt ons hart, of we Hem vinden mochten. En nu, is het zoo ook met u? O! kom dan, vermoeide ziel! en als ge dan 'op alle wegen om uw God zijt uitgegaan, en troosteloos, zonder God, zijt teruggekomen, kom dan en kniel neder bij dat kruis,..... dáár scheurt zich het voorhangsel der hemelen, dáár opent zich een blik in de diepten der Godheid. O! we zochten grootheid op aarde, maar, wat we ook grepen, het hart bleef altijd onverzadigd, en altijd vroegen we naar meer, ... maar hier, in de barmhartigheid van dat kruis opent zich een onuitputtelijke volheid; wat dat kruis u toont, dat is onpeilbaar, dat is oneindig, dat is goddelijk groot. O! wie zal van u scheiden, kruis van Christus! zonder de diepe ervaring van in de verbrijzeling des harten zijnen God gevonden, zijn God gezien, ja, het leven Gods gegrepen te hebben!

Maar ook van het zedelijk leven sprak ik, M. H.! Niet alleen het godsdienstig, ook het zedelijk streven vindt alleen ruste in dat kruis.

Ziet toch, zonde is aan u, zelfzucht verteert u, en uw zedelijk streven is, die zonde van u te doen, aan die zelfzucht u te ontworstelen. Wie is er, die dien strijd nooit streed? maar ook, wie is er, wien het niet spoedig bleek, dat hij zich-zelf in de opvatting van dien strijd had bedrogen? Niet waar! Een bezoedeld kleed om de schouders, een vuile plek op het gelaat, een

bloedvlek aan onze handen, meenden we dat de zonde was, en afleggen wilden we dat kleed, die vlekken van ons wasschen. Maar wien bleek het niet ras? neen, niet omgehangen was dat kleed, maar met de huid uwer ziel als saamgegroeid. Niet afwasschen noch weschuren liet zich die bloedvlek op uw handen. Niet aan u was de zonde, maar gij in haar, geheel van haar doortrokken, en in de diepste voegen uwer ziel door haar vergiftigd. Er was geen zonde in u, maar gij waart met de zonde vereenzelvigd. Aan haar u ontworstelen, dat moest dus een ontworstelen aan u-zelf zijn, een dooding, een vernietiging van uw wezen. Eerst zoo ge u-zelfen niet meer dacht, kondt ge uw zonden wegdenken, en dien strijd, neen, dien kondt ge niet bestaan! — Maar nu, kom hier, kom bij het kruis van Christus, mijn broeder!, zink melaatsch van zonde in dat kruis weg, en rein en heilig zult ge in dien Gekruiste u wedervinden. Vernietig u geheel, snijd u-zelfen af, weet in Hem op te gaan, en, zondig stervend in dat kruis van Christus, put ge uw heilig leven uit zijn dood.

Of ook, laat mij het u zóó doen gevoelen. Ook al dacht ge uw zonde weg, gelijk, helaas, zooveel in onze dagen doen, ook dan nog zou er immers in u overblijven een strijd des zedelijken levens door ontkiëming en ontplooiing van dat heilige dat, naar uw zeggen, in u woont. En nu, ziet, hier is de Christus. Zelfs wie Hem niet eeren als God, roemen toch zijn heiligheid. De wondre kracht van zijn heilig leven werkt nog in zijn gemeente, boeit nog zelfs de lichtzinnige wereld. En Hij, bij dat streven dus uw Leidsman, bij dat streven alleen de Voleinder, Hij roept het »volg

Mij" ook uw ziel toe. En wat ziet ge? Immers geen purper hangt Hij zich om, geen troon beklimt Hij, geen schat, geen macht trekt zijn oog. Zie, door Gethsemané, zie, langs Gabbatha, zie, naar Golgotha leidt zijn weg. Daar staat het kruis! Hij schuwt dat kruis, met al de kracht des levens, die in Hem is, en toch begeert Hij het, en toch draagt Hij het, en toch beklimt Hij het. O, wie is er dan, die dorst naar kracht des zedelijken levens, hier is voor die kracht de altijd wellende bron. Hier in dat kruis is ze verzonken, in dat kruis is ze weggevoerd, de heilige kracht van Jezus Christus. Alleen hier is ze ook voor u te putten, ziel, die naar zijn heiligheid dorst!

In doeding, in vernietiging van u-zelfen al ons heil! O, Gel. de wereld weet het ook wel, en daarom heeft ze uit den boezem van haar eigen leven in het verre Indië een godsdienst voortgebracht, die als doel van al ons streven juist die »zelfvernietiging" predikt. De wereld weet het ook wel, en daarom heeft een eigendunkelijke vroomheid, in den monnik u bekend, telkens gepoogd, door zelfkastijding en onthouding aan de wereld en aan het vleesch te ontkomen. De wereld weet het ook wel, en daarom keeren de stelsels der wijsgeeren, huns ondanks, telkens naar dat noodlottig punt terug, waar in het geheimzinnig »Niets" de oplossing van het levensraadsel beloofd wordt. De wereld weet het ook wel, en daarom bewondert ze den held, die zich in den dood geeft voor het vaderland en heeft het martelaarsbloed op haar nog het meeste vermocht. Maar toch, dat was haar eigen spoor niet, waarin ze dan liep. Ze gleed dan onvoorziens op het hellend pad, maar om ijlings zich weer vast te klemmen aan den

rotswand, of ze aan de zelfvernietiging van haar zondig wezen ontkomen mocht. Ze dorst den dood niet in, wijl ze de verborgenheid der godzaligheid niet kent, dat juist uit het zaad des doods het ware leven opschiet. Ze zag niet dat juist op den bodem van dien afgrond de deur zich opent, waardoor het purperend morgenlicht binnenvalt. En daarom wilde ze niet in den afgrond, en daarom keerde ze zich om, en kroop terug, en klom opwaarts naar den bergkruin, niet wetend, dat daar juist die »dood zonder genade" haar opwachtte, die ze in de diepte had gevreesd. — Maar nu, wat men in Indië niet doorzag, wat geen klooster herbergde, wat geen wijsgeer doorvorschen, geen heldendaad den martelaar brengen kon, dat brengt u, zoo ge gelooft, het kruis van Christus. Vernietiging ja, maar als ge, geloovende in Hem, u in den dood van dat kruis nederwerpt, dan zult ge het smaken, het proeven, dat in dat kruis juist het leven komt. Vernietiging, ja, maar met de kracht tot herschepping in zich. Een poorte des doods, maar met een geopend graf, met de verrijzenis van Christus achter zich. O, wel u, mijn broeder! zoo ge in zijn dood u werpen dorst, want wie aan Hem in zijnen dood zich klemt, dien trekt Hij in zijn verrijzenis meê door naar het leven.

En nu Gel. wat noemt gij groot, wat schittert in úw oog, wat acht gij begeerlijk, eens konings troon of Christus' kruis?

En, niet waar? dan zegt ge allen: »Jezus kruis is grooter!" maar, zoo ze voor u open stond, beklomt ge ijlings den troon. En nu, wat zegt dat anders, dan,

dat ge een oogenblik, ja, door de overstelpende grootheid van het kruis getroffen werdt, maar dat ge er niet aan wilt, er u ijlings van afwendt, en, al is het ook met een bedroefde ziel, willens uw oogen sluit voor het licht. Alzoo dan veroordeelt ge u zelven. Dan roemt ge nog in uw schoonheid, roemt in uw wetenschap, roemt in uw glorie, roemt in uw kroost of in uw schatten, roemt in uw voorspoed of in uw smarten misschien, roemt in uw vroomheid of in uw vaardige offeranden, en jaagt dus nog altijd iets als groot, als begeerlijk na, waarvan de wereld, of althans een deel der menschen in de wereld, met u, zeggen zal »dat het groot is.” Maar nu, hoort dan wat de apostel des Heeren spreekt: »het zij verre van mij dat ik in een dier dingen roemen zou,—mijn roem is in niets anders dan in Jezus' kruis.” Daarvoor neêrgeknield, heeft hij niet maar in overspanning uitgeroepen: »Veel grooter dan een koningstroon!” maar het nuchter ervaren en kalm beleiden: »alleen dat kruis is groot!” Dát groot en dus de vorstentroon klein. Dát heerlijk, en dus al wat groot daarnevens heet, van glans ontbloot en nietig. Want, dit gevoelt ge, niet de Troon en het Kruis kunnen beiden groot zijn. Ze sluiten elkaâr uit! — Nederknielen bij het kruis is dus van blind ziende worden: zien dat dusver alles ons bedroog en de schijn ons misleid heeft. De wereld vloekt het kruis: het kruis van Christus veroordeelt de wereld. Zijt ge dus nog uit haar, welnu dan vloekt ge mét haar dat kruis, al verstout ge u, het in uw lied te bezingen. Maar dan ook, aanbidt ge bij dat kruis: wordt dat kruis uw Bethel: voelt ge, staande bij dat kruis van

Christus: Hier is God, hier is uitstrooming van goddelijke barmhartigheid, uitstraling van goddelijke grootheid," o! dan is uw breuke met de wereld voltooid! Wat zij veracht en uitwierp, hebt gij dan groot durven noemen. Wat haar groot schijnt, legt gij dan onder den ban van uw vloek. Welnu dan zijt gij omgekeerd, dan zijt ge een ander mensch, een nieuw schepsel geworden. Niet meer haar leven leeft ge dan, haar smaad is dan uw eere, haar eere u een smaad geworden. Dat kruis van Christus, het keert dan u, het keert dan voor u de wereld om. Opwaarts ging uw streven, en dat kruis trekt u in de diepte neer. Gij woudt overwinnen, en dat kruis brengt u den dood. Gij zocht de wereld, en dat kruis snijdt ze van u af, en doet u voor haar, haar voor u een doode zijn! O, wonderlijk kruis, dat eens de wereld zult oordeelen! Gel. Zalig is hij, die ook maar een enkele teug uit de goddelijke ontferming van dat kruis heeft ingedronken. Zalig hij, die ook maar een enkele diepte van dat onpeilbare kruis heeft doorgluurd. Ja, driewerf zalig de man, die ingeademd heeft de reuke des levens, die uit dat goddelijk kruisbloed opstijgt. En toch, wij, die naar dien Christus ons noemen, wij, die van dat kruis zingen durven, we verwerpen, we vertreden het straks weer, om wat eers, om wat gelds, om wat glorie.... Gemeente des Heeren! verootmoedig u dan met mij in verbrijzeling des harten: zij het de bede onzer ziel: »Heer! neem om onze zonden, uw goddelijk kruis niet van ons!" en klimme uit die diepte van den ootmoed ook nu ons lofied op, als we zingen van Gez. 48 het 7 en 8 vers.

II.

»Want” dus gaat de Apostel voort, Gel. »in Christus Jezus heeft noch besnijdenis eenige kracht, noch voorhuid,” en gij gevoelt daarbij, wat »besnijdenis” en »voorhuid” in tegenstelling met het »kruis van Christus” beteekenen. Ligt in het kruis van Christus de eisch eener volstrekte afsnijding van ons zelve, »besnijdenis” daarentegen is slechts de wegneming van een geringer deel, en »voorhuid” is erger nog de handhaving van geheel onze zondige natuur, zonder afsnijding of uitsnijding te gedoogen. Vertolken we dus het woordgebruik der schrift in de taal van onze dagen, dan wijst het »kruis van Christus” op algeheele, »besnijdenis” op gedeeltelijke dooding van ons zondig wezen, en »voorhuid” op geen dooding, met al.

Het laatste — de Voorhuid — is dus voor alle eeuwen het stempel voor derzulken streven, die, aan geen zonde geloovend, ons pogen te ontwikkelen en te volmaken uit onze natuur, zooals die is. Hen zeer zeker dus geldt het woord: Gij hebt in Christus geen kracht. Nog onheilge, ongoddelijke kracht misschien, waar ge ongeveinsdelijk u tegen den Christus over stelt, maar met volkomen machteloosheid zijt ge geslagen, waar gij den naam van Christus voor úw streven rooft. Ziet het aan die velen, die ook in onze dagen, hun loochening van de verdorvenheid onzer natuur aan den naam van Jezus pogen te huwen, wat doen ze anders dan het kruis als alpenstaf met zich nemen bij den bergtocht naar het graf van sneeuw? Immers, hoe daalde voor hen niet reeds de avond, nu pas de morgen was doorgebroken,

en eer er sprake zelfs van een dag was geweest? En hoe kon die onvruchtbaarheid ook uitblijven, waar men met het kruis van Jezus, dat den mensch doodelijk krank doemt, in de hand, uit dien kranken mensch een volmaakte vrucht der gerechtigheid wilde uitdrijven? Of getuigt het dan de historie niet, hoe al wat in die wereld groot wordt genaamd, dat kruis van Christus met zijn vloek beladen, Rome's keizerlijke macht den zich »koning'' noemenden Rabbi heeft uitgeworpen: de rechter het recht verkracht om den rechtvaardige te dooden: de priesterschaar Hem gelasterd: de volksstem geroepen heeft om zijn bloed? O, naar den maatstaf der wereld is er immers geen zoo diep veracht, zoo uitgestooten en verworpen als Hij. En hoe nu zal men aan die wereld gelooven, uit de natuur dier wereld het leven ontwikkelen willen, en toch dat kruis van Christus eeren? Maar immers, dat is karakterloos: dan eert ge beurtelings wat uw smaadt, en smaadt wat uw eere is. O! er is geen schreiender tegenspraak, dan uit uw natuur, gelijk ze is, uit die wereld, gelijk ze door de zonde werd, kracht tot deugd en een kiem van leven te willen trekken, en toch de knie te buigen voor dat kruis, dat zulk een deugd veeleer tot zonde stempelt en geen leven kent, dan uit den dood. En daarom, het kruis van Christus, neen, het kan niet één uwer idealen zijn, want, in tegenstelling met zichzelf, snijdt het kruis die allen bij den wortel af, om alleen zelf voor uw oog te schitteren.

En toch, al moet het tot teleurstelling leiden, wie zegent het niet, dat ook dezulken nog door den Christus geboeid, nog door dat kruis getrokken worden?

Wie durft zeggen, of, in den strijd tusschen Christus en hun streven, de Gekruiste niet ten leste zal zegepra-len? O! zoolang men nog godsdienst wil, dan moet het naar het kruis. Want wat baat der arme menschheid uw spreken van een Vader in de hemelen, van een Bron des levens, een oneindig Alwezen, zoolang niet in de werkelijkheid van dit leven die God zich als werkelijk openbaart? En nu, God in deze wereld, God met deze wereld strijdend en dies God deze wereld behoudend, waar zal uw ziel Hem anders ontdekken dan in Jezus' kruis? Van God voelt ge u gescheiden, die klove moet gedempt: schuld gevoelt ge, al loochent ge de zonde, en nu....» met God hereend, uw schuld verzoend," waar anders zult ge het vinden, dan wegzinkend in den dood van dien Eenige, op den bodem van wiens goddelijk hart alleen aard en hemel samenvloeiden? Zelfvernietiging is de drang der aanbidding, de drang der zedelijkheid in u, en wederom vraag ik, waar anders zult ge u in dien afgrond durven nederwerpen, dan in Hem, in wien ge uw eeuwigen levensgrond juist stervend terugvindt, en als úw wezen, als het nieuwe schepsel, aangrijpt, wat gij, naar de voorkennis, naar de verkiezing, zijt en zijn zult in uw God? Met de wereld is uw strijd, en uit die wereld zijt ge, maar hoe, zoo vraag ik, zult gij die wereld bestrijden durven, niet in een schijngevecht, maar ten bloede toe, ja tot den dood, zoo ge ze niet kruisigen kunt in Hem, in wiens eeuwige diepte de ware gestalte dier wereld voor u opleeft? Met idealen wilt gij dweepen, — maar hoe zal het u daarmee ernst zijn, zoo ge niet het hoogste u ten ideaal stelt, zoo ge uw ideaal niet aanbidden durft, en hoe zult ge het vermogen, zoolang ge het

eenige goddelijke ideaal niet in het kruis van Christus hebt ontdekt? En daarom, zie hier de keuze die u blijft: óf den Christus' niet slechts zijn Godheid ge-roofd, maar mét de wereld Hem uitgebannen, mét de wereld Hem in de diepte der versmading weggestooten, en in dat graf alle godsdienst en zedelijkheid nedergeworpen, óf zoo ge dat niet wilt — en neen, ge wilt het niet, — dán dat kruis niet naast, maar boven alles! Dán het beleden dat bij dat kruis alleen aangebeden, bij dat kruis alleen gestreden kan worden. Dan het »mijn Heer en mijn God!» niet meer op de lippen teruggedrongen. Dan het niet langer geloochend, dat er een verrijzen uit die diepte, dat er leven uit dien dood, ja dat er wel waarlijk opstanding uit dat kruis van Golgotha gekomen is.

Maar ook de »besnijdenis" heeft in Christus geen kracht. Machteloos is in hem evenzeer het ten deele zich zelf vernietigen, maar om het meerderdeel van zich-zelf te behouden. Hen bedoelt de apostel, Gel., die wel het kruis van Christus belijden, maar meer als een versiering des levens, dan als de kracht, die geheel het leven in al zijn diepten moet omwoelen. Zoudt ge ook dezulken nooit om u heen, dien geest niet ook in uw eigen hart bespeurd hebben? Roemen in het kruis, o ja, Hem, die sterft, als God in zijn verzoenend bloed aanbidden, gruwen van hen, die dien Christus smaden, of dat bloed gemeen durven achten, maar voorts — ach! waarom de ziel zoo wreed aangestast? maar ja het moet, Gel. zullen we genezen worden — voorts, een énkele genieting, een énkele zondige gewoonte door dat kruis van ons laten afsnijden, en,

voor wat overblijft, leven in de wereld, alsof er nooit een kruis op Golgotha had gestaan. Wat ik u bidde, keer in u-zelfen in, gemeente des Heeren! en zeg mij, is niet dat kruis u dierbaar, roemt ge niet in het bloed der verzoening, hebt ge van dat kruis, van dat bloed niet soms in het bedehuis gezongen, dat de wereld meenen moest, dat ge voor haar verloren waart, en dat kruis van Jezus al uw liefde had gewonnen? En toch, nu voorts in het leven, wat hebt ge daar groot, wat daar begeerlijk, wat daar schitterend geacht?.... de verbrijzeling, de zelf-vernietiging, de zachtmoedigheid, dien smaad en die schande, waarvan ge in dat kruis gezongen hadt, óf — o! laat uw eigen herinnering getuigen — de eer, den roem, de genietingen der wereld, haar lauweren en haar loon? Gij ontkent uw schuld niet langer, maar nu, Gemeente, is het dan wonder, dat gij zoo machteloos zijt? Die uitwendige, die oppervlakkige belijdenis van het kruis, waarbij het omhuld, bedekt, omhangen, ja, weggezet wordt in een vergeten hoek, om alleen in de ure des gebeds, zijn schrille naaktheid voor uw zielsoog te ontblooten, zou dat dan de kracht zijn, die een wereld zal wederbaren! Het kruis van verre toewuiven, is dat dan in dat kruis wegzinken: gedachteloos van dat »vloekhout” zingen, is dat dan in dat kruis aan de wereld sterven en haar gekruisigd hebben aan uw hart? Voelt ge dan het gevaar niet, waaraan die geesteloosheid u blootstelt? Of kwamen ze u nooit voor, die leden der gemeente van rechtzinnige belijdenis, die, stond het aan hen, wel een ieder tot die rechtzinnige besnijding dwingen zouden, en die toch dat kruis van Christus voor niet anders gebruiken, dan voor een steunsel ter zelfverheffing, een oorzaak voor

hun hoogmoed, ja die het kruis van Christus nemen durven om Hem, den Zone Gods, met de doornen hunner geveinsdheid te slaan op het bebloede hoofd! Neen niet de besnijding van een énkél vermaak, maar a fsnijding van geheel uw zondige natuur, wordt door dat kruis u geboden. En daarom voelt ge uw schuld, Gel., erkent ge, dat ge wel soms het kruis geëerd, maar meest toch een grootheid begeerd hebt, die het vloekt, en dus uw hart hebt laten uitgaan, naar wat dat kruis voor dood en nietig, voor onwaar, onwettig en onwerkelijk verklaart, — o! bekeer u dan, weet dat niet de nieuwe schijn, maar alleen het nieuwe schepsel voor God zal gelden, en zoek zóó door Gods genade in dat kruis verteerd te worden, dat ge u-zelfen geheel voelt wegzinken, maar Hem voelt opstaan in u.

En vraagt ge ten slotte, wat dan het nieuwe schepsel is? Ziet Gel., de mensch had altijd vreugd en deugd ook in deze wereld willen verbinden. De vromen, ook des Ouden Verbonds, hadden steeds geklaagd over het lijden, dat hen volgde. Men kon zich niet inbeelden, dat de man, die God vreest, niet ook groot op deze aarde, niet ook groot in het oog der menschen moest zijn. Maar nu daalt »de groote Christus, het eeuwig Licht” tot ons neder, als om het ons in zijn gestalte te toonen, wat het lot op déze wereld zijn moet van wat groot is voor God. En hoe openbaart Hij zich nu? In luister, in majesteit? vallen de koningen Hem te voet, en wordt de lauwerkroon Hem om de slapen gewonden? Dat zij verre. Neen de Zone Gods trekt zijn goddelijke heerlijkheid in zichzelf terug, vernietigt, vernedert zich op het diepst, en komt in

»knechtsgestalte», komt als de »man van smarten» voor ons staan, en roept ons toe: »Leert van Mij, dat Ik zachtmoedig ben en nederig van harte.» En nu zijn lot op aarde, was het genieting, was het verkwikking der vreugde? Ziet — daar staat zijn kruis, een lange schaduw achterwaarts op geheel zijn leven werpend, en u spellend van namelooze smart, die Hij om u te redden heeft doorworsteld.

Dat is de nederbuigende erbarming Gods, Gel., dat de Christus zóó in nederigheid, zóó tot in het vergoten bloed, het ons getoond heeft, hoe ware grootheid hier op aarde, en wat haar deel in deze wereld moet zijn. De mensch wilde door zijn deugd klimmen, en de Zone Gods vernedert zich onder allen. De mensch wilde door zijn deugd vreugd inoogsten ook naar deze wereld, en de Zone Gods drenkt deez' aarde met zijn tranen en zijn bloed. Maar immers dat is geheel de verhouding juist omgekeerd! Naar de diepte getrokken, wat naar boven streefde, en als noodzakelijk verzegeld een smart des lijdens, die allen poogden te ontkomen, die in elks schatting nog afwendbaar scheen. Maar nu dan: Naar boven streven, en in de diepte wegzinken, kunt ook gij immers niet tegelijk. Welaan — Paulus spreekt van een regel waarnaar we wandelen zullen — welke regel zal dan de uwe zijn: die der wereld, u toeroepend, dat deugd en vreugd gehuwd, dat wat groot is in eere moet zijn,..... óf wel die andere, die regel der barmhartigheid, die canon van het kruis, die deugd en vreugd voor deze wereld scheidt, en niet wat met eere gekroond, maar wat met smaad wordt uitgeworpen, als goddelijk, als waarachtig groot u trekent? Kiest ge deugd en vreugd

gehuwd, welnu dan blijft het oude schepsel, altijd op den bergtocht naar het graf van sneeuw! Maar zoo niet, zoo ge van Christus, zoo ge van het koninkrijk der hemelen zijt, zoo ge van Hem, niet van de wereld, den canon, d. i. den regel, uws levens vraagt, o! dan keert het alles voor u om, dan zinkt weg, wat eerst hoog stond, dan klimt voor u uit de diepte op, wat lag weggezonden; dan waant ge dat het licht u dusver als duisternis, de dood u als het leven had gegolden; dan is het of geheel de wereld omgekeerd voor u staat, ... en toch neen, zij is gebleven, wat ze was, maar gij zijt bekeerd, gij zijt wedergeboren, en het nieuwe schepsel in u juicht, van uit het rijk der duisternis te zijn overgezet in het koninkrijk der eeuwige liefde!

O, komt dan, gij allen, die in bekeering des levens roemt! zoekt voor dat kruis u te stellen, en vraagt of ge daartoe zijt bekeerd. Bekeerd, zinlijke van aard! door dat kruis als ban op de tochten uwer zinnen te leggen, en een lust te hebben aan de wet des kruises, die dat vleesch, die zinnen doodt. Bekeerd, eierzuchtige van hart! door met dat kruis omver te stooten, al de gebouwten uwer eierzucht, en als verachtelijk aan dat kruis te hechten al de eierzuchtige plannen, die ge voor de toekomst hadt gesmeed. Bekeerd, gij die met gouden of met koperen ketenen aan het aardsche goed gebonden waart! door met dat kruis die ketenen te verbreken, en te erkennen, dat één druppel van dat goddelijk bloed veel kostelijker is dan alle schat der aarde. Bekeerd, gij die boogdet op uw schoonheid en deswege u in ijdelheid verloort! door te zien op dat verwrongen, dat bebloed gelaat, en te bidden, of een

enkele straal van dat goddelijk schoon uw afzichtelijkheid moge opklaren. Bekeerd, gij die in vormendienst of in het goede werk uw redding zocht! bekeerd van doode werken tot het leven, dat daar ruischt en bruischt in het één en eeuwig werk, dat aan dat kruis volbracht is. Bekeerd, ja, gij die in uw eigen smart, in uwen eigen kruis zoo weemoedig roemen kondt! bekeerd van uw eigen kruis tot het kruis van Jezus Christus, opdat ge geen roem moogt hebben dan in Hem. O! dát alleen is bekeering, Gel., niet maar een aandoening des gevoels, niet maar de voorhuid met de besnijdenis verwisseld, maar de wereld te laten omkeeren in uw eigen schatting: haar te plaatsen, waar zij den Christus had gesteld, en zijn kruis te planten op die hoogte der eere, waarop ge voor u zelve van een troon gedroomd hadt. Dát is bekeering, niet een veranderen van toon en levenswijs en omgang, neen maar, den canon der wereld stuk slaan op het kruis van Christus, om dát en dát alleen als eenig geldenden canon voor »lijf en ziel, voor leven en voor sterven,» te aanvaarden.

O! dat kost veel, ik weet het. Naar den regel der wereld zijn we nog zoo goed, mogen we nog zooveel, dat ons zondig hart wel wil, — en naar dien regel van Christus zijn we zoo onverbiddelijk geoordeeld, geoordeeld met al het begeeren van ons hart. Maar toch, wat ik u bidde, ga daarom van het kruis van Christus niet terug, want dáár, dáár alleen wordt u de heilige belofte vervuld: dat over dezulken zijn zal, vrede en barmhartigheid, als over het Israëls Gods! »Vrede» want uit is dan uw strijd, het levensraadsel opgelost, uw schuld verzoend, en de onrust daarbin-

nen bezworen. Maar ook »Barmhartigheid,” want Hij, de Barmhartige, weet wat het ons kost, af te snijden, al wat ons leven scheen, om geloovende, en niets dan geloovende, ons te werpen in den dood zijns Zoons. En daarom, als Hij op ons nederziet, terwijl we ons wentelen in het bloed onzer ziele, dan maakt Hij ons dat kruis tot een poorte des hemels, tot een fontein van overvloeiende genade, en uit zijn eeuwig koningrijk, doet Hij, de Ontfermer, ons toevloeien, beken van heil, stroomen des eeuwigen levens. Dat kruis is zijn barmhartigheid, en daarom alleen aan den voet van dat kruis kunt ge met de fijnste geuren zijner eeuwig-bloeiende genade worden verkwikt.

En nu dan: »Israël Gods”, dus luidt de naam, waarmee ge bij dat kruis gedoopt wordt. Want immers, afsnijden elken band, die hem aan de wereld bond, om, geloovende, het betere vaderland te hebben, was de ontzettende eisch, die ook aan Israëls stamvader, den »Vader der geloovigen” gesteld was. Afsnijden den band die hem aan zijn vaderland: afsnijden den band die hem aan zijn maagschap: afsnijden den band die hem bond aan zijns vadershuis: afsnijden de hope op zijn eigen vleesch: afsnijden den band der natuurlijke liefde, om »alleen door het geloof” dat beter Vaderland te verbeiden, die Stad wier opperste Bouwmeester en Kunstenaar God is. — Welnu, dat beter vaderland, die betere stad, is in het kruis van Christus voor u ontsloten. Dat kruis is het verhevenst kunststuk dat ooit Gods grondelooze barmhartigheid wrocht. . . . Maar aan u dan ook de eisch, dat ge alles zult prijs geven, om »in de gelijkheid van Abraham” niet te wandelen dan door geloof. O! waar eens die heilige veerkracht

des geloofs u heeft aangegrepen, daar zult ge uw kracht niet meer verspelen in het najagen van wat toch niet beklijft; daar zult ge niet meer moedeloos klagen, als u het kruis wordt opgelegd en de smart bij u intrekt; daar zult ge niet meer bitter worden, waar men u smaadt en lastert, maar stervend, in het kruis, gevoelen, dat het in deze wereld alzoo zijn moet, voor hem die aan dat kruis zich vastklemt. Dan zult ge niet meer troosteloos het hoofd op de borst laten hangen. Gemeente, als het schijnt, als of nooit de kroon u gereikt wordt, maar ge zult blijven strijden, blijven doorworstelen, wetende dat ge hier niet kunt overwinnen, »dan in het teeken des kruises,» d. i.: dan door zelf onder te gaan.

Gemeente! u is dat kruis van Christus toebetrouwd, dat kruis met zijn onpeilbare diepte van verzoening, dat kruis met zijn aanbiddelijke godskracht, dat kruis waarin genezing is voor alle wonden van het menschenhart. En nu, eens zal dat kruis, waaraan we nu nog slechts gelooven, zijn volle diepte ons openbaren, in al zijn verheven schoonheid zich voor ons ontsluiten. O! geve Hij het u in dien dag, Hij, die aan dat kruis zijn goddelijk bloed vergoten heeft, dat niet de uitnemende kracht van dat kruis u nederstoote, maar dat ze u opheffe, u doorstrale en verheerlijke in gelijkheid aan den Zone Gods.

AMEN.

TWEEDE ZESTAL

LEERREDENEN,

DOOR

DR. A. KUYPER.

IV.

DE HEERE ONZE ROTSSTEEN.

AMSTERDAM,
H. DE HOOGH & Co.

IV.

DE HEERE ONZE ROTSSTEEN.

Want ik zal den Naam des Heeren
uitroepen: Hij is de Rotssteen.
Deut. XXXII: 3*a*, 4*a*.

Steeds M. H. hebben bij al het wisselende van dit aardsche leven de blijvende rotsgevaarten een heilige bekoring gehad voor het menschelijk hart. Ze stortten door de peilers van graniet, waarmee ze wortelen in het hart der aarde, door de vastheid van hun ingewand en de ongedeerdheid hunner lendenen, een gevoel van het eeuwige uit in onze ziel, die gedurig zich zelve dreigt te verliezen in de nooit rustende wisseling van al wat komt en gaat. Immers, wat ook wegviel, niet die rotsgevaarten. Zij bleven, die reuzenscheppingen der natuur. Laat de hagelslag kletteren, de stormen huilen, de wolken losbranden om hun kruin, fier blijft hún spitse die woede der elementen tarten. Al beeft het aardrijk en kromt het zijn rug, om dien loggen steenlast af te werpen, niet de rotssteen verliest zijn evenwicht, maar buigt de aardkorst weêr in, tot ze zich stil houde als voorheen. Geslachten gaan aanzijn voet

voorbij; als het jonge groen botten de volkeren aan den stamboom der menschheid, om straks vergeeld en krachteloos neêr te vallen, — maar hij overleeft die allen, de grijze, eeuwenheugende Rotssteen, als om aan het komend geslacht te vertellen, wat een voorgaand is geweest. Van dien Rotssteen geldt naar waarheid wat een dichter van de gedenkzuil zong:

„Eeuwen aan eeuwen gaan over hem heen,
Geslachten verschijnen,
Geslachten verdwijnen.
Troonen verrijzen en zinken inéén.
Machten en volkeren komen en gaan,
Niets doet hem aan.”

Moge al het gloeizand der woestijn verstuiven: diersoorten verdwijnen, die eens zijn rug bekropen hebben: vallen ten leste de eeuwenoude eik, na de stormen te hebben gegraveerd, ja, mogen al de bergen van rondom van kleur verwisselen, afbrokkelen en verschuiven, — hij, de rotssteen, blijft zijn grauwe spits onveranderlijk ten hemel heffen, en, als deerde hem die wereld niet, steekt hij zijn stuggen kop door den zachten schoot der aarde heen, meer om haar jammer te bespotten, dan om meê te leven, wat zij leeft.

Is het dan wonder, dat de aanschouwing dier onwrikbare rotsklompen alle eeuwen door den mensch heeft aangegrepen? Dat meer dan iets anders, die steenrots hem het beeld is geworden van wat eeuwig is en blijft? Dat hij bovenal door die rotsgevaarten tot vereering en nabootsing is verlokt? Of meldt niet de historie ons, hoe gansche volken de rotsspelonken in

hun erve als heilig oord vereerd, de steenrots in hun midden als een heilige gestalte hebben aangebeden? Weten niet de meesten onzer, hoe nog altijd Mahomed's volgelingen zich in Mekka's heiligdom nederbuigen voor het zwarte rotsblok, dat Mahomed's stamgeslacht had vereerd? Laast ook gij nooit bij Jeremia van hen, »die tot een steen zeggen: Gij hebt mij gegenereerd" en Jehovah den nek toekeeren? Wat, zoo vraag ik voorts, zijn die kerkgevaarten van steen, als waarin we thans te zamen zijn, wat vooral onze hooge kerktorens anders, dan nabootsingen door 's menschen hand van wat de wilde rots ons vertoont? Geeft niet ook in onze dagen die rotsvesting aan den Moezel, dat adelaarsnest op de bergen, een beeld van het alleen-blijvende aan dat veege Frankrijk, waarin alles bezweek? Ja zagen we niet ook ons volk, toen het der vergetelheid ontrukken wilde, wat het doorworsteld en doorleefd had, op het plein van hoofd- en hofstad, de rotsblokken opeenstapelen, om, door monument en door gedenkzuil, van zijn lijden en zijn uitredding bij het nageslacht te doen spreken?

Maar genoeg M. H. Niet op dien stroom mogen onze gedachten deez' avond afdrijven. Niet op de rotsen der aarde heb ik u te wijzen, maar op Hem »die de Rotssteen onzes harten is, en daarom voor eeuwig ons deel." 1) Die rotsen der aarde mogen eeuwig schijnen, toch worden ze door den Heere, ónze Rotssteen, die ook haar formeerde, eens vergruizeld in het niet. Wien ze ook in hun stugheid tarten, niet Hem, die voor Elia op den Horeb »de bergen scheuren en de

---

1) Psalm 73: 26.

steenrotsen breken deed" ¹⁾, en van wien Job in zijn liederen zong, dat »Hij zijn hand legt aan de keiachtige rots en de wortelen der bergen omkeert." ²⁾ Neen, hoe vast-gemuurd ook in het hart der aarde, minder dan niets zijn die gevaarten voor Hém geacht, wiens grimmigheid, naar Nahum's profetie, eens ontbranden zal om ook »de steenrotsen te vermorselen." ³⁾ En daarom, niet bij de rotsen dezer aarde houd ik u op, hoe boeiend ze ook zijn mogen. Eens zinken ze toch weg in het niet, waaruit ze opdoemden. Dán schilveren ze af, verbrokkelen en verstuiven voor den adem van dien Almachtigen God, wiens »Woord als een hamer is, die ook de steenrots verplettert." ⁴⁾

»De Heere onze Rotssteen!" Ziedaar dan de bezielende gedachte, die ik u deez' avond breng, en wien, die leeft in de Schrift, behoeft het dan nog aangetoond, hoe door heel de Schrift uit die gedachte rust en troost wordt geput voor het hart? Doch wilt ook gij dien troost niet derven, zij dan ook u die uitroep niet maar een zinlooze klank, maar laat die Schrift het u dan zeggen, laat mij dan uit die Schrift het u aantoonen, wat veelheid en volheid van gedachten die naam van »Rotssteen onzes heils," in zich besluit. Natuurlijk, is bij Israël die troostvolle naam opgekomen, ook uit Israël's geschiedenis moet dan die »Rotssteen" verklaard. Zóó als Israël in zijn lotwisseling achtereenvolgens de Steenrots heeft aanschouwd, zóó moet de sprake zijn, die uit die heilige benaming voor ons hart vloeit. En vraagt ge, waar dan in Israël's geschiedenis het oogenblik schuilt, waarop de volheid van dien naam

---

1) 1 Kon. 19 : 11. 2) Job 28 : 9. 3) Nahum 1 : 6. 4) Jeremia 23 : 29.

het eerst voor Israëls ooren is uitgesproken, terug wijs ik u dan in Mozes' leven naar de dagen, toen hij voor het eerst en laatst den Nebo opklom, naar den afscheidszang, dien hij voor Israëls gezongen heeft, eer hij voor altijd het door hem uitgeleide volk verliet.

»Neig de ooren, gij hemel! en de aarde hoore de redenen mijns monds ¹⁾,» alzóó, ge weet het, begint dat majestueuse lied van Jeschûrûn, dat in één der laatste hoofdstukken van Mozes' laatste boek voor ons is opgeteekend, en dat we met onbetwistbaar recht het »Lied van den Rotssteen» noemen konden. Immers, met zooveel nadruk heet het daar reeds in het derde vers: »Want ik zal den naam des Heeren uitroepen: geeft onzen God grootheid,» en nu, dien naam uitroepende, spreekt hij aldus: »Hij is onze Rotssteen, wiens werk volkomen is, want al zijn wegen zijn gericht» ²⁾. Dát was dan ook, naar luid het vijftiende vers, Jeschûrûn's zonde, »dat hij liet varen God, die hem gemaakt heeft en versmaadde den Rotssteen zijns heils ³⁾.» En vraagt ge, wat dan de bezielende gedachte was, die de Rotssteen hun moest aanbieden? Dit allereerst, »dat Hij de Rotssteen was, die hen gegenereerd had ⁴⁾,» de Rotssteen, »wiens wegen gericht waren ⁵⁾,» en wiens rijkdom en genade Mozes in deze woorden afbeeldt:» »Hij deed hen uit den Rotssteen honig zuigen en olie uit den kei der rots.» ⁶⁾ Welnu, die Rotssteen Israëls is het, door wiens macht het zijn vijanden verplettert; want hoe, zoo vraagt de grijze zanger, »zou een eenige er dui-

---

1) Deut. 32: 1. 2) Deut. 32: 4. 3) Deut. 32: 15. 4) Deut. 32: 18.
5) Deut. 32: 4. 6) Deut. 32: 13.

zend van den vijand verjagen, tenzij de Heere, onze Rotssteen, ze verkocht?" 1) En daarom, Israël wachte op den Heere, Israël vertrouwde op den Heer, en roemde voor het aangezicht van wie tegen hem treden: »Dies bezwijkt ge, wijl úw rotssteen niet is gelijk ónze Rotssteen, zelfs onze vijanden rechters zijnde." 2)

Welaan Gel., trachten we dat »Lied van den Rotssteen" dan ook in ons hart te doen weerklinken, en met Israël's geschiedenis voor oogen, ook onze ziel te verkwikken aan de rijke weelde, die die heerlijke naam van den »Heere onze Rotssteen," in zich besluit. Zoeken we Israël bij Egypte's rotsgroeven op; plaatsen we met Israël ons voor Horeb's rotsgevaarte; volgen we Israël op zijn zwerftocht langs de steenrotsen der woestijn; en denken we ons ten slotte dat Israël voor de rotsburchten van Kanaän, en immers het zal ons blijken, hoe, in dien naam van den Rotssteen, Jehovah ook tot ons komt, als

onze levensoorsprong
en levensgrond,
onze levensverzorger
en levensbeschermder,

maar dan ook als

de levensvernietiger,

voor wie tégen Hem zich keert.

I.

Eerst roep ik u dan naar Egypte henen, M. H., het land van Israëls ballingschap, maar ook het land waar menschelijke kracht haar wonderen had ten toon ge-

---

1) Deut. 32: 30. 2) Deut. 32: 31.

spread. Immers, wat de Schrift ons meldt van de » wijsheid der Egyptenaren, » het wordt door de geschiedenis bevestigd, en zelfs heden-ten-dage nog door de zeer tastbare gewrochten van die » kracht en wijsheid » gestaafd. Egypte toch was en is nog immer het land dier onmetelijke kunstgevaarten, die, in den vorm van zuil of beeld of grafspelonk, al ónze denkbeelden van wat massaal en grootsch is, overtreffen. En ook al sloopte de tijd ten leste die ontzachlijke krachtgewrochten, nog zou het in zijn uitgeholde steenrotsen de gedachtenis aan die wonderen bewaren. Want natuurlijk de rotsblokken, die als pyramied of obelisk opeengestapeld, of waarvan de sphinxen gehouwen zijn, moesten hun spoor wel achterlaten in de ruwe rotsgroeven, die Egypte's grens omzoomen. Wat nu nog de reiziger daar aanschouwt, dát had dus ook Mozes, dát ook het volk Gods in Egypte gezien: ginds ja, in de Koningssteden, die reusachtige beelden en gedenkteeken, maar ook hier in Egypte's rotsgebergten de holligheid en uitgraving, waaruit die rotsblokken gehouwen zijn.

En nu, denk dan voor uw oog die uitgeholde rotssteenen, die Israël in Egypte zag, en lees daarbij Jesaia's woord: » Aanschouwt, o, Israël! den Rotssteen waaruit gijlieden gehouwen zijt, » ¹⁾ en immers een nieuw licht gaat voor u op over die heilige beeldspraak, en ge verstaat het, hoe de Heer, als ónze Rotssteen, allereerst onze „levensoorsprong is, en hoe Mozes, die Egypte kende, jubelen kon » de Rotssteen, die u uit zijn lendenen heeft gegeneereerd. » ²⁾

---

1) Jesaia 51: 1. 2) Deut. 32: 18.

De Heere onze God dus de Rotssteen, uit wien ook gij zijt uitgebroken. Uit Hem de kracht die u ten leven riep. Geheel uw wezen, heel uw aanzijn, al uw beelden gehouwen uit den rotsgrond van zijn almachtig, alles-scheppend Woord, — en toch gij niet, die het u bewust zijt! Ach, waarom anders, dan wijl ge aan dien Rotssteen zijt vervreemd. Ziet, gelijk de blokken uit Egypte's bergen, ver van hun rotssteen weggevoerd, tot walgelijke monsterbeelden misvormd werden, zóó ook is het u vergaan, zóó ook zijt gij van den Rotssteen, die u genereerde, afgescheurd, en is het ware menschenbeeld in u onkenbaar geworden en tot een monstergestalte verminkt. Maar nogtans, ook zoo blijft Hij toch de Rotssteen, waaruit ge gehouwen zijt, Hij uw levensoorsprong, en al het heil dat u opwacht, wordt alleen daaruit verklaard. Omdat uit Hem uw leven is, wijl ge uit Hem genomen zijt, kan door Hem alleen de nood van uw hart worden vervuld. Omdat in Hem uw oorsprong ligt, wijl ge van Hem zijt en niet bestaat dan om zijns Naams wille, kan uw leven in zijn gemeenschap alleen waarlijk leven zijn. — Juist omdat ge van Gods geslachte zijt, zonkt ge zoo peilloos diep. Juist omdat ge aan zoo hoog ontvallen waart, moest de heiligste verheffing zich in u mengen met de zelfverlaging der schande. Uw schuld, uw aanklacht, juist uit dien hoogen oorsprong vloeit ze voort. Uit dien Rotssteen gehouwen, en toch zoo verminkt, zoo misvormd, zoo vergruizeld in uzelfven, juist daarin spreekt uw ellende. — Neen, zeg niet, dat het de ijdelheid des menschen streelen is, zoo we onverbloemd dien oorsprong uitspreken. Integendeel M. H. Alleen omdat ge naar den beelde Gods geschapen zijt, is uw dood zoo ontzettend. Juist naar-

mate ge uit rijker komt, is uw armoê te banger. Juist in dat »van Gods geslachte» zijn, ligt het nooit sluimerend verwijt, de doem des oordeels voor uw ziel.

En als dan toch het heimwee naar dien Rotssteen u bekruipt, en ge dat heerlijke beeld van God vruchteloos in u zoekt en toch zoo vurig begeert, of u dan niets dan dat zelfverwijt blijft? O! M. H. de Heere onze Rotssteen heeft ingewanden der barmhartigheid, en daarom, als gij dan in dien strijd moet onderliggen, en de strak gespannen veeren eindelijk geheel springen, en zelfs dat deel van het menschenlijke, waarop ge nog boogdet, zich al meer oplost en ontbindt, en dies uw hart dreigt te bezwijken, — ziet, dan wijst Hij u op de Steenrots der eeuwige Herstelling, die in Christus u zijn kloven ontsluit ¹⁾. Naar dien wonderen Steen roept dan zijn Woord u, die in Daniëls nachtgezicht het menschenbeeld tot puin vermaalt ²⁾, maar toch de Hoeksteen ³⁾ is, die, hoe ook door de bouwlieden verworpen ⁴⁾, nogtans den tempel Gods zal doen omhoog rijzen; die wondere Steen, waarop naar Sacharia's Godspraak »de zeven oogen Gods rusten» ⁵⁾; de Rotse der behoudenis, waarvan Paulus het zoo stellig getuigt, dat hij, »de Christus, de Steenrots was» ⁶⁾.

En daarom, laat het uit zijn, Gel. met dat pogen om, buiten Hem, ons zelf te herstellen, en werpt veeleer uzelfen weg, vertreed en vergruizel die misvormde gestalte, waar ge al uw arbeid aan ten beste gaaft. Neen, het eens geschonden marmerbeeld blijft geschonden, zoolang het niet nieuw gebeiteld is uit de Rots. Niet in u, maar in dien Rotssteen, ligt uw ware gestalte, rein en vlekkeloos,

1) Hoogl. 2: 14. 2) Dan. 2: 34. 3) Jesaia 28: 26. 4) Psalm 118: 22. 5) Sach. 3: 9. 6) 1 Cor. 10: 4.

geborgen ¹⁾, en ze wordt niet uit zijn volheid gehouden dan door den Heiligen Geest ²⁾. Want ziet, niet nú slechts is het woord waarachtig, dat alle ziel uit God genomen en in Hem aller oorsprong is, maar in nog veel heerlijker zin, zal eens het oog der gezaligden, daarboven, het Lam aanschouwen op den troon, om met nieuw geklank Hem toe te zingen: O! eeuwige Rotssteen, waaruit we genomen zijn, Gij, de Steenrots, die ons hieldt omklemd!

II.

We zochten Israël in Egypte op, maar, ge weet, uit dat land der dienstbaarheid toog het uit. God kielde de wateren en de oevers langs, óver de bedding der zee, het gólvend woestijnzand door, ontvluchtte Israël zijn verdrukker, tot het zich, na lange dagreizen, voor het onmetelijk rotsgebergte van Sinaï en van Horeb zag geplaatst. Wilder, majestueuser, ontzagwekkender rotsketen, zoo getuigen, wie het zagen, wordt vruchteloos gezocht. En nu, dien rotsberg heeft Israël aanschouwd, toen de wolken vuur schoten, en de donderslagen dreunden, en alle dier, verschrikt en opgejaagd, wegvlood en vloog, en het woestijnzand opstoot, gezweept door den stormwind; op dien rotsklomp heeft Israël in verbijstering gestaard, toen, mét Israëls hart, alles óm Israël scheen te bezwijken, en alleen dat rotsgevaarte vast stond, — en daarom, dat de eeuwige Rotssteen ook onze levensgrond, de vastigheid van ons aanzijn is, waar, zoo vraag ik, meer dan bij den Sinaï, heeft het Israël geleerd? Niet slechts dat we uit Hem zijn, maar ook

---

1) Col. 3 : 3. 2) Joh. 16 : 14.

dat we door Hem gehouden worden, ligt dus in dat »Heere onze Rotssteen» besloten; en ook u, zijne gunstgenooten, geldt het woord des profeten: »Vertrouwt op den Heere in der eeuwigheid, want in Hem is een eeuwige Rotssteen.» ¹⁾

Of zegt het mij, hebt ook gij geen behoefte, om dien eeuwigen grond onder u te voelen, bij het rusteloos wegvlieten, niet slechts van de dingen om u heen, maar evenzeer van uw eigen leven? Immers, hoe velen ook de dagen der jaren uws levens zijn, ze zijn állen van u gegaan, niet één is u trouw gebleven, in den Tijdstroom zijn ze u allen ontglipt. Doorgedroomd, meer dan doorleefd, doorgezweefd meer dan doorgedaacht, hebt ge dat leven, dat achter u ligt. Weggegleden is uw leven als in een peilloozen afgrond, langs welks steilten ge nauwelijks in de diepte gluren durft. Gij spreekt van het heden, maar wat is ook déze dag anders, dan een golfslag, die even zijn kop boven de wateren opsteekt, doch om straks weër in den stroom weg te duiken. Ja, het is immers, of die stroom zijn wateren zelfs vóóruit drijft, om nu reeds uw toekomst weg te spoelen, eer gij die nog genoten hebt. En nu, gij wilt dien stroom keeren, ge wilt een oogenblik tot bezinning komen, een oogenblik u zelfs worden, om te weten wáár, om te weten wát gij zijt. Maar neen, voorsleurt u de levenszee op haar baren, en voort wiegelt ze u op haar dobberend vlak. Er is in haar geen ruste, in haar schuilt niet wat eeuwig is, in haar is niet dat blijft! — O, laat van haar dan af, voortgezweepte en gejaagde! en als ge dan, bezwijkend in het hart, de hand

---

1) Jesaia 26: 4.

boven die golven uitsteekt, om te zoeken, om te tasten, of daar geen vastigheid is, die dien stroom voor u breken, die aan dat spel der golven u ontrukken kan.... o, zie dan, daar ligt Hij, de Rots der eeuwen. »Ik zal zijn, die Ik zijn zal» is zijn naam. Hij wentelt niet, en wankelt niet, maar rustend in zich zelf biedt Hij ook u, arme! rust. En daarom zet op Hem den voet, dan zult ge den eeuwigen grond onder u gevoelen. Zoek aan Hem u vast te klemmen, dan vindt gij het alles weder: uw verleden met uw schuld en zonde, maar ook met zijn genadeblijk, uw heden, maar in Hem gegrond, uw toekomst, maar in Hem geborgen. Zoo God u maar ten Rotssteen is, o, wat deert u dan het rusteloos afvloeien van den Tijdstroom? Immers, niet meer u sleurt hij dan meê.

Doch niet slechts een eeuwigen grond voor uw aanzijn behoeft ge, maar ook een onwankelbare vastigheid voor wat waarheid is en recht. Niet waar? vooral in onze dagen wordt die behoefte, door elk die meêleeft, diep gevoeld. Ziet toch, een geest is in de wereld uitgegaan, die de Pilatusvraag »Wat is waarheid?» op nog spottender toon, dan eens Rome's Landvoogd, hooren doet. Een geest is het, die alle zekerheid betwijfelt, alle stellige waarheid ontkent, en de scharnieren stuk wringt, waarom zich de deuren van het eeuwig recht bewogen. Een geest, die alles wat nog scheen te staan omverwerpt, de springveeren des levens breken doet, en alle vaste beginselen loswrikt, waarop het gebouwte van ons leven was gegrond. Het is, of door zijn drijven elke stut en elke staf ons ontvalt, de spierkracht des geloofs ontspannen en de zenuw roekeloos wordt doorgesneden, waarlangs zich het leven onzes geestes be-

woog. Geen wet der natuur die door hem meer geheiligd, geen wet van het voorgeslacht die meer geëerbiedigd wordt. Alles lost zich op, alles ontbindt zich, en niet lang meer, of tot een puinhoop ineengeworpen liggen al de brokstukken van het menschelijk leven, ja vertreden en verbrijzeld al wat eeuwen lang het lieven en het loven van ons menschelijk hart is geweest. En gij, ge meendet althans voor u zelf nog vast te staan. Maar neen, ge leeft te midden dier afbrokkeling en onttakeling, en die algemeene onvastheid maakt u zelf onvast. Ge gelooft nog... maar toch het is, of de elementen van uw geloof wegmolmen in uw hand. Ge wilt handelen naar beginselen, maar ook zij begeven u, nu ze door niemand beleden, door ieder bestreden, door niet weinigen bespot worden. Maar hoe, zoo vraagt ge, is er dan geen vastheid meer voor mijnen voet? Zal dan een doelloos gissen, een onzeker tasten, een roepen zonder hope, al de veerkracht mijns geloofs verteren, en mijn arm hart bezwijken moeten, dat om vastheid vraagt en toch alles voelt wegbrokkelen? O, als het zoo stormt in het hart, neen, dan niet gewanhoopt, mijn broeder, want niet in dit warrelend leven, niet in het grillig denken, niet in uw trillend hart, maar in Hém, de Rots der eeuwen, zijn die beginselen gegrond, ligt de wortel der »Waarheid» en de wortel van het »Recht.» Hoort het, hoe van Sinai's bergkruin het Recht Gods uitgaat en zijn Waarheid spreekt. Neen, niet de mensch heeft die beginselen, zij hebben den mensch gevormd. Al wierden ze ook van allen verlaten, nogtans zouden ze onwrikbaar staan in Hem. En daarom, opgebeurd het moede hoofd! Al ziet ge den eeuwigen bodem der dingen nog niet, toch is hij er, toch breidt hij zich

uit onder u. »Ik sta op eene Rots gegrond», mag uwe ziel juichen. Want, wat ook óm, wat ook in u bezwijkte, mits ge gelooft, zal Hij uw Rotssteen blijven, uw grond, uw eeuwig deel.

III.

We gaan verder M. II.! en breken met Israël van voor den Sinaï op, om het volk der openbaring te volgen op zijn tocht door de woestijn. In Egypte vonden we den Rotssteen, waaruit Israël gehouwen, bij Sinaï den Rotssteen, waarop het Israël Gods gegrond is, laat nu dan de Steenrots der Woestijn het ons zeggen, hoe de Heer, ónze Steenrots, voor het leven van zijn Israël zorgt.

De Rotssteen het beeld van den »Levensverzorger!»... o, ik weet het, ons klinkt dit vreemd in de ooren, die, gewoon aan onze vette landouwen, niet dan met huivering denken kunnen aan de kale, naakte rotsklip. Maar wilt ge weten, met wat geheel andere gewaarwording die Steenrots door den reiziger der woestijn wordt begroet, hoort dan, hoe Jesaia ons hem beschrijft, als een »verberging tegen den wind, als een waterbeek in dorre plaatsen, als schaduw werpend in een dorstig land ¹⁾». En immers, al weet ge het niet bij ervaring, toch kunt ook gij het u voorstellen, waarom zooveel zegen in die Steenrots schuilt. O! denk u dien uitgeputten reiziger slechts, die, wadend door de zandgolven der woestijn, van verre den Rotssteen begroet. Ziet, als vuur valt de hitte uit den wolkeloozen hemel op hem neèr, en gloeit hem zingend uit

---

1) Jesaia 32: 2.

den bodem tegen, teruggekaatst door het glinsterend zand. Die vuurbodem onder zijn voet wijkt en doet hem terugglijden bij elke schrede. Het scherpe stuifzand, door den wind opgenomen, dwarrelt om hem heen, verschroeit zijn ooglid en schuurt zijn huid aan stuk. En bij dat alles verteert hem een brandende dorst, die door de schrale lucht al feller geprikkeld wordt. En toch, voort moet hij, hij kan niet rusten, wil hij niet onder den zandstroom bedolven worden. O! zoo zwoegt de reiziger der woestijn, naar lucht en vocht, naar rust en schaduw hijgend. God zij lof! daar ziet hij eindelijk de Steenrots! Hoort, bij die Steenrots ritselen beken! Ziet, in de kloven van die Rots heeft de bijenzwerm haar wilden honig gepuurd! Bij die Rotsen is het koeler. Achter dien Rotssteen is de wind gestuit, de zandvloed gebroken. Breed werpt die Steenrots haar schaduw om zich heen, en voor het wegglijdend zand biedt ze hem een harden keivloer. Zegt mij, begrijpt ge dan niet, dat die Steenrots als een reddende Engel van verre opdaagt? Begrijpt ge niet, dat al Israëls zangers om strijd die Steenrots bezongen hebben? En is het dan nog wonder, dat een zege-nende Rotssteen voor Israël het beeld werd van zijn God?

Want immers, de »Steenrots was Christus ¹⁾», zegt de apostel, en ook van die Steenrots ontvangt de ziel, »schaduw voor de hitte,» »beekwater voor den dorst» en »zoeter dan honig» om het hart te verkwikken.

Schaduw voor de hitte... Neen, niet u geldt dit, die nog altijd meent te wandelen in den hof van Eden,

---

1) 1 Cor. 10: 4.

nog door geen zonde verbleekt. Niet u, die, nog altijd in uw droom bevangen, den schijn der wereld voor werkelijkheid aanneemt, haar glazen steenen voor robijnen, haar valsche schittering voor glans van het echte goud. Maar, gij in ons midden, die door Gods genade aan dien waan onttrokken, die ontnuchterd wierdt en wakker zijt geschud door den ernst van Gods heiligen toorn, ik weet het, aan uw ziel biedt dit leven geen heil, die wereld geen voedsel, die aard geen plek der ruste meer. Voor úw zielsoog is het alles woest en ledig om u geworden, en waar ge, als Israël, u pelgrim weet naar het land der belofte, gaat ook u, als Israël, die pelgrimstocht door een woestijn.

Neen gij vraagt het niet meer, wat voor uw ziel bij dien woestijntocht het verzengend vuur is, dat van den hemel nederslaat en u tegengloeit uit het zand. Immers, ge kunt niet opzien naar den Hooge, of ge ontmoet den blik van Hem, die naar het woord des apostels »een verteerend vuur”¹⁾ is in zijnen heiligen toorn. Den gloed van dien toorn hadt ge eerst niet bespeurd, toen de wolken der zelfmisleiding zijn stralen nog aan uw zielsoog onttrokken. Maar nu, nu die stralen loodrecht, ongebroken, op u neervallen, nu ziet ge dien glans niet slechts, maar dringt hij met niets-sparende kracht op geheel uw wezen aan, drukt op uw ziel met loodzwaar wicht, en doorzengt u met zijn heilige schittering tot in het binnenste uwer nieren. Ja, niet slechts van boven druipt die vuurgloed van Gods heiligen toorn op u, maar het is, of geheel uw zondig leven, met den vuurdrop van dien toorn bedauwd, u dien

---

1) Hebr. 12: 29. Deut. 4: 24.

gloed terugkaatst, om zijn verblindende kracht voor u te verdubbelen. Alles bedrukt, alles benauwt u. De hemel klaagt u aan, en de aarde getuigt tegen u. Niets tempert voor u dien gloed. Er is geen ontkomen, er is geen verademing,... en aemèchtig dreigt gij neer te zinken. O! wie uwer ooit in den smeltkroes van dien toorn geworpen werd, gij kent ze, die oogenblikken, dat de ziel klaagt: »Laat mij sterven, Heer, zoo het maar niet is voor een eeuwigen dood!» Maar dan, M. Br., kent gij ook de heerlijke vertroosting, als de eeuwige Steenrots dan tot u komt in uw verlatenheid, als Hij met de lendenen zijner eeuwige gerechtigheid zich onder u buigt en achter u om trekt, en de zengende hitte van Gods toorn door de koele schaduw zijner ontferming gebroken wordt. O! achter die Steenrots. Met zijn eeuwige gestalte tusschen ons en den Heilige, dan leeft de ziel weer op, dan poogt ze de longen weer uit te zetten. Geborgen in de klove van dien eeuwigen Rotssteen, weet ze zich met den Heilige verzoend.

Maar toch, niet alleen de hitte van Gods toorn moet voor u afgekoeld, ook uw dorst moet gelescht worden. Al hebt gij gebroken met de wereld, al is haar valsche inhoud in rook voor u verdampt, al is de verzoening gevonden, daarmee is de schreiende nood van uw hart nog niet vervuld. Hebt ge niets dan verzoening, dan blijft het in uw binnenste nog gapen met een peilloos ledig, en daarom, juist van den verzoende geldt het, dat »gelijk het hert schreeuwt naar de waterstroomen, zoo zijn ziel dorst naar den Heer.”¹⁾ En nu, die dorst is in u. Ge zoekt lessching. En nog

---

1) Ps. 42: 2.

eens ziet ge om naar de waterputten der woestijn, maar ze zijn bedolven. Nog eens strekt ge de hand uit naar de waterbakken van uw eigen hart, maar ziet, ze zijn gebroken. Nog eens zet ge de waterkruik aan de lippen, die de wereld u medegaf, maar niet één druppel biedt ze tot laafnis van uw dorst. En toch, uw ziel versmacht. Ge dorst naar gerechtigheid, maar hebt ze niet, en de ongerechte wereld is als een dampkring om u, zóó vochtloos, zóó prikkelend, dat ze den brand op uw lippen nog verhoogt. O! hoor dan bij dat schreien uwer ziel, hoor dan wat de Schrift u toespreekt en verga dan niet van dorst naar de gerechtigheid, mijn broeder, maar kom hier, kom tot den Rotssteen uws heils, en die Steenrots zal ook voor u zich klieven en u met overvloeiende gerechtigheid uit de diepten des Eeuwigen drenken. Ziet, gelijk Israëls wachter de Steenrots sloeg van Meriba, zoodat de wateren als beken vloten, zoo zal de Christus ook u de stroomen geven des levenden waters, en »het zal in u worden tot een fontein, die tot het eeuwige leven springt." Neen, niet die van verre staan, hooren het heilig ruischen van die »wateren der gerechtigheid", maar gij, wien God den tooverstaf des geloofs reikte, gij zult niet op de Steenrots slaan kunnen, of de waterbeken zullen voor uw voeten kabbelen, en er zál laafnis en altijd nieuwe laafnis zijn voor uw verdorstende ziel.

Ja, meer nog dan water besluit die Steenrots voor u in haar kloven. Is dan om Jezus wil het zoete der wereld u bitter geworden, een genieting »zoeter dan honigzeem" is in de spleten van dien Rotssteen u bereid. Gelijk Jehovah tot Israël sprak: »Ik heb u verzadigd met honig uit de steenrotsen," en Job voor

eeuwen zong: »van den Rotssteen, die oliebeken bij hem had uitgegoten,» zóó zal die wondere Steenrots ook u, meer dan laafnis voor den dorst, ook u een hooger zoet des levens schenken. Immers, gij allen, die in Gods heilgeheim zijt ingeleid, gij kunt uit eigen zielservaring getuigen, hoe dan juist, als vleesch en hart bezweek, die Rotssteen de diepten zijner genade voor u ontsloten heeft, om u, juist in de ure der smart, een zaliger genieting te doen smaken. O gelijk de honigzeem in de lendenen der steenrots ligt saamgegaard, zoo is ze ook in de lendenen der genade van Hem, die u ten Steenrots is, die verborgen schat van innerlijke geneugte, van onuitsprekelijke verkwikking voor de ziel. Neen, met die Steenrots in ons midden, dan treuren we niet bij den zwerftocht door dit arme leven. Mét Hem, dan is er nog vreugd, ook al dreigt het hart te breken. Mét Hem, dan is er nog een lach, al schreit de ziel. Mét Hem, dan zullen we nog in de schaduwen des doods zelfs een verkwikkende gave smaken, een manna niet uit aardsche vrucht bereid. Ja, mét Christus, ónze Steenrots, dan trekken we al jubelend voort, juichend in het zoet geneugt zijner eeuwige liefde en dankend, dat Hij ook ons, naar het woord des Psalmisten, heeft

„Honigbeken doen
Uit de rotsen vloeien.”

IV.

»De Steenrots die het leven verzorgt, zoo vonden we het dan, maar ook de »Rotssteen die het leven beschermt,» en het is vooral die beteekenis van den »Heere onze Rotssteen» als »Levensbescher-

mer," die in elk psalmlied ons tegentrilt, en spreekt uit heel de Schrift. — Reeds straks wees ik er op, hoe de geschiedenis van Frankrijk nog in onze dagen de onneembaarheid der kleine rotssterkte toont, waar zelfs vestingen van den eersten rang, als het hardgeteisterd Straatsburg, vielen. En nu, immers zoo zijt ge geen vreemdeling in Israëls weervaren, of ook daar trof u diezelfde hardnekkige worsteling, die zich telkens ook om zijn rotsburchten ontspon. Natuurlijk met dat oog vooral moest Israël den Rotssteen wel aanzien van het oogenblik af, dat het den tocht door de woestijn had voleind en Kanaän was binnengetogen. Want wat, zoo vraag ik, waren de steile, spitse rotsgevaarten in dat Kanaän anders, dan de zetels van die ongenaakbare, onverwinbare burchten, die, in den steenwand uitgehouwen, eens door de Enak's reuzen werden bewoond. Gelijk Job van den adelaar zingt: »hij woont en vernacht in de steenrotsen, op de scherpte der rotsen zuipen zijn jongen bloed ¹⁾),'' zoo hadden immers ook Kanaäns volkeren hun vaste burchten als adelaarsnesten op de steenrots gelegd. Wat strijd had Israël niet te strijden gehad, wat bloed niet vergoten, eer zich de hooge burchtpoort voor hem ontsloot! Maar ook, hoe had het, eenmaal van die burchten meester, zich niet zelf op die hooge rotsklippen vastgenesteld, gereed om elken aanval van den vijand te weêrstaan. Ja, zij hadden ze op de Kenieten veroverd, want, gelijk Mozes zong, »hún rotssteen was niet als Israëls Rotssteen, zelfs hun vijanden rechters zijnde ²⁾).'' Maar nu, nu ze zelve in die burchten gezeten waren, in de scha-

---

1) Job 39: 33. 2) Deut. 32: 31.

duw van den eeuwigen Rotssteen, wie zou thans hen genaken, wie thans hen verjagen kunnen? En daarom werd, hoe kon het anders? de steile, de ongenaakbare rotsburcht voor Israël van zelf een beeld van de onverwinnbare bescherming, die het in zijn Bondsgod bezat. »Heer, Gij zijt mijn burcht, mijn hoog vertrek, Gij zijt mij een Rotssteen, om gedurig daarin te gaan ¹⁾», hoe, zoo bid ik u, kon dit voor Israëls ooren gezongen worden, zonder dat de rotsburchten van rondsom de kracht dier heilige taal vertolkten?

Laat het in dien zin dan ook uw gebed, ook uw smeeking zijn, Gel.: »Wees mij, Heer! tot een sterken Rotssteen, tot een zeer vast huis, om mij te behouden'' ²⁾ zij dat ook úw roepen bij den driedubbelen strijd, die u is opgelegd; de strijd der smart, de strijd der zonde, en de strijd, dien ge als gemeente van den Christus voert.

Ja, ook de strijd der smart noem ik, en stel dien zelfs met onzen Catechismus voorop, want wie nog niet door overdreven geestelijkheid is verblind, die weet het uit zijn eigen worstelen, hoe hij ook bij dien strijd, zonder een vaste schuilplaats, bezwijkt. O! als het lijdend u achtervolgt, het lachen u vergaat en de smart bij u intrekt, om te vernachten; als ziekte uw kracht, zielsverdriet uw vreugde breekt, of bittere rouw u met zijn somber floers omhangt; als uw hoop in vertwijfeling, in teleurstelling uw verwachting ondergaat; als de lasten des levens u het zoet des levens in bitter verkeer en u den slaap van de oogen rooven, — zegt het mij, wordt het dan ook u niet soms

---

1) Psalm 71: 3. 2) Ps. 31: 3.

te eng, te bang, te beklemd op deze aarde? Of als er zijn onder uwe medemenschen, die u geen goed hart toedragen, die uw leven vergiftigen met hun laster, anderer hart voor u sluiten door hun smaad; zoo ge met al uw inspanning niets dan ondank, met al uw worstelen niets dan miskenning inoogst; zoo ge terug wordt gedrongen door uw vijand, verlaten door uw vriend, verdacht zelfs door wie u liefde beloofde, — o, zegt het mij, wordt het dan in het strijdperk des levens ook u niet wel eens te benard, dat ge naar verademing hijgt, naar ontkoming uit zooveel angsten? En daarom, ook u roep ik het toe, door lijden benauwde, door laster vervolgde in ons midden! Zie, hoog boven de woeling des levens woont Hij daar, de Heer onze Rotssteen, en daarom, »bezwijkt u ooit in bittere smart, of bange nood uw vleesch en hart”¹⁾, hef opwaarts dan de ziel, en van Hem zal uw redding komen, die ook voor u, o, geplaagde! zijn wil »uw rots, uw deel, uw eeuwig goed!”

Maar toch, feller nog rijpt de strijd der zonde, want ook uw zielsleven is bedreigd, gelijk het Israëls leven was in Kanaän's erve. Er is ook voor u een vijand, die op u loert. Hij sluipe dan in het vriendengewaad aan uw zijde, of trede openlijk als vijand tegen u op, of wel hij belage u van uit uw eigen hart, om u van binnen uit te verderven, — dit weet elk, die leeft en op zich zelf let, dat onze ziel nóóit veilig, nóóit onbedreigd, nóóit van vervolging vrij is. En nu, met dien overmachtigen vijand zoudt gij den kamp wagen in het open veld, wagen met uw gebroken kracht, van uw

---

1) Psalm : 73 : 26.

gesprongen boog de stompe pijlen richten willen op het geestenheir waarmeê Sathan u bestrijdt? Maar immers dan bezwijkt ge gewisselijk. Neen, hij alleen kan in dien strijd ongedeerd blijven, die het steile bergpad beklimmen wil naar dien vasten »Rotssteen» daarboven, wiens ziel den gebedsweg kent naar dat Hoog Vertrek, waarin hij veilig en onverwinbaar is. En daarom, naar Hem gevloeden, in Hem u teruggetrokken, in Hem u als opgesloten, dán zal geen vijand u meer deren. In zijn klove ligt uw kracht. Is u het rotspad te steil, Hij zal zelf u opleiden naar »dien Rotssteen, die u voor te hoog schijnt.” ¹⁾ O! in het vlakke veld wordt ge verslagen, in de vlakke moet uw ziel bloeden, maar hebt ge een Rotssteen, »niet maar om soms, maar om gedurig daarin te gaan,” ²⁾ ook gij zult het dan bekennen, wat Jesaia eens van Israël zong: »Ze juichen, die in de rotssteen en wonen.” ³⁾

Eindelijk, daar is ook een strijd, dien ge als gemeente van den Christus voert, en ook bij dien strijd zeg ik: »Laat in den Rotssteen onzes heils uw sterkte zijn!” Ge kent dat heerlijke woord: »Die in de schuilplaats des Allerhoogste is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtige,” en wel mag aan het Israël onzer dagen die troost niet ontgaan. Zijn strijd is bang: een strijd van een handvolle tegen een gansche wereld: een strijd met valsche broederen, die om met een woord van Salomo te spreken, als »slangen op den Rotssteen” zijn: een strijd niet minder, die door zijn nieuwen vorm en nieuwe wapenrusting gedurig de gelederen ontstelt. Wáár zou dan onze hope zijn, zoo

---

1) Psalm 61 : 3. 2) Psalm 71 : 3. 3) Jesaia 42 : 11. 4) Psalm 91 : 2.

we niet wisten dat de Rotssteen vast staat, al bestierf zijn lof op onze lippen? Neen, niet in het zichtbare, maar in den onzienlijken Rotsburcht zijn die »poorten der gemeente”, waarvan Jezus sprak, dat geen hel of dood ze overweldigen zal. Ja, al trof u zelf bij dien strijd het pijlschot van den Booze nog niet in de lendenen, dan nog zeg ik, berg u in zijn hoog vertrek, vlucht in zijn burcht. Want immers, blijft ge in de vlakte, dan wordt ge gedurig misleid. Dan ziet ge den vijand niet, die achter het vriendschild zich verbergt. Dan zijt ge altijd gejaagd, niet wetende, wie tegen u optrekt. Dan is er nooit hope, omdat ge den Leeuw uit Juda's stam nog niet komen ziet. Maar zijt ge in Hem verheven, woont ge in dien rotsburcht, o! dan liggen immers al de gangen en raadslagen des vijands voor u open; dan ziet ge van uit de hoogte wie achter het schild, wie onder úw kleuren zich verbergt; en bovenal, dan bespeurt ge het nú reeds met eeuwigen jubel, hoe die vijand, die het u hard maakt, zélf reeds omgetrokken, zélf reeds verloren is. Want, ziet, hoog op de bergen, wuiven nu reeds in volle zegepraal de in bloed gedoopte vanen van Christus uwen Heer!

V.

En nu, M. H., ziet ge dan zoo bij elken strijd naar den Rotssteen uws heils op, gewisselijk, dan zal naar het heilig woord van Jesaia, ook »u de Heere ten heiligdom zijn.” Maar zegt uw hart daar »Amen” op, sluit dan ook het oog niet voor de ontzettende gedachte, die de Ziener er aanstonds op volgen liet: »Ulieden ten Heiligdom, maar tot een Rotssteen der struikeling en

een Steen des aanstoots" 1), voor wie afdooft van Hem. Ge weet het, aan diezelfde rotswanden in Israël kleefde ook een afgrijselijke herinnering, een herinnering van vergoten bloed. Hoe telkens lezen we niet van krijgers, van haar steilten neêrgestort. Hoe menige rots was niet bezoedeld met het bloed der kinderen, die men tegen haar scherpten te pletter sloeg. 2) En daarom die rotsburchten in Kanaän omzweefden óók gedachten des doods, de Rotssteen spreekt ook van »Levensvernietiging." »Zie, Ik leg in Zion een Steen des aanstoots — spreekt de Heere — en een Rots der ergernis" 3); en de apostel herhaalt: »de Steen, dien de bouwlieden verworpen hadden is geworden tot een hoofd des hoeks, tot een Steen des aanstoots en een Rotssteen der ergernis." 4) O! zij dan de Heer u allen een Rotssteen des heils, maar ópdat Hij het u zij of worde, bid ik u, werp dan ook die ontzettende gedachte niet weg: »De Heer een Rotssteen des aanstoots, der struikeling en der ergernis, voor wie tegen Hem aanvalt of tegen Hem zich verhardt." Vergeet het niet, de Heer is u állen een Rotssteen, want hoe ge ook van Hem afzwerft, eens komt ge toch met Hem in aanraking, met Hem hebt ge van doen. Voor een tijd misschien, maar niet eeuwig, kunt ge Hem mijden. Eens ontmoet Hij een iegelijk toch op zijn weg, en dan zal het beslist worden, of Hij zijn vaste Burcht voor u openen, of wel u met de scherpte van den Rotssteen verpletteren zal! — Ziet, als een Rotsgebergte te midden der baren verheft de Naam des Heeren zich uit de zee des levens. Nog stak

---

1) Jesaia 8 : 14. 2) 2 Kronijken 25 : 13; Jesaia 10 : 26; Psalm 137 : 9; Jesaia 57 : 5; Jeremia 51 : 25. 3) Jesaia 8 : 14. 4) 1 Petr. 2 : 7.

de dreigende storm niet op. Nog kunt ge de veilige haven binnenglijden, die in zijn rotswand zich opent. Maar indien niet. Zoo ge wilt blijven dobberen, zoo ge niet gelooft, wat u de »Wachter op de muren" toeroept van de woede der orkanen die komt, wee dan u, verlorene! want als straks de wolken zich saampakken en de winden loeien en de draaikolken gapen zullen, voort drijft en slingert u dan de woede der baren en slaat u op den Rotssteen te pletter.

En toch, Gel., zou dat gevaar niet voor zeer velen dreigen? Helaas, hoever zijn we niet teruggedaan van de dagen, toen het hooggestemd Hervormingslied »Een vaste burgt is onze God" uit aller ziel gegrepen was? Ach, ook daarna weder is Jeschûrûn vet geworden en heeft vergeten den God zijns heils. Of liever, ik weet het, vergeten is Hij nog niet. Die nimmer naar dien Rotssteen uitzagen, zijn weinige. Een trekken naar dien Rotssteen voelden we allen soms in de ziel. Maar als we daarbij niet blijven staan, en ik de vraag in uw midden werp: voor wien Hij de eenige Rotssteen, het eenig steunsel is? O, is het dan niet, of de »Rotssteen onzes heils" schier van ieder verlaten wierd, en of we elkanderen nog zien rond-dolen in de woestijn, elk leunend op zijn eigen staf, zoo het schijnt, door eigen stut en steun gedragen. We zoeken ja een Rotssteen, maar wenden van de eenige Steenrots ons af, en hoog als een berg tasten we ons goud en zilver op en beelden ons in den rots-berg te hebben gevonden. Den Rotssteen onzes heils gaan we voorbij, en op het veld onzer verbeelding stapelen we onze kennis en wetenschap, onze eer bij menschen, onze macht en onze ijdelheid, als holle blokken op elkander, of ze ons ten Rotssteen zijn mochten.‡ Ja,

waaruit zoekt de mensch zich geen hoogte op te werpen, waarin hij schuilen zal? Zien we niet, hoe zelfs het geloof, hoe de deugd, in den vorm der eigengerechtigheid, zich glooiend voor onzen voet verheffen, om ons van den eenigen Rotssteen af te houden? En of dan de Heer het ons al Zijn Woord getuigt: Zoo zegt de Heere, de Koning Israëls, en zijn Verlosser, de Heere der Heirscharen: »Immers er is geen andere Rotssteen, Ik ken er geen¹⁾»,... wij willen Hem niet, wij gelooven Hem niet, en gaan voort een zandhoop saâm te kruien, waarop het gebouwte van onzen vrede rusten moet... En, het is zoo,... die zandhoop schijnt ons te dragen. Maar toch, eens, Gel., zal naar het Woord des Heeren, de slagregen nedervallen, de bergstroom nederdruisen, en groot zal dan de val zijn van het huis, dat op iets anders dan dien eenigen Rotssteen was gegrond. En daarom, »laat af van den mensch, wiens adem in zijn neusgaten''²⁾ is; dús ook van u zelve. Verbreek uw stut en staf, opdat niet eens de Heere ze verplettere. Gewisselijk, hij komt, de dag, waarvan de Ziener op Pathmos getuigde, »dat in dien dag de machtigen der aarde zullen vlieden in de steenrotsen der bergen, en zeggen zullen tot de rotsen: Valt op ons en verbergt ons voor Hem, die op den troon zit en voor den toorn des Lams³⁾». O, zij úw schuilplaats op dien dag, niet onder de rotsen der aarde, maar hoog daar boven in Hem die een eeuwige Rotssteen zijn wil, voor die »zijn Naam'' hebben lief gehad. AMEN.

---

1) Jesaja 44: 6^a, 8^b. 2) Jesaia 2: 22. 3) Openb. 6: 15.

TWEEDE ZESTAL

LEERREDENEN,

DOOR

DR. A. KUYPER.

V.

GODSDIENST EN ZEDELIIKHEID.

AMSTERDAM,
H. DE HOOGH & Co.

V.

GODSDIENST EN ZEDELIIKHEID.

Dan zal Ik rein water op u sprengen, en gij zult rein worden. En Ik zal u een nieuw hart geven en zal een nieuwen geest geven in het binnenste van u; en Ik zal het steenen hart uit uw vleesch wegnemen, en zal u een vleeschen hart geven. En Ik zal mijnen Geest geven in het binnenste van u, en Ik zal maken, dat gij in mijne inzettingen zult wandelen en mijne rechten zult bewaren en doen. Dan zult gij gedenken aan uwe booze wegen en uwe handelingen, die niet goed waren, en gij zult een walging van u zelven hebben over uwe ongerechtigheden en over uwe gruwelen. Ik doe het niet om uwentwil, spreekt de Heere Heere, het zij u bekend! Schaamt u en wordt schaamrood van uwe wegen, gij huis Israëls!

Ezechiël XXXVI : 25^a, 26, 27, 31, 32.

Wanneer ik u zeg, M. H., dat ik, met dat woord uit Ezechiël's Godspraken voor oogen, over het verband tusschen godsdienst en zedelijkheid spreken ga, zult gij zelven gevoelen, dat ik uw aandacht vestig op een der moeilijkste en meest verwarde, maar ook der teederste en gewichtigste vraagstukken van den dag. Misschien zou ik daarbij getrouwer aan de overlevering der Kerk blijven, en den wensch van niet weinigen te gemoet komen, zoo ik, naar luid de taal der Schrift, niet van »godsdienst en zedelijkheid," maar van »geloof en werken" sprak. Maar tot recht verstand mijner bedoeling verdient toch de eerste zegswijze de voorkeur. Het zij dan met of zonder schuld de

Kerk, het feit is nu eenmaal niet te loochenen, dat niet meer als voorheen de Kerk van Christus den strijd der geesten beheerscht, maar dien aanvaarden moet, gelijk de wereld haar dien voorlegt. Van daar dat in dien strijd de zegstrant der Schrift steeds meer in onbruik, de taal der wereld meer in zwang komt, en ge dus om voor het pleit van »gelooft en werken'' luisterende ooren te vinden, u wel gedwongen ziet, naar de geldende termen onzer dagen, dat pleit in den vorm te gieten, dien u de strijd tusschen »godsdienst en zedelijkheid'' biedt.

Die strijd schuilt, gelijk gij weet, in de moeilijkheid, om den volstrekten eisch van den godsdienst met onze zedelijke verantwoordelijkheid te rijmen. Is er in God, zoo zegt men, een souvereine oppermacht, die ook over ons zedelijk leven gaat, dan is er in ons geen vrijheid, maar kan er in den mensch ook van schuld geen sprake zijn. Of wel: is er in ons schuld, dan moeten we ook zedelijke vrijheid bezitten, en vindt God's almacht derhalve in ons zedelijk leven haar grens. Men wil dus, óf tot redding der zedelijkheid aan den godsdienst zijn schoonste eere rooven, óf de kroon van den godsdienst ongeschonden laten, maar slechts op voorwaarde, dat men ophoude van schuld in den mensch te spreken. Een gebroken almacht Gods derhalve, om het schuldbesef in het hart te redden, of die almacht ongebroken, maar dan ook de schuld vernietigd, zóó staat het ontzettend vraagstuk, dat het denken onzer eeuw vermoeit.

En nu, dat geen ander dan ditzelfde pleit in het woord van onzen tekst beslist wordt, zal een aandachtige lezing u aanstonds doen zien. Immers, beiden, én de volstreckte inwerking van Gods almacht op ons zede-

lijk leven, én de volstrekte verantwoordelijkheid van den mensch voor zijn zonde, kunnen niet beslister worden uitgesproken, dan het in Ezechiël's Godspraak geschiedt.

Niets toch — zoo spreekt Jehovah — zal er, na Israëls bekeering, in Israël ten goede zijn, dat niet 's Heeren Geest in het hart van zijn Israël wrocht. Uit Hem, niet uit Israël zal de boete en verzoening zijn, die van zonde reinigt; want »Ik, spreekt de Heer, zal rein water op u sprengen, en gij zult rein worden.” Uit Hem, niet uit Israël zal de kracht zijn, die het van zijn boezemzonden aftrekt; want ziet, »van al uw onreinigheden en van al uw drekgoeden zal Ik u reinigen,” zegt Jehovah. Niet door een beweging uit Israël's hart, maar door 's Heeren macht zal het volk Gods bekeerd worden; want Ik, zoo heet het wederom, »Ik zal het steenen hart uit u weg nemen, en Ik zal u een vleeschen hart geven, Ik zal geven een nieuw hart en een nieuwen geest in het binnenste van u.” Ja, wat alles afdoet, ook zelfs na volbrachte verzoening, na voldongen bekeering, zal Israël's zedelijk leven uit dezelfde bron der eeuwige almacht vloeien; want niet Israël zal dat zedelijk leven uit zichzelf scheppen, maar »Ik zal het maken, spreekt de Heer, dat gij in mijne inzettingen zult wandelen en mijne rechten zult bewaren en doen.” Niet waar, gij stemt mij toe, in volstrechter zin is het niet mogelijk, het zedelijk leven uit God af te leiden. Van een grens voor de macht Zijns Geestes is zelfs de schaduw in ons tekstwoord niet te bespeuren. Ongekreukt en onverkort wordt het »Alles uit en door God” ook voor het zedelijk leven gehandhaafd.

En wordt daarom dan nu het schuldbesef verzwakt? Immers juist het tegendeel vindt ge. Niet slechts toch

zal Israël, bij dien gelukkigen keer, »gedenken aan zijn booze wegen en handelingen, die niet goed waren,” maar in veel sterker bewoording nog roept de Heer zijn volk toe, »dat het een walging aan zich zelf zal hebben van wege zijn ongerechtigheid en gruwelen,” en, als de, aan beloften rijke, profetie ten einde spoedt, dreunt met een stemme Gods, die trilt van heiligen toorn, Israël het scherp en niets-sparend verwijt in de ooren: »Schaamt u en wordt schaanrood van uwe wegen, gij huis Israëls!”

En toch, die beiden, godsdienst en zedelijkheid, die in de heilige Godspraak als saam gehuwd en op het innigst verbonden liggen, schijnen, naar ons oordeel, elkaar uit te sluiten en in onverzoenlijken strijd gewikkeld, zoodra we óf met Gods almacht, óf met ons eigen schuldbesef ernst maken. En ware het nog slechts het spinrag van ons denken dat tegen beider samenhang pleit; maar neen, wat veel zwaarder weegt, ook het leven treedt als getuige op, en toont ons, beurtelings, een zedelijk streven dat aan den godsdienst afbreuk doet, en dan weer een uiting des godsdienstigen levens, die door ons zedelijk bewustzijn als zondig wordt gewraakt.

Ge weet, die strijd dagteekent niet van onze dagen, maar heeft zich gestadig in het leven der volkeren vertoond, zoover onze kennis van het voorgeslacht reikt. Als blijk van godsdienstzin gold het in de erve der Moabieten, en toch, wie zal het niet met ons diep onzedelijk doemen, dat een moeder haar eigen kind in het gloeiend koper van den Moloch wierp. Kwetsend voor ons

zedelijk gevoel zijn de beelden en figuren, die tot ons zijn gekomen van de heilige optochten, waar met Griekenland zijn goden eerde. Van schaamte komt ons een bloes op de wangen, als de jammerlijke tooneelen zich voor onzen geest ontrollen, die naar het geloof der Heidenwereld in den godenhemel werden afgespeeld; en zoo het nog bewijs behoefde, dat althans in de oudheid de godsdienst tot onzedelijkheid voerde, ik zou u wijzen op de jonge dochteren bij Astarte's eeredienst, die den goden te offeren gedwongen werden, wat de vrouw het heiligst en het teederst bezit.

En meene niemand uwer, dat, wijl ik die trekken uit de Heidenwereld nam, zich in Jezus' Kerk die strijd tusschen godsdienst en zedelijkheid minder scherp had doen gevoelen. Integendeel. Reeds in de eerste eeuwen na Christus zijn de secten opgestaan, die, de wet Gods lasterend en de genade tot een verfoeing omstempend, in den naam des Heeren het misbruik van het vleesch predikten en zelfs de ongeloovige wereld door hun gruwelen verbaasden. Ja het schijnt zelfs, of elke krachtige gisting in Jezus' Kerk altijd weer dien onheiligen droesem doet opschuimen. Zóó althans was het ook in de dagen der Hervorming, toen de overheid van dit zelfde Amsterdam de »naaktloopers'' om hun schandelijkheid met het zwaard sloeg, en de gruwel der wederdoopers de vorsten tot wraakneming uittartte. En zoo immers schijnt het ook weer in onze dagen te worden, nu van de overzijde der zee de mare tot ons komt van schandelijke zonden, die in het kleed der vroomheid optreden, en zelfs in onze eigen erve zich de teekenen voordoen van een lasterlijk drijven, dat de vrijheid des geestes met vrijheid tot zondigen verwacht.

Ja, zoover gaan godsdienst en zedelijkheid uiteen, dat zoowel onzedelijkheid in naam van den godsdienst als godloochening in naam der zedelijkheid verkondigd wordt. Het zijn, ik weet het, de uiterste punten der lijn, waarop de mensch door zijn waanzin, in de spanning tusschen godsdienst en zedelijkheid, gedreven wordt, maar toch, ook dat zijn teekenen, waarop het de gemeente des Heeren voegt acht te geven. Er zijn er, die ook in onze dagen u een hooger leven des Geestes beloven, hoemeer ge door te zondigen uw verachting voor het vleesch toont. Maar er zijn er ook anderzijds, die niet schromen, God vergeve hun! luidé uit te spreken, dat »haat tegen God het beginsel is der zedelijkheid." Zóó toch schreef een der mannen, die thans in Frankrijks hoofdstad de geesten leiden: »Wanneer het menschedom vooruitgang wenscht, moet het de godloochening tot grondslag nemen. Des noods moet men tot heil der kinderen, aan het volwassen geslacht het beginsel der godloochening opdringen met geweld" ¹⁾).

Wat, zoo vraag ik, hebben we dan nog bewijs van noode, om u te doen zien, dat die twee, die zoo vaak in éénen adem genoemd worden, dat godsdienst en zedelijkheid wederzijds in zoo heftigen strijd geraken kunnen, dat ze, verre van de een uit de ander voort te vloeien, veeleer wederzijds ten leste de dood voor elkander zijn. Wat zou u lichter vallen, dan ook in onze dagen er zeer velen aan te wijzen, die nooit den drempel van Gods huis betraden en warsch zijn van alles wat naar godsdienst zweemt, en wier leven toch ingetogen, wier karakter onberispelijk, wier goed-

---

1) In de *Libre Pensée*, een Parijsch blad.

willigheid allen bekend is. En omgekeerd, hoevelen zijn er ook niet thans in de gemeente, wien men onrecht deed, zoo men hun vromen zin ontzeggen wilde, en op wier wandel toch een oude smet kleeft, die uw zedelijk bewustzijn kwetst. En evenzoo. Herinner u slechts, hoe de werkheiligheid in Rome allengs den godsdienst heeft gedood, en hoe weerkeurig de belijdenis der voorbeschikking in onzedelijke lijdelijkheid verlopen is, en immers ge zult zelve gevoelen, hoe die strijd niet slechts in zijn schrille uitersten verafschuwing wekt, maar ook bij minder krachtsverheffing God onteert, wiens naam men aanroept, en het leven der gemeente verderft.

En toch aarzel ik geen oogenblik in dien strijd onverhopen, als bedienaar des Woords, vóór den godsdienst partij te kiezen, en mij met volle borst tegen hen te stellen, die de heerlijke bloesems van den godsdienst willen afknotten tot zijn planting met die der zedelijkheid zij gelijk gemaakt. Ziet toch, wat de godsdienst als vrucht moet uitdrijven, is niet slechts zedelijkheid, maar iets veel hoogers. Van daar dat, ook niet met één enkel woord zelfs, in de Schrift van »zedelijkheid” sprake is, en het woord »deugd” er uiterst zelden voorkomt, en dan nog in gansch anderen zin, dan waarin het voor ons in het leven gangbaar is.

Neen, laat uw ziele niet verleid worden, M. H., zedelijkheid en »heiligheid” — want dát is het woord der Schrift — zijn denkbeelden, waarvan niemand beweren mag, dat ze elkanderen dekken.

Wie van »zedelijkheid” spreekt, denkt uitsluitend aan de betrekkingen van dit leven; neemt u als lid der

maatschappij, die zich op aarde gevormd heeft; en bedoelt een zoodanig samenleven met uw medemenschen, dat ge niemand's rechten verkort, uw hartstochten inbindt en u door het beginsel der liefde laat leiden.

Zóó bij de zedelijkheid, maar hoe geheel anders, niet waar? bij die »heiligheid" waartoe uw godsdienst u roept. Stelt ge u voor God, dan valt de ringmuur, die deze aarde van het heelal houdt afgesloten, en breidt het rijk des aardchen levens zich van zelf in het rijk der hemelen uit. Is er van godsdienst sprake, dan moogt ge u zelven niet langer nemen als een eindig wezen, maar als geschapen voor een eeuwigheid, als die te doen hebt, niet slechts met uwe medemenschen, maar allereerst met den Hoogheiligen God, en voorts met alle heirschaa der geesten, die jubelen om de majesteit Zijns troons. Van zelf klimt daarmee de zedelijke eisch oneindig hooger, breidt hij zich in veel wijder sferen uit. Nu toch mag hij eerst zedelijk heeten, die is, wat hij zijn moet, in dat eeuwig rijk. Nu doet plichtsvervulling in den kring des aardchen levens nog slechts een stukske af van die oneindige verplichting, die op u als schepsel Gods, als levend in dat eeuwig rijk der geesten, rust. Nu is het denkbaar dat ge, volkomen zedelijk in deez' engen kring des aanzijns, nogtans diep onzedelijk zijn zoudt voor het oog van uwen God. Denk u slechts den jongeling, die, zoolang het huisgezin zijn gansche wereld was, een ieder vreugde gaf en lof inoogstte door zijn stille ingetogenheid, en zeg mij, is het zoo ondenkbaar, dat diezelfde jongeling, straks in de wereld uitgaande, hoe zedelijk hij ook was in het huisgezin, toch diep onzedelijk blijken zal, zoodra zich een ander leven met hooger eischen

en nieuwe verzoeking voor hem ontsluit. Welnu, vergelijk dan deez' aarde bij dien huislijken kring; laat voor u het eeuwig rijk onzes Gods zijn, wat voor dien jongeling de wijde wereld was, en immers het behoeft geen betoog, dat men ook hier zedelijk in dien engen kring kan zijn, en toch diep-onzedelijk van hart blijken, zoodra die eeuwige wereld met zijn oneindige eischen, met zijn onpeilbaar diepe verzoeking, haar poorten opent voor ons hart.

Alles hangt dus af van de vraag, wat ge met uw zedelijkheid bedoelt, in welken zin ge het woord »zedelijk» opvat. Bedoelt ge daarmee het stipt nakomen van uw verplichtingen in deez' eindigen levenskring, voor het luttel aantal jaren dat hier uw roeping liggen zal, natuurlijk, dan moet uw gelijkvloersche deugd wel in botsing komen met de oneindig hooger eischen, die de godsdienst u stelt. Doet ge daarentegen de andere keuze, en zegt ge: neen, niet slechts op dit aardsche leven, niet slechts op dit eindig aanzijn rust mijn oog, waar van deugd en zedelijkheid sprake is; zedelijkheid is ook, is allereerst zelfs, te leven naar den eisch des eeuwigen levens, zeer zeker, dan kan er van botsing geen sprake meer zijn, maar hebt ge ook den naam van »zedelijkheid» slechts gebezigd, voor wat dusver in onz' aller schatting als »heiligheid» gestempeld stond.

Gaan we echter op dien verleidelijken weg niet mede, en blijven we »zedelijkheid» opvatten in den zin, waarin het dusver door elk verstaan werd, dan, ge beseft het, gaat de weg van den godsdienst en de weg der zedelijkheid geheel uiteen.

Immers, met het laatste is dan de wereld ons uitgangs-

punt, de bevordering van geluk en vrede in dit leven het hoogste doel, en kan de godsdienst geen hooger beteekenis verkrijgen dan van één der krachten die de zedelijkheid bevorderen. De zedelijke welstand van dit aardsche leven is dan het doel, en de godsdienst slechts één der middelen, die hieraan ondergeschikt zijn en dit belang dienen moeten. Was ieder volkomen zedelijk, dan zou men des noods den godsdienst, dan des noods den schrik des oordeels kunnen missen. Van daar dat de beschaafden, die veelzins zoo prat zijn op hun zedelijkheid, zich aan dien godsdienst en aan dien schrik des oordeels al meer ontwassen achten, en slechts nog op godsdienst prijsstellen, als middel ter beteugeling van wie minder beschaafd zijn dan zij. En natuurlijk, want neemt men eenmaal dat standpunt in, dan is de zedelijke orde van dit aardsche leven het hoogste doel, en kan aan den priester van den godsdienst geen hoogere eere gegund worden, dan om naast den man van het zwaard, zich met den onderwijzer te plaatsen, als een bruikbaar werktuig ter kweeking van orde en vrede op aard.

Begint men daarentegen met zich in het hart van den »godsdienst» te stellen, dan natuurlijk moet de eerste plaats aan den eisch des eeuwigen levens verblijven, en kan het zedelijk leven op aarde slechts één der uitvloeisels zijn van onze gemeenschap met God. Dan is het doel niet meer de wereld, maar de eere Gods; de godsdienst niet meer een middel om zedelijkheid te bevorderen, maar de zedelijkheid zelve slechts één der levensglansen, waardoor de eere Gods moet worden verhoogd. Alles wordt dan omgekeerd: doel wat eerst middel, oorzaak wat eerst gevolg, bron wat eerst uitvloeisel was. Niet langer het eeuwige misbruikt en verlaagd tot

bouwstof voor den tempel van dit aardsche leven, maar zelfs het eêlste van dit tijdelijk aanzijn alleen om Gods wil gekroond. Niet langer uw eeuwig aanzijn wordt dan als een bijvoegsel tot dit vluchtig leven beschouwd, maar geheel uw leven op aarde als een verdwijnend oogenblik in uw eeuwig bestaan. Kortom, met den godsdienst tot gids, dan begaan we de dwaasheid niet meer, om, wat oneindig en eeuwig is, in de enge en bekrompen afmetingen van dit eindig leven te willen opsluiten. De eeuwige God, en niet het welgaan der wereld, is en blijft dan het eenig middenpunt van ons verlangen. Met Hem moet ons het geloof verbinden, en eerst door dat geloof vloeit uit Hem in onze ziel dat leven der heiligheid, dat voor eeuwig geldt en ons met al Gods geesten saam doet leven; dat leven der heiligheid, waarin alle snoeren en koorden ontward en recht gelegd zijn, waarmee God ons aan anderen heeft verbonden; dat leven der heiligheid, dat frisch en gaaf alle kiemen in zich draagt, die in der eeuwigheid ooit in ons ontluiken zullen; dat leven der heiligheid eindelijk, waarin alle banen geëffend en alle poorten ontsloten zijn, waarlangs en waardoor de wil onzes Gods ons nu of eeuwig roepen zal; een levenskracht dus, die, wijl ze alles ordent, als één der uitvloeisels van haar werking, ook op aarde het kromme in u recht, ook voor deze wereld, wat onzedelijk in u was, zedelijk maken zal, maar toch die zedelijkheid met zich brengt, niet als school daarin heel haar rijkdom, maar slechts als één der vele schatten, waarmee Gods genade u begiftigt.

Ook zonder geloof kan er dus een zedelijke ontwikkeling zijn voor dit aardsche leven, maar zonder dat

iemand het recht heeft aan zulk een zedelijkheid een bewijs tegen het geloof te ontleenen. Volstrekt onwaar is, wat men zoo telkens, driest en stout, beweren hoort, dat de verwerping van het geloof in onze dagen, of wilt ge, dat de nieuwe richting daarom niet onwaar kan zijn, wijl zooveel mannen van onbesproken, zoovele vrouwen van ingetogen levenswijs, haar vanen volgen. Zeer zeker, ge kunt buiten alle geloof om, een hooge mate van zedelijke ontwikkeling bereiken, mits ge u in een eindige levensfeer opsluit. Dan hebt ge de ladder slechts aan te grijpen, wier sporten niet door God zijn ingevoegd, maar door den mensch geteld en ingezet, en ge klimt langs die sporten al hooger en steeds verder; maar ach, als ge dan ten leste van den top dier ladder den sprong in de eeuwigheid wagen wilt, blijkt al uw vermoeyenis des geestes om niet te zijn geweest, en valt ge verpletterd en verbrijzeld van uw gewaande hoogte neer.

Wie gelooft, kent daarentegen zulk een ladder niet. Hem dunkt het pogen zelfs waanzinnig, om de sporten langs ten hemel op te willen klimmen. Maar hij voelt aan zich aangebonden de koorde der eeuwige liefde, die uit dien hemel neergelaten, hem nu nog wel in de laagte dezer wereld liggen laat, maar eens, als vleesch en hart bezwijkt, en bij het sterven, de sprong in de eeuwigheid te wachten staat, voor den tuimelenden val hem behoeden zal en optrekken in het eeuwig rijk des lichts.

Of wilt ge anders, welnu, vergelijk dan de vruchten der zedelijkheid bij de bloemen, waarmee ge uw gaarde versieren wilt. En zeker, daarmee zijt ge aanstonds gereed, zoo ge met van elders geplukte of nagemaakte

bloemen vrede neemt, en die uitstalt om u heen. Maar wilt ge daarentegen uit uw gaarde zelve die bloemen trekken, o, dan kan bij u de zwarte aarde het oog nog afstuiten, als men zich elders reeds in geuren baadt. Want dan moet bij u eerst het bloemzaad in die aarde gelegd, dat zaad ontkiemen, die kiem opschieten, en aan den uitgebotten stengel knop en bloesem zich vertoonen. En zeker, dat duurt lang: niet op een enkelen dag kan het bloemzaad bloesem schieten. Maar, zie hier dan ook het heerlijk loon, dat voor uw stil geduld en vertrouwend wachten u bereid is: als straks daar ginder dan die van elders geplukte, die slechts aangebonden bloesems reeds lang verwelkt zijn en verdord, dan zal aan uw plant zich bloem na bloem met frissche geur en levensint vertoonen, die, wijl ze leven, u met haar kleurenpracht verkwikken, nu en eindeloos door.

Welnu, die laatste bloesems der zedelijkheid kunt ge niet plukken dan van den wortel des geloofs, en daarom mag niet de zedelijke vermaning, maar moet de prediking des geloofs de levenskracht blijven in de gemeente des Heeren. De zorg voor wat men gewoonlijk »zedelijkheid" noemt, ligt voor rekening van den Staat en van het maatschappelijk leven. Die sfeer der zedelijkheid ligt onder de bedeeeling der wet, en de overheid draagt het zwaard, de maatschappij het machtig wapen van goed- of afkeuring, om de kracht dier zedelijke wetsbedeeeling alom te doen eerbiedigen. Maar niet alzo de Kerk van Christus, die wel den Staat daarbij steunen, der maatschappij haar hulpe bieden kan, maar toch haar eigen roeping zich ziet aangewezen op het gebied van godsdienst en geloof. Omvat de

taak der maatschappij slechts deez' eindige wereld, de Kerk van Christus daarentegen is verantwoordelijk voor een eeuwig aanzijn. Men ontbindt de Kerk van Christus, zoo men haar einddoel binnen de perken van dit leven terugtrekt, en de ervaring heeft het getoond, en toont het nog in onze dagen, dat de Kerk van Jezus moet verkwijnen, zoodra aan bevordering van zedelijkheid in haar boezem de voorrang wordt gegeven boven aankweeking des geloofs.

Daarom kan haar prediking niet rusten, eer ze die ruste gevonden heeft in de eeuwige verkiezing Gods. Eerst daardoor toch wordt alles, ook haar zedelijk leven, in het geloof verdiept. Eerst dan heeft ze ook de fijne vezelen van haar zedelijk leven nagespeurd, tot ze die in God gevonden heeft. Geen steunpunt dus voor het zedelijk leven in de wereld, waarvan zij den bodem niet zoekt in het menschenhart, en wederom geen rustpunt in het menschenhart, dat niet bezwijken zou, zoo het afgleed van de Rots der eeuwen. Daarom bestreed de Kerk van Christus en bestrijdt ze nog met al de veerkracht des geloofs, elke richting, elk streven, dat ook maar iets waagt af te dingen op de volstreckte vrijmacht van Gods genade, als de bron, waar alle heil uit voortvloeit. Daarom trekt ze met heilige geestdrift ten strijde tegen elk pogen, om de zedelijkheid als grond onzer zaligheid naar God te brengen, in stede dat we die als uitvloeisel der zaligheid van God zouden ontvangen. Neen, haar is het niet genoeg, dat men belijde: »De Heer heeft ons rein gewasschen met het bloed der besprenging;» haars geestes zijt ge nog niet, al erkent ge, dat God alleen »het steenen hart uit u wegnemen, en u een vleeschen, d. w. z. een gevoelig,

hart geven kan;" zij laat nog niet van u af, als ge den Geest, die in uw binnenste werkt, als zijn Geest aanbidt en eeren wilt; neen, eerst dan hebt ge ten volle den geestesdoop des geloofs ontvangen, zoo ge ook in uw zedelijk leven slechts de vervulling begroet der goddelijke belofte: »Ik zal het maken, dat gij in mijne inzettingen wandelt en mijne rechten doet."

Of acht ge dat te veel geëischt, M. H.! Welnu, hebt dan ook den moed uwer overtuiging, en laat het »Onze Vader" voor u inkrimpen tot de enkele bede »om het dagelijksch brood en de vergeving van zonden," en belijdt het dan voor God, dat ge al het andere niet van Hem te bidden, maar door eigen vrijheid, uit eigen zedelijke kracht Hem te brengen hebt. Wilt ge dat volstreckte geloof niet, laat dan al uw bidden anders worden, zoo dikwijls gij de kracht tot liefde en deugd, de kracht tot afslaan van verleiding, tot ontkoming aan uw boezemzonden, tot staan in de verzoeking woudt afsmeeken van uw God. Want dit voelt ge toch: dát ware onoprecht: eerst van God uw zedelijke kracht af te smeeken, en na volbrachten plicht te meenen, dat gij het zelf had gewrocht. Dat ware geveinsd, te roepen naar den hooge: Heer, reinig mijn hart!, en straks te meenen, dat die reiniging vrucht was van uw eigen streven. Neen, Gel., hoe ge u ook keert of wendt, zoolang ge het bidden nog niet verleerd zijt, zoolang het bidden u nog een »begeeren van uw God" is, zoolang ge vasthoudt aan een roepen tot Hem, die op het gebed verhoort, dan moet ge ook tot dat laatste komen en ook dat »Ik zal maken dat gij het doet" in uw geloofschat opnemen. Alles uit God: het zaad, de kiem, de wortel, de bloem, maar ook de vrucht van uw

zedelijk leven, dús een eeuwige verkiezing, zoo ge in uw godsdienst waar wilt zijn en oprecht bovenal in uw gebed. In ernst, Gel., er kan geen sprake meer van godsdienst zijn, zoo ge de kracht, den doorslag, de ontplooiing van uw zedelijk leven aan uwen God onttrekken woudt. Want van tweeën één: óf ge kent zelfs het geestesleven nog bij name niet, óf, zoo ge het kent, dan staat ook in uw schatting dat geestesleven oneindig hooger dan elk ander goed, dat ge op aarde bezit. En gij dan, die zegt, dien schat te hebben, ge zoudt uwen God willen dankzeggen, wél voor dat aardse goed, wél voor uw voedsel en uw kleeding, wél voor den stoffelijken schat, die u is toebetrouwd, maar van die »perel van veel grooter waarde", van dat Leven daarbinnen, van die hoogere kracht in u, zoudt ge tot den Heer willen roepen: »dit hooger goed heb ik mij zelven verworven: U breng ik het, om mij een plaats in uwen hemel te verwerven!" Maar immers, dan hield God op voor u de Bron te zijn van het hoogste goed; dan was het minder deel uit Hem, het meerdere uit u zelven geworden, en zelfvereering zou u voegzamer wezen, dan de aanbidding van zulk een god.

Ja, het is niet alleen de godsdienst, maar zelfs de eisch van uw hooger-zedelijk leven, die om dat volstrekt en onvoorwaardelijk en doorgevoerd geloof roept. Immers, zoo we dat zedelijk leven een oogenblik niet in den zin der wereld, maar als het leven der heiligheid opvatten, dan is »zelfverloochening" de machtige drijfveer, waardoor dat leven in ons werkt. En nu, wat is zelfverloochening? Zijt ge nog van hen, die daarbij alleen aan een verloochenen van uzelfen voor den naaste denken, of hebt ge het reeds van Jezus ge-

leerd, dat er maar ééne zelfverloochening is, die zalig maakt en vrede brengt: de verloochening van uzelfen voor God. Zoo althans moet ze hier genomen, waar in Jezus' naam zijn gemeente te zaam vergadert. En dan vraag ik u met vrijmoedigheid, Gel., oordeelt zelve, of dát een verloochenen van onszelfen voor God zou zijn, zoo we bij elke bete broods voor Hem ons vernederen willen, bij elke vreugd, die ons te beurt valt, ons zelve varen laten en dankend tot Hem opzien, betuigend: het is de Heer! kortom, zoo we bij alles, wat niet het heilige, niet het eeuwige raakt, voor Hem wijken, ons zelve weg denken, en Hem de eere geven, maar... om in het middenpunt van ons zedelijk leven, met afsnijding des geloofs, de hand op ons zelve te leggen, roepende: Hier werkt de Heer niet.

Vraagt ge, of dan toch de boom niet aan de vruchten moet gekend worden. Ik antwoord: gewisselijk aan de vrucht, maar bij een boom, die voor eeuwig bloeien moet, kan de vrucht dézes levens nooit beslissen. Daaruit, dat ge vrucht draagt voor dit leven, volgt nog in het minst niet, dat de plante uwer ziele eeuwige wortelen heeft en ook in het eeuwige rijk zal bloeien. En evenzoo omgekeerd; juist wijl het geloof een zooveel breeder gezichtskring, zooveel hooger eischen, zooveel banger aanvechting, zooveel ongekende verzoeking brengt, kan er bij den geloovige soms een gedruktheid wezen, die hem diep beschamend ter neerslaat. Maar houdt ge u bij die inzinkingen niet op, is het u, niet om de uitzondering, maar om den regel te doen, ik bid u, hoe zou het dan anders mogelijk zijn, of ook reeds voor dit aardse leven moet de geloofskracht een

vrucht uitdrijven, die in kracht en schoonheid de vrucht der wereld overtreft? O! hoe weerspreken ze zichzelf, die de geloofsvolheid der vaderen tegenspreken en toch den naam van Jezus noemen blijven. Immers. Moet de zedelijkheid vrucht van verlichting, vrucht van de wrijving des levens zijn, roept dan uit Griekenland of Rome den krachtigen held op, die in den zedelijken strijd u sterken zal. Dáár was de verlichting, dáár de wrijving des levens. Maar wat hebt gij met Israël, wat met Jezus van doen? met dat Israël, dat alleen door geloof leefde, met dien Jezus, die nooit anders, dan »Voleinder en Leidsman des geloofs" wilde zijn. Zoo weerspreekt gij dan uzelf, door een zedelijke kracht buiten het geloof te zoeken, en nogtans Jezus aan te roepen, die slechts één zonde, die des ongeloofs, kende. Neen, M. H., hoe ook vaak de woekerplant der huichlarij met de plant des geloofs verward zij, en om haar zwarte giftige vrucht de vrucht des geloofs werd gesmaad, toch is ook de geschiedenis der volkeren geen getuige tegen ons, maar pleit voor ons beweren. Ieder weet: alleen het geloof is het, dat de volkeren der Christenheid van die der Heidenwereld onderscheidt. Alleen de diepere opvatting des geloofs is het, die de belijdenis onzer volkeren boven die der Roomsche landen verheft, en toch, immers, geen beweren, maar slechts een feit spreek ik uit, zoo ik het zedelijk leven hooger noem, in de twee gekerstende dan in de drie nog ongedoopte werelddeelen, hooger het zedelijk leven bij volkeren, die zich aan Rome ontworsteld hebben, dan bij hen, in wier midden Rome nog met ongebroken macht de scepter der werkheiligheid zwaait.

Maar hoe dan het schuldbesef, hoe dan het zelfverwilt, hoe dan de aanklacht des gewetens te redden, zoo hoor ik u vragen, als de wortel des zedelijken levens dan zóó diep in God, tot in den grondeloozen grond der eeuwige verkiezing moet gezocht worden? Waartoe dan nog ons trachten en ons pogen, zoo wilt ge mij tegenwerpen, als ook dat »Ik zal maken, dat gij het doet,» als belofte des Heeren aan ons hart moet gelden? Sluit dan niet het een het ander voor ons denken uit, en moet dan voor zulk een geloof niet alle schuldbesef zwichten? — Zoo ge op uw denken afgaat, zeer zeker, M. H., maar daar juist kom ik dan ook met al den ernst mijner ziel tegen op, dat ge uw denken het recht zoudt gunnen, om de vraag, wat al dan niet bestaat, te beslissen. Wat anders dan glimlachen zoudt ge om den oningewijde, die, het geraamte van een zeevisch in den steen van den bergrug vond ingeweven, en nu hoogwijs beslissen wilde, dat het geen zeedier kon zijn, wijl de visch wel in de groote wateren, maar niet in het ingewand der bergen leeft. Welnu, even belachelijk zouden wij ons maken, zoo we, het schuldbesef nu eenmaal vindend in den, uit God gehouwen, mensch, dat schuldbesef loochenen wilden, wijl, van God af te hangen en toch schuld te gevoelen voor ons denken niet rijmt. Neen, niet alzo, M. H. Voor elk zintuig van uwen geest zijn eigen taak, maar ook elk binnen zijn eigen grenzen. Niet wat er is, weg te cijferen, maar te erkennen, dat het er is, en voorts het waar te nemen in zijn samenhang, is de taak waartoe God uw denken riep. Staat het vast, gelijk we vonden, dat er geen geloof en geen gebed, geen aanbidding en zelfverloochening zich openbaart,

zoo niet in God de bron ligt, waaruit de wateren vloeien des zedelijken levens, — en zal het ons straks evenzeer blijken, dat het schuldbesef niet wijkt, maar juist snijnder en dieper wordt, hoe meer die souvereiniteit der genade wordt aanbeden, welnu, dan zijn beide, én die souvereiniteit én dat schuldbesef, feiten, die niemand loochenen, die niemand wegcijferen mag, en moeten we die staan laten, ook al kan ons denken beider samenhang niet doorzien. Tot dien ootmoed wordt ons denken niet slechts hier, maar gedurig geroepen, zoo vaak het met zijn eindig meetsnoer den drempel betreden wil van de oneindige zalen des Lichts. Wie gevoelt niet, dat ons denken, geheel gevormd als het is naar de afgepaste verhoudingen dezer eindige wereld, zich zelf moet vermoorden, zoodra het de grens overschrijden wil, die van deez' eindige wereld het oneindig leven scheidt. Immers. Ons denken kan zich geen wereld denken zonder God, maar toch het bestaan van God begrijpen kan het evenmin. Ons denken kan zich geen wereld denken zonder schepping, en toch werpt het enkele denkbeeld eener schepping al zijn sterkte omver. Voor ons denken is er geen tijd, waar geen eeuwigheid achter ligt, en toch is de gedachte aan een eeuwigheid voor ons denken ongerijmd. Maar wie zal nu daarom zeggen, óf dat er geen tijd, óf dat er geen eeuwigheid bestaat. Maar dan ook, wie zal aan zijn denken de heerschappij geven over zijn geestelijk leven en dulden dat het schuldbesef wordt weggecijferd, zoo ge weet, dat het daarbinnen leeft en zijn levensbeweging gevoelen doet. Neen, M. H., gelijk Gods woord, én in ons tekstwoord én op elke bladzijde der Schrift, steeds Gods vrije verkiezing met

het diepste schuldbesef saamverbindt, zonder den strijd, die tusschen beiden voor ons denken bestaat, ook slechts met een enkel woord te verbloemen; gelijk de geschiedenis u getuigt, dat het diepst geloof aan Gods vrijmachtige genade steeds met het zielverteerendst schuldbesef bij de Godgetrouwen gepaard ging, zoo zult ook gij niet aan uw denken vragen, of er schuldbesef zijn kan, maar de hand in den boezem steken, en als ze meelaatsch er uitkomt, van schaamte blozen voor uw God. En als ge dan, in uzelf verootmoedigd, u op de knieën werpt, niet om te zeggen: »Heer, van nu voortaan zal ik in reinheid wandelen», maar om van Hem te smeeken: »geef mij een rein hart, geef mij Uw geest in het binnenste», dan zal het ook voor u een feit zijn, dat er, zoomin zonder schuldbesef als zonder geloof in genade, aanbidding van uw God bestaat. Dát zegt u Gods woord, dát zegt u de zielservaring der gemeente, dát getuigt u de innerlijke ontroering van uw eigen hart. En zeer zeker, ook dan nog mag uw denken uitgaan, om dat ondoorgrondelijke te doorgronden, om te gluren in dat heilig mysterie van uw hart, maar wat ge niet moogt, wat zonde voor God, wat een misdaad, aan uw eigen hart gepleegd, zou zijn, het is, zoo ge, óf om het schuldbesef Gods souvereine genade loochenen, of om die heilig souvereine genade het schuldbesef miskennen woudt.

En nu dan ten slotte die hoogst ernstige vraag, waarop ik u reeds wees: »is het schuldbesef een werkelijke levensuiting van ons hart, of slechts de vrucht van misleiding? Zoo het laatste, dan, ge stemt het mij toe, moet het wijken, als

het licht Gods in het hart daalt. Vinden we dus juist omgekeerd, dat het schuldbesef in kracht wint, hoe meer Gods Geest ons hart zich ten tempel kiest, dan kan er van inbeelding geen sprake zijn, en moet de aanklacht van zelfmisleiding verstommen. En toch, dát is het juist, wat de Heere bij Ezechiël getuigt en met de scherpste taal insnijdt in Israëls hart. Het is niet, zoo als wij verwachten zouden, eerst een oproeping tot zelfaanklacht, en daarna een belofte van genade; maar juist omgekeerd begint de Heilige Israëls, zijn Verlosser, met het uitgieten van de stroomen zijner barmhartigheid, en eerst daarna, als de keur zijner geestelijke krachten, als al de volheid zijner ontferming over Israël is uitgestort, en het daar verzoend, bekeerd, geheilgd voor zijn Maker staat; eerst dan wordt met het ontzettend woord: »Schaamt u en wordt schaamrood,” het schuldbesef tot in zijn diepste voegen opengereten, en een zoo hartaangrijpende verfoeiing van zichzelf in het hart geboren, dat »een walging over de eigen ziel” een niet te sterke greep is om Gods heiligen toorn te vertolken.

En nu, datzelfde verschijnsel, waarvan Gods woord ons getuigenis geeft, vinden we, tegen den eisch van ons denken in, gedurig in het leven terug. Want immers, zoo het schuldbesef zich niet rijmen liet met het geloof aan vrije genade, en eerst daar tot bloei kan komen, waar het zedelijk leven wortelt in eigen kracht, dan zoude ge het schuldbesef te snijdender moeten vinden, hoe meer het geloof aan eigen kracht zich bij den mensch ontwikkeld had. En toch, niet veel kennis van het menschenhart wordt vereischt, om u door de feiten des levens te overtuigen, dat juist het tegendeel alleen waar is. Ik spreek nu niet van wat velen,

die gelooven, van hun schuld en zonde belijden. Nog altijd zou men bij zulk een uiting aan een vermoeden van overdrijving plaats kunnen geven. Neen, we moeten breeder veld kiezen voor onzen blik, en als ik dan eenerzijds de schoonste verheffingen van Gods almacht op het gebied des zedelijken levens, de roerendste lofbezinning van zijn vrijmachtige genade leg, en anderzijds de zangen nasla, waarin met een toon van onuitsprekelijk smartgevoel, van zielverterend heimwee, als uit de diepten van het graf, het schuldbesef u tegentrikt, dan vraag ik, wie uwer niet reeds vooruit weet, dat de lierzang van het schuldbesef een zielsuitgieting van dezelfde lippen zal blijken, die Gods vrije genade bezongen.

En niet anders vindt ge het, M. H., zoo ge, den gezichtskring enger trekkend, bij den geloovige zelf het schuldbesef, dat hem thans verteert, vergelijkt bij zijn zielswroeging van weleer. Ook hier immers zou men, oppervlakkig oordeelend, wanen, dat in de ure der bekeering het schuldbesef het snijdendst moest zijn, om daarna allengs af te nemen, tot het eindelijk schier geheel verdween. En toch, niets is er, dat zoozeer door de ervaring des geloofs wordt weersproken. Zeer zeker, de schok, in de ure, toen God de ziel aangreep, was verpletterend, gelijk een boom, dien men bij den tronk afhouwt, den bodem door zijn val doet dreunen. Maar toch de man, in wiens ziel God de Heer daarna met zijn handgreep inging, om ook dien afgehouden tronk der zonde los te woelen, die weet het, hoeveel zwaarder arbeid der ziel het is, als ook de wortelen der zonde worden losgewrikt, en de fijne vezelen der zonde worden losgescheurd, en tot in de diepte des levens de trilling van Gods toorn gaat.

En daarom, neen, het schuldbesef neemt niet af, maar klimt met de klimming des geloofs, en als in de ure des stervens, in de ure der voleinding, de ziel dan nogmaals in al haar hoogte en diepte, in al haar breedte en lengte haar zonde zoekt na te speuren, en ze die ziet met een klaarheid, zoo als ze die dusver nimmer zag, dan weet ze zelfs in de ure de eeuwige diepte der zonde nog niet te peilen, dan bidt ze zelfs dan nóg om den zoen voor verborgen zonden, en belijdt ze nog in diepen ootmoed, » dat God meer dan ons hart is, en alleen Hij alle dingen weet.” — Ziet, wanneer in een gesloten vertrek plotseling een zonnestraal door een kier der luiken dringt, zien we op eens een breede stofreep op de zelfde plek, waar straks ons oog geen enkel stofdeel zag. En zoo nu ook is het in ons hart. Ook daar kan ons halfgesloten oog, bij het somber schijnsel, niets van het stof der zonde ontdekken, dat heel den dampkring van ons hart vervult. Maar wordt door Gods Geest ons zielsoog geopend, dringt het licht van de Zonne der gerechtigheid door de luiken van ons hart binnen, o! hoe voller het Licht dan wordt, hoe meer we dan zien, dat we eertijds nimmer zagen, tot eindelijk ook het laatste, dat we onbezoedeld waanden, zijn stof voor ons ontdekt.

Niet slechts soms, maar steeds verdiept zich zoo het schuldbesef voor het geloof, omdat het ook na de bekeering nog den langen weg heeft af te leggen, die van onzen wandel naar ons-zelfven leidt. Ziet toch, als het eerst uw geweten u aanklaagt en uw hart u verwijt, dan is het die zondige daad, dat onbedachtzame woord, dat ge zoudt willen vernietigen, zoo ge kondt, en, zoo het u gelukte, zou uw schuldgevoel een

einde nemen. Maar gaat de klaarheid des geloofs al meer over u op, dan keert het verwijt zich van uw daad al meer naar uw hart, naar dat hart, waaruit uw daden voortkwamen. Eerst wijkt de tevredenheid, dan komt de vervreemding, eindelijk de afkeer van u-zelfen, en eerst als de walging der ziel volkomen geworden is, komt het schuldbesef ook op dien weg tot zijn rust.

Maar toch, dieper nog gaat de gang van het schuldbesef, als het van walging aan zichzelf overslaat in droefheid om Gods wil. Als het niet meer is, »hoe zal ik zalig worden?” maar »hoe zal de Naam van mijnen God worden geëerd.” Als onze ziel in haar eigen zonden de wonden ziet, die ze aan Gods eeuwige Liefde sloeg. O! dan, als het leedgevoel om Gods wil onze ziel verteert, als de eeuwige diepte des Satans, God, den Erbarmer vloekend, als door onze zonden geopend voor onzen geest verschijnt, dan wordt dat »schaamt u en wordt schaamrood,” ook aan onze ziel in al zijn verschrikking vervuld, en klimt »uit de diepte der elende” de bede om verzoening op.

En nu, laat mij ten slotte mij op uzelfen beroepen. Ik ken uw leven niet, dat ge voor God doorleeft. Maar toch dit weet ik, en uw eigen ervaring zal mij getuigenis geven: zoo gij ze kent, de oogenblikken, die ge op de knieën voor uw God doorworsteld, dat ge in smeking voor uw God gestreden hebt, niet waar, dan zult ge in die ure, meer dan ooit, uw zedelijke onmacht voor uw God gevoeld, meer dan ooit met heel uw ziel aan zijn genade gehangen hebben, en toch die gebedsstonde zal juist de ure geweest zijn, dat ook gij met de heetste tranen en met de diepste ontroering uw schuld voor uwen God hebt beleden.

Ach, de zondaar, wat is hij anders dan een dorstige, wien de dorstkoorts de tong schier vereeld en de lippen verhard en de zinnen verbijsterd heeft, dat hij zijn eigen dorst niet meer gevoelt. Maar nu, bet die verstramde lippen, druppel het vocht op die verstijfde tong, bedauw die verbijsterde ziel met »den adem der ontfermende vertroosting,» en neen, dan wijkt de dorst niet, maar begint juist op te leven, en de lijder vraagt dat een volle beker hem voor dien enkelen druppel worde gegund.

Zietdaar dan de alleen veilige weg M. H., om, waar zich geestelijke vraagstukken aan ons opdringen en ons dreigen te verwarren, tot rust en oplossing te geraken.

Het is de weg der geestelijke ervaring, die niet in het afgetrokken denken zich verliest, maar de dingen des geestes aanziet, gelijk ze in den geest zich vertoonen. Beriep ik mij op het denken, ge zoudt er anderer meening of uw eigen denken tegenover kunnen stellen, en mijn woord ware om niet. Maar nu ik u uit de diepten van Gods Woord, nu ik u uit de misschien nog onbewuste diepten van uw eigen hart heb gesproken, nu heb ik een machtige hulpe, een bondgenoot boven u in de macht des geestes, die uit dat Woord Gods zich op u werpt, en niet minder een bondgenoot in u, bij de herinnering aan uw heiligste ure en het klemmen des gewetens in uw hart.

O! laat dan nimmer uw ziel meer in dien strijd tusschen godsdienst en zedelijkheid, tusschen vrije genade en schuldbesef verward raken en verstrikt. Geloof mij, het is slechts de hoogmoed in ons, die of den band der afhankelijkheid van God verbreken, of het schuldverwijt van zich wil werpen. Van God wil ik afhangen,

alzoo spreekt uw hart, maar houd dan ook op mij mijn schuld te verwijten. Of ook, uw schuld wilt ge belijden, mits men u een eigen burcht late, hoe eng, hoe hoog dan ook, waarin ge u aan den toorn des Hoogheilige onttrekken kunt. Maar, schuldig voor God en van dien God afhankelijk zijn, dat wilt ge niet, en toch dat alleen is de belijdenis, waarop Gods woord het »Amen” spreekt, en die door de feiten des levens wordt gestaafd.

En daarom, gij, die dusver wel uw zonden belijden, wel om vergeving roepen woudt, maar deugd zocht in uw eigen kracht, ga heen, en spreek voor het aangezicht des Eeuwigen Gods nog eens de woorden uit: »Ik geloof in God den Vader, den Almachtigen Schepper”, en verhard uw ziel niet, maar aanbid den driemaal Heilige ook als den Schepper van uw zedelijk leven, ook als den Almachtige, uit wien de macht is van uw geest.

En gij, die, op den stroom der nieuwe dingen meêgegleden, dusver wel een oog voor Gods macht in uw geestesleven, maar geen oog voor de schreiende diepte van uw schuld en zonde hadt, ook u zeg ik, ga heen, en word weer natuurlijk en laat de vastgevroren stroomen daarbinnen weer losraken, en o! als een ruischen van meer dan aardse toonen zal het u zijn, als het »Ik geloof in den Zoon, mijn Herder en mijn Heiland”, weer met gebroken stem opklimt uit uw door rouw verslagen ziel.

Eindelijk, gij, die beide aanvaardt, wien beide dierbaar is, en voor wien het »alle roem is uitgesloten” met het roepen »uit diepten van ellende” samenvloeit, o, laat mij het u mogen toeroepen: Vergeet gij vooral de laatste belijdenis niet: »Ik geloof in den Heili-

gen Geest". Ziet toch, als dan God de Heere ons hart besprengd heeft met het water des levens, en het steenen hart is uit ons weggenomen, en zijn Geest is in ons binnenste gegeven, dan komt nog eens de Verleider en zegt: »neem nu het deel des goeds dat u toekomt," en weet aan God uw verzoening, weet aan God uw bekeering, maar weet uw heiligmaking aan uzelfen dank. Neen, werp die aanklacht niet weg, als trof ze ú niet. Ons allen geldt ze, Gel., zoolang we het hartaangrijpend woord nog niet verstaan »dat we niet slechts gerechtvaardigd, maar ook geheiligd zijn in den Heer." Maar nu, we hoorden het, »Ik zal het maken, dat gij in Mijn inzettingen wandelt," sprak Hij, wiens Woord nimmer falen noch vallen kan. En daarom, zijt ge als de verloren zoon teruggekeerd, zoek dan niet meer op uzelf te wonen, niet meer op een stuk van het Brood des levens voor uzelf te teren, maar weet het, dat de Heer ook u niet anders dan aan zijn eigen tafel spijsen wil, en u met eigen hand dag bij dag elke bete van liefde, elke bete van heiligheid reikt.

Worde zoo de belijdenis van »Vader, Zoon en Heilige Geest" u al minder een klank, al meer een hoogheilige kracht des levens, en wordt dan al de ziel u soms geslingerd, dat ge, bij het verdiepen van uw schuldbesef, in bangheid klaagt: zal voor mij zooveel heil, zal voor mij zoo overvloeiende genade stroomen? o, schep dan moed, mijn broeder, en laat het ontzettend woord u vertroosten, dat de Heer eens in zijn Majesteit sprak: »Ik doe het niet om u wentwil, het zij u bekend, maar mijnen grooten Naam, dien zal Ik verheerlijken." AMEN.

TWEEDE ZESTAL

LEERREDENEN,

DOOR

DR. A. KUYPER.

VI.

HET ONBEWUST ADVENTSGEBED.

AMSTERDAM,
H. DE HOOGH & Co.

VI.

HET ONBEWUST ADVENTSGEBED.

Ziet, Ik zend mijnen Engel, die voor mijn aangezicht den weg bereiden zal, en snellijk zal tot zijnen tempel komen die Heere, dien gijlieden zoekt, te weten, de Engel des Verbonds, aan denwelken gij lust hebt. Ziet, Hij komt, zegt de Heere der Heirscharen. Maleachi III: 1.

Het behoeft nauwlijks herinnering M. H. dat we met den rustdag, die thans ten einde gaat, den Adventstijd ¹⁾ dezes jaars zijn ingetreden, den tijd die ons de komst, de nadering, het ophandenzijn van Bethlehem's kribbe van verre reeds meldt. Daarom riep ik u naar de profetie, wijl alleen de Godspraak van Messias ons op het weêr-verschijnen van den Immanuël, »God-met-ons,” bereiden kan. De profetie is de dageraad van den schoonen Kerst-morgen, en gelijk er in de natuur geen lichte zonglans komt, tenzij het zachte morgenrood voorafging, zoo kan ook uw ziel zich niet koesteren in den glans, dien de »Zonne der gerechtigheid” uitstraalt, zoo ge niet eerst de morgenschemering der profetie genoten hebt. Naar de profetie roep ik u, wijl ge uw Kerstfeest vooruit moet vieren, om het te kunnen vieren, als het komt. Immers, ge beleeft maar doorleeft uw

---

1) De Christelijke Kerk heeft den naam van „Advent” gegeven aan de vier weken, die onmiddellijk aan het Kerstfeest voorafgaan. „Advent” beteekent letterlijk: komst, aankomst, nadering.

Christenfeesten niet, zoo ge ze inwacht zonder voorbereiding, zonder toeneiging der ziel, zonder zalving des Heiligen Geestes. Niet eerst door de tooverende werking van het dagcijfer moet de feestvreugde ons als een kleed omgehangen, maar vooruit reeds het vuur van bezieling ontstoken worden, zal op ons hooggetijde zuivere gloed van echte geestdrift in ons schitteren. Dies moeten ook in ons hart thans reeds de »eeuwige deuren omhoog rijzen,” opdat de Koning der eere, die snellijk komt, straks inrijde, en nu het: »De Heere is nabij” ons weêr van verre tegenklinkt, moet ook onze hand zich reppen, opdat de lampen brandende en de harpen besnaard mogen zijn, om met een »Hosanna in de hoogste hemelen” den Zone David’s te begroeten.

Om dan zulk een profetisch besef, om dat blij Adventsgevoel ook in u te verlevendigen, riep ik u dat woord uit Maleachi voor den geest, waarin de laatste en klaarste Godspraak voor ons ligt, die omtrent de komst van den Messias tot Israël is uitgegaan. En juist die profetie wilde ik u brengen, wijl op den eersten Adventsdag de menschelijke zijde der profetie meer eigenaardig op den voorgrond treedt, en geen profetie zoo sterk als Maleachi’s Godspraak dien menschelijken factor in het licht stelt. Laat mij aanstonds door bestrijding eener min ware meening u zeggen, wat ik met dien menschelijken factor bedoel. Er bestaat nog bij enkelen in de gemeente een voorstelling, alsof het wonder der Messiaansche Godspraak alleen daarin te zoeken ware, dat eeuwen vóór Jezus’ komst op aarde, door een woord van Godswege die komst was voorspeld. En zeker, zoo kon het zijn. Wat zou Hem,

die de sprake geformeerd heeft verhinderen, met een eigen stem tot zijn schepsel te spreken? Bovendien, wie met de Schrift gelooft, dat de Wet op Sinai inderdaad onmiddellijk door de stemme Gods is uitgesproken, hoe zou hij bij de profetie onmogelijk achten, wat bij Sinai's wetgeving als feit wordt erkend? Maar dit gevoelt ge, ware die voorstelling de ware, dan zou de Godspraak van Messias, even als de Wet van Sinai, één op zich zelf staand geheel moeten vormen, ons in grootsche trekken het beeld voor oogen plaatsend van Messias' komst in het vleesch, van zijn lijden en sterven, en de kroon die Hij verwierf door zijn dood. Gaf deze voorstelling ons het ware inzicht, dan zou de Messiaansche profetie geheel onvermengd, geheel onafhankelijk van Israëls lotgevallen moeten zijn, en niet »veel malen en op velerlei wijze,» maar op éénmaal in geheel haar omvang geopenbaard. En wat nog meer zegt: was werkelijk de profetie geweest, wat men naar die voorstelling wil, dan moest ze voor ons haar uitnemende waarde inboeten, en kon ze geen vertroosting meer brengen aan het hart, dat den Beloofde zelf reeds heeft begroet. Niet dus wijl het niet zoo kon zijn, maar wijl het, blijkens de Schrift en onze ervaring niet zoo is, moeten we die voorstelling verwerpen. Krachtens onze ervaring, want zoo uw voet den weg des levens reeds betrad, geeft de herinnering u te krachtig getuigenis van de vertroosting, van de zielsverkwikking, van de uitnemende genieting, die de profetische Schrift u smaken deed, om zonder zelfverwijt van ondank, zulk een gedachte te kunnen dragen. Maar ook blijkens de Schrift zelve, eischt die voorstelling herziening; want niets minder biedt de

Schrift u in de Messiaansche profetie dan een op zich zelf staande, afgeslotene openbaring. Veeleer is het, bij het doorbladeren der Messiaansche Godspraken, of we daar verre den Berg van Gods heiligheid voor ons zien liggen, waarop in milde stroomen de wateren worden uitgegoten van Gods Heiligen Geest, die, aan den voet des bergs saâmgegaard, eerst als wilde beeken nederdruischen, om zich gedurig verliezend, maar allengs toch samenvloeiend, te winnen in kracht, en nu, kronkelend en zich buigend, door de rotskloven henen scheuren, tot eindelijk een breede bedding is uitgegraven en de eens zoo wilde bergstroom kalm maar rusteloos daarhenen vliet, de akkers besproeiend die leunen aan zijn oeverrand. Niet dus op den stroom alleen, maar ook op de bedding moet zich ons oog richten, nu het blijkt dat evenzeer door de bedding in de menschheid als door den stroom des Geestes de aard der profetie werd bepaald. Neen de profetie is ons niet als een ontplooid bloem, van boven gereikt, maar uit den hemel is door engelenhand het zaad in den akker der menschheid gelegd, en, door den dauw des hemels bevochtigd, is dat goddelijk zaad welig in dien akker opgeschoten, en, bestraald met het lieflijk licht van omhoog, is daaruit allengs de bloem ontloken, die in de Godspraak van Messias voor ons ligt. Zeer zeker, die Godspraak meldt ons van een Messias die komende is, maar toch ook van een weg in het hart des menschen, van een weg in het leven der volkeren, waar langs de Afgebedene der vaderen tot ons komt. En daarom, gelijk niet slechts de stroom, maar ook de bedding gekend moet, om den aard der profetie te begrijpen, zoo ook moet niet slechts het

zaad dat in den akker gelegd werd, maar ook die akker zelf, niet slechts Hij die tot ons komt, maar ook de weg, waarlangs Hij zijn schreden richt, met heiligen ernst bezien worden, zal het raadsel der profetie ons nader komen en zijn geheimenis ontsluiten aan ons hart.

Dat nu juist is de menschelijke factor in de Godspraken des Ouden Verbonds, een factor van te hooger gewicht, wijl die profetie voor menschen en door menschen gegeven, slechts het ééne wonder der menschwording bedoelt. Het Godmenschelijk karakter der heilsopenbaring kan zich ook in de profetie niet verloochen. Immanuël is de zinrijke naam van Messias, die ook haar wezen met volkomen juistheid kentekent. Het kan dus niet anders, of er moet verband bestaan tusschen den nood der menschheid, voor wie de profetie als een morgenster in het duister opgaat, en die profetie zelve, die lichtend verschijnt in haar nacht. De behoefte, de innerlijke leegte, ja, de nood en ellende van het schepsel Gods, dat van Hem gescheiden ligt, moet één aangrijpende, één machtige, zij het ook onbewuste, smeeking zijn om die uitkomst te verwerven, die juist in den Messias ons gewerd. Er is een God, die zijn gevallen schepsel opzoekt, maar toch ook in het weggezonden schepsel een diepte der vertering, een innerlijke honger, die zich opent onzen God tegemoet. Dat is het, wat de profetie ons bij Maleachi toeroept: dat niet slechts de Heer komt, maar dat Hij komt tot zijnen tempel; dat niet maar Hij snellijk komt, maar dat Hij komt tot die Hem zoeken; en evenzoo, dat niet maar de Engel des Verbonds zich openbaren zal, maar hen tegemoet gaat, wier ziele lust aan Hem heeft. Komt, Gel., zij het

dan die gedachte uit Gods Woord die onze gedachten dezen avond beheersche, en laat mij, met Maleachi's Godspraak voor oogen, u de toonen doen beluisteren van het groot Adventsgebed, waarop alle scheepsel onbewust een Amen vraagt; waarop alleen God het Amen uitspreekt; en waarop ook wij bij het naderend Kerstfeest, het Amen Gods en 'smenschen bêe herhalen.

I.

»Snellijk zal tot zijnen tempel komen die Heere, dien gijlieden zoekt, namelijk de Engel des Verbonds, aan denwelken gij lust hebt. Ziet, Hij komt, zegt de Heer der Heirscharen,» dus luidt dan het woord, waaruit we het Adventsgebed beluisteren willen, laat mij aanstonds er bijvoegen, dat het met klimmende helderheid tot ons komt,

in het zuchten der schepping,
in de onrust van het menschenhart, en
in Israëls gebed.

»Tot zijn tempel,» dat is de verzuchting der schepping. »Dien gijlieden zoekt,» dat is de leegte van het menschenhart. »Aan wien gij lust hebt,» dat is Israëls gebed.

Of bevreemdt het u, dat we zonder de minste aarzeling, dat »komen tot, zijn tempel» van de schepping der natuur verstaan, en waart gij veeleer geneigd aan den tempel van Jerusalem te denken? Maar immers, hoe dit ook voor de hand schijne te liggen, bij eenig dieper inzien in den samenhang van dit woord,

geeft ge die meening aanstonds prijs. Of hoe, van Jeruzalem's tempel, van 's Heeren huis op Zion zou hier sprake zijn, en leert dan niet het Oud Verbond dat reeds in het Heilige der Heiligen de tegenwoordigheid van Jehovah was, en dus niet tot dien tempel kon komen? Leert bovendien de vervulling ons niet, dat de Zone Gods, verre van tot Jeruzalem's tempel te komen, veeleer het voorhangsel van dien tempel scheuren deed en een geestelijk Godsrijk stichtte, binnen welks grenzen geen Jerusalem noch Garizim, d. w. z. geen uitsluitende plaats voor Godsvereering werd geduld? Maar wat houd ik u nog op? Maleachi zelf toch geeft ons in zijn Godspraken de verklaring van dit raadselachtig woord. Slaat slechts het elfde vers op van zijn eerste hoofdstuk, en immers daar lezen we: »Van den opgang der zon tot haren ondergang zal Mijn naam groot zijn onder de Heidenen, en aan alle plaats zal Mijnen naam reukwerk toegebracht worden." Ik bid u, kan het duidelijker worden uitgesproken, dat niet meer Zion's bergkruin in dien dag, maar alle plaatse der volkeren, en dus geheel deze aarde, de tempel des Heeren zal zijn. Brengt u daarbij te binnen, hoe Jezus zelf de weeropbouwning des tempels met de opstanding der stoffelijke schepping in zijn verheerlijkt lichaam heeft saamgevoegd (Johannes II: 21), en immers aan Zion's tempel denkt ook gij niet langer, maar verstaat met mij »dat komen van den Heer tot zijn tempel," van een komen tot die schepping, die, nu nog der ijdelheid onderworpen, toch naar zijn heerlijkheid zucht.

Zij het dan al met zeer zwakke toon, dat het onbewuste roepen om Messias uit de onbezielde schepping opklimt, toch achte niemand uwer uit eenzijdige gee-

stelijkheid dat zuchten der stoffelijke schepping gering. Dat ijle, vormlooze spiritualisme, waarin thans zoovelen zich verliezen, is niet naar de Schrift. Gods woord wijst ons altijd, allereerst zelfs op die stoffelijke wereld, die ons draagt. De vloek des Heeren begint met het wegnemen van den stok des broods, en evenzeer de zegen des Heeren is eerst in Jezus' lichamelijke opstanding voltooid. Naast de prediking van het geestelijk woord plaatst de Schrift steeds de toebediening der aan stof gebonden Sacramenten, en dat ook voor de toekomst der eeuwen die stoffelijke schepping niet terzij mag geworpen, weet elk, die met ons belijdt, dat zijn vernederd lichaam zal verheerlijkt worden,¹⁾ en dat eens een nieuwe aarde en een nieuwe hemel zich uit deze gedaante der wereld zal ontwikkelen ²⁾.

Naar den eisch derhalve van Gods woord willen ook wij den toon van het Adventsgebed uit de diepten der stoffelijke schepping tot ons laten komen. Thans nog zucht die schepping, naar het woord des Apostels, onder de ijdelheid, waarin ze bevangen ligt ³⁾, maar, in die banden der ijdelheid gekneld, ziet ze toch als met opgestoken hoofde uit naar den dag der bevrijding, als haar God weer tot haar zal komen, en de vrijheid der kinderen Gods ook haar met nieuwen luister zal bestralen. Dat is het dus, wat ook Maleachi's Godspraak ons zegt, dat de schepping »aan alle plaatse" (Hoofdst. 1: 11) een tempel des Heeren is, nu van zijnen God verlaten, maar die Hem eens weer ontvangen zal, als Hij de Heer der Heerscharen weer snellijk komt tot zijn tempel.

---

1) Fil. 3 : 21. 2) 2 Petr. 3 : 13. 3) Rom. 8 : 20.

Hoe die schepping een »tempel Gods" kan genaamd zijn, zal ons terstond duidelijk worden, zoo we aan de Schrift zelve vragen, wat de beteekenis van het woord »tempel", voor haar is. En dan lijdt het geen twijfel, of naar het spraakgebruik der Schrift wordt de naam van »tempel" gebezigd voor al het geschapene in hemel en op aarde, waaruit de Heere zich lof en aanbidding bereid en wat door Hem zich tot woonstede verkoren is. Den hemel om Gods troon zag Jesaia als een »tempel" zich uitbreiden, met de zoomen van het kleed des drie-maal Heiligen vervuld ¹⁾, en nog eens meldt Joannes in Openbaring, dat de hemel zelf als een »tempel" geopend werd ²⁾. Juda's stam, waaruit zijn Messias zou voortkomen, wordt een tempel door den psalmist genoemd ³⁾, en de gemeente, waarin Christus wonen zou, staat als een »tempel" voor het apostolisch oog ⁴⁾. Van Jezus' lichaam getuigt de Evangelist, dat het door den Heer zelf een »tempel" genoemd was ⁵⁾, en met denzelfden naam van »tempel" Gods wordt door Paulus in zijn Corintherbrief beurtelings 's menschen lichaam ⁶⁾, en dan weer de mensch zelf bestempeld ⁷⁾. Van daar dat de tempel als afzonderlijke plaats der aanbidding eerst dan, en slechts zoolang, op deze aarde kan gedacht worden, als de schepping zelve door God verlaten is en Hem het offer harer hulde onthoudt. Geen tempel dus in Eden's paradijs, dat zelf een heiligdom des Heeren was, en evenmin een tempel in het nieuw Jerusalem, waar alles van Gods heerlijkheid zal vervuld zijn ⁸⁾; en in het tijdperk van den vloek, dat paradijs

---

1) Jes. 6: 1. 2) Openb. 7: 15. 3) Psalm 114: 2. 4) Ef. 2: 21.
5) Joann. 2: 20. 6) 1 Cor. 6: 19. 7) 1 Cor. 3: 16. 8) Openb. 21: 22.

en nieuw-Jerusalem vaneen scheidt, de afzonderlijke tempels al meer verrijzend, naarmate de oorspronkelijke heerlijkheid al meer verdwijnt. Zelfs de patriarchen aanbaden El Schaddai, hunnen God, nog in Mamre's eikenbosschen, en toen daarna de ure kwam, dat men steen op steen moest leggen, om een plaats van stille aanbidding te midden van het ontwijde leven te wijden, toen heeft men nog — ziet het aan dit prachtige heiligdom — de vormen der natuur afgezien en in pilaar en dakwieling den eikenstam met zijn looverdak nagebootst ¹⁾).

En wie uwer beluistert dan het Adventsgebed niet, dat onbewust ook uit deze schepping opklimt, zoo ze nog, in haar vervallen staat, een »tempel Gods" genoemd wordt. Immers, ook de blinde heeft nog een oog; maar wie van »het oog des blinden" spreekt, besluit reeds in dat woord de bede om het licht. Ook al is de bedding verdroogd, toch blijven we de rivier een stroom noemen, maar de waterlooze bedding is een gebed tot de wolken om heur vocht. En zoo nu immers, kan men ook van een »tempel zonder God" niet spreken, of in dat woord zelf ligt de onbewuste verzuchting, dat die God mocht wederkomen en het verlaten heiligdom weer in waarheid tempel zijn.

Of aarzelt ge nog toe te geven, dat deez' onkenbaar geworden schepping, gelijk ze nu door den vloek werd, nog een »tempel" zou kunnen genaamd worden, neem dan de werkelijkheid, waaraan deze beeldspraak ontleend is, en onwillekeurig zal de naam van »tempel" ook uw mond ontglippen.

Verschijne voor uw verbeelding slechts een dier oude

---

1) De Nieuwe kerk te Amsterdam..

heiligdommen, niet een stille plaats der aanbidding, gelijk vaak ons bedehuis is, maar een prachtige afgodstempel, gelijk de volkeren van Klein-Azie te Ephese aan Diana hadden gewijd. Ziet het als voor uw oogen, hoe kunst en weelde bij dien bouw hebben gewedijverd, om door kwistigheid van eêl metaal en uitnemendheid van cederhout en welving der bogen en veelheid der zuilengangen en keur van beeldhouwwerk, dat heiligdom tot een heerlijke kunstschepping te maken, die door werking op ons schoonheidsgevoel tot aanbidding uitdrijft. En nu, denkt u dien tempel op het feest der godin, wier beeld in verblindende pracht bij het outer schittert, en de priesters zich daar verdringend in hun rijken dosch, en de lampen brandend, en de offerdieren omkransd, en de wierookwalmen opstijgend, en de reien trippelend op het maatgezag, en al het volk, dat den tempel omstuwt, juichend en jubelend, »dat ze groot, dat ze te aanbidden is, de Diana der Ephesiërs!” — en niet waar ge begrijpt, dat dat betooverend geheel als beeld van deze schepping kan gedacht worden, gelijk ze eens blonk in Eden's paradijs.

Maar richt thans uw schreden naar de plek, waar eens dat trotsche Ephese heeft gestaan, en wat toont het nietig vlek van Ajasôluk u thans anders dan één gestalte des doods, waar vroeger zoo vol en rijk het leven stroomde en de stemme der volkeren trilde van verre en nabij. 1) Ziet, het schitterend Dianabeeld week ten leste uit zijn heiligdom, en toen de godin haar tempel verliet, ontbond zich ook haar priester-

---

1) Ajasôluk is een Turksch dorp, dat op den puinloop van Ephese ligt. De Dianatempel werd door aanbidders uit alle volken bezocht.

schaar, en gebluscht werden de luchters en uitgedoofd het offervuur, en geen offerdier méér omkransd en geen maagden reiden zich meer en geen jubelkreet ging meer uit den boezem des volks op, en toen kwam de verwoesting en viel het heerlijk gebouwte tot een puinhoop in één, waarlangs wind en stormen gierden en waarin het nachtgedierte een schuilplaats vond. Nog slechts een enkele marmerzuil treft thans het oog van den reiziger; nog slechts enkele lijnen zijn van den bouwloop te zien, maar toch, als ge dien gehavenden bouwval, eenzaam en verlaten als hij daar in het stof bedolven ligt, bezoekt, dan zal nú nog uw gids, nú nog de bewoner van Ajasòluk u zeggen: »dàt is de tempel van Diana!”

En nu dan, zoo de schitterende tempel van weleer een beeld van Eden's hof was, waarin God woonde en alle schepsel aan alle plaatse één lied der aanbidding deed ruischen, hebt ge dan in dien bedolven bouwval niet reeds het beeld van deez' aarde gezien, gelijk ze thans werd door den vloek. Geen tempel meer, maar een tempelruïne is deze schepping immers! Van daar die mengeling van wat schoon en wat on-oogelijk is, die u telkens in de natuur vermoeit. Sporen bij menigte ontdekken zich aan uw oog van heerlijke grootheid, maar toch de verwoester is over dat alles gegaan, de eenheid is verbroken en tot stof vergruizelt ligt voor u, wat eens een zuil der eere is geweest. En niet slechts verstoring toont ze u hier en ginds, maar weg is de glans, weg de bekoring, die nog wel soms van onder het stof u tegenglinstert, maar even dikwijls u teleurstelt, want doodscheit heerscht in waarheid, waar alles u de frischheid des levens be-

loofde; verlaten is de tempel; geen offerwalm stijgt meer opwaarts; geen priester meer, die het altaar ontsteekt. Een tempel, maar van zijn God verlaten, ziet daar wat deze schepping u van alle zijden vertoont, en zoo dikwijls ge uw doffen voetstap op haar gesprongen plaveisel dreunen doet, hebt ge u immers den Heer slechts in die schepping terug te denken, om ijlings de heerlijkheid van den tempel te zien terugkomen en de oplossing van het raadsel te vinden, dat u in die gebroken schepping vermoeit.

Met hetzelfde recht, waarmee men, staande bij den bouwval van Diana's heiligdom, ook nu nog van den »tempel» spreekt, kan dus ook van die schepping der natuur gezegd worden, dat ze te midden harer vernedering nog altijd, naar oorsprong, doel en grondlijnen, een »tempel des Heeren» bleef. Maar dan ook een gebroken tempel, welks aard en wezen is, de heerlijkheid Gods in zich te dragen, doch die nu, van die heerlijkheid beroofd, juist door de vernedering van dat gemis, om weeropbouw en herstelling roept en een terugkomen vraagt van dien God der heerlijkheid, die zijn heiligdom verliet.

Alle lijden der natuur en haar smart, alle nood en jammer der gansche schepping, alle verwoesting en verbreking in de onbezielde natuur, alle strijd en worsteling in het rijk der planten, alle nijd en vernieling in het rijk der dierenwereld, alle ziekte en alle kwaal, alle pijn en gebrek, elke onvervulde behoefte, alle wee en ach dat op deze aarde drukt, tot het in den dood zijn overwinning viere, het spreekt dus alles van die ontzettende verstoring, die den tempel Gods deed instorten, het getuigt alles van een verloren schoonheid,

maar het zucht ook met onbewust verlangen naar den dag der wederoprichting, naar den terugkeer van haar glans en sieraad, het roept ook naar den Heer.

Zoo getuigt de Schrift het ons, die wil, dat ook de zee bruisse en de rivieren met de handen klappen, en het gebergte vreugde bedrijve, en al het veld huppele en alle boom des wouds vreugde bedrijve, wijl Messias komt om de aarde te richten ¹⁾; zoo wil de Schrift het, die met de stoffelijke schepping aanvangt en eerst in een nieuw Jerusalem haar rustpunt vinden kan; de Schrift, die, nooit de werkelijkheid uit het oog verliezend, den aardschen nood niet minder dan het lijden der ziel waardeert, en ten spijt van alle geestelijke vervluchting en ziekelijke zucht tot vergeestelijken, den hoeksteen van het Godsgebouw ons aanwijst in de lichamelijke opstanding van onzen Heer.

Van het zuchten der schepping komen we tot de onrust van het menschenhart, M. H.! om ook daarin den toon des geklags te beluisteren, die, zonder van Messias te weten, toch onbewust den Gezalfde des Heeren roept. In veel inniger zin, dan de onbezielde schepping, bestemd om Gods heerlijkheid te weerkaatsen, moest de mensch veel sterker dan die natuur door de vervreemding van den Heilige worden aangegrepen. Het geroep om den Redder, het roepen om God, dat reeds uit de diepten der aarde ons tegenklonk, moet dus uit het menschenhart met nog luider stemme opgaan. 's Menschen nood is veel banger, wijl zijn gemis veel

---

1) Psalm 96: 12 en 98: 7, 8, 9.

schreiender is; geen wonder derhalve, dat ook zijn roepen om Messias in doordringende kracht en helderheid van toon zeer verre het zuchten der schepping overtreft.

Reeds zeide ik het u in den aanvang: het zijn de woorden: »die Heer, dien gijlieden zoekt,” waarin die zoekende onrust van het menschenhart ligt uitgesproken. Ik bedoelde daarmee het menschenhart in algemeenen zin, en niet slechts van hen, die tot de Godgetrouwen gerekend werden. Immers, we zouden den aard van de dichterlijk-profetische taal miskennen, zoo we in die woorden: »die Heer, dien gijlieden zoekt,” een zelfde beteekenis zochten, als straks met dat »den Engel, aan wien gij lust hebt” wordt bedoeld. De stroom van het profetisch gevoel stort zich in zijn dichterlijke Godspraken nimmer op éénmaal uit, maar schier altijd met een dubbelen, hier zelfs met een driedubbelen golfslag, wier eigenaardigheid het juist is, dat elke komende golfslag met forscher strooming en helderder water pleegt te bruisen. Ook hier mag dus niet een bloote herhaling, maar moet een gedurige klimming zijn. »Lust hebben aan den Engel des Verbonds,” dat is het hoogste; »het zoeken van den Heer” is het mindere; en het minste eindelijk »als bouwval van den grootschen tempel” roepen om zijn God.

Trouwens het verband van Maleachi's Godspraak bewijst overtuigend, dat het niet enkel de »vrome knechten van Jehovah” zijn, tot wie dit profetisch woord uitgaat. Leest slechts wat onmiddellijk aan ons tekstwoord, in het laatste vers van het vorig hoofdstuk, voorafgaat, en immers geheel andere persoonlijkheden, dan de Godgetrouwen, treden voor uw geest. Daar toch heet

het: »Gij vermoeit den Heere met uw woorden... daarmee dat gij zegt: Al wie kwaad doet, is goed in de oogen des Heeren, en Hij heeft lust aan zoodanigen; of waar is de God des oordeels!» En zoo gij twijfelen mocht, of met dit hoofdstuk wellicht een nieuwe Godspraak begon, die zich geheel andere hoorders voorstelde, laat mij u dan wijzen op wat ditzelfde hoofdstuk u in het veertiende en vijftiende vers doet lezen: »Gij zegt: het is te vergeefs, God te dienen; want wat nuttigheid is het dat wij zijn wacht waarnemen? En nu wij achten de hoogmoedigen gelukzalig: ook die goddeloosheid doen, worden gebouwd,» en immers het lijdt geen twijfel, of de Profeet heeft het volk in al zijn schakeeringen toegesproken (ook de Godgetrouwen — zie slechts in vers 2 van het volgend hoofdstuk: »Ulieden daarentegen die den Heer vreest» — maar ook de afgedoolden en nog onbekeerden) toen hij, onder de bezieling des Heiligen Geestes, van den komenden Messias sprak.

Ook uit het menschenhart willen we dan dat onbewuste schreien opvangen, dat, zonder het te weten, profetie van Bethlehem's kribbe is. Ook uit het menschenhart, want immers ook in den mensch, ja in hem nog sterker, vindt ge die onverklaarbare, die wondere mengeling van schoonheid en verstoring, van wat boeit en afstuit, die ook in de onbezielde schepping zich aan ons opdrong en eerst begrepen werd, toen ze als een van haar God verlaten tempel voor ons trad. Telkens bespeurt ge ook in den mensch verschijnenselen, die u nopen zouden tot de erkenning van leven en kracht; maar ach, even dikwijls wordt ge teleurgesteld en vindt ge niets op den bodem dan krachte-

loosheid en dood. Lichtstralen schijnen door zijn oog te schieten, en toch, hem in de ziel grijpend, vindt ge niets dan donkerheid in de binnenkameren van zijn hart. Van uzelf en van anderen belijdt ge voor God, dat zij, en gij met hen, in zonde ontvangen en geboren zijt, en toch zijn er onder die in zonde verlorenen, ook onder de nog niet bekeerden, die ge liefhebt, o, moeder! als uw zoon, als uw kind, gij, vader! aan wie ge u, als magen of als vrienden verbonden gevoelt met heel uw ziel. Niet slechts in raadselen, maar als een raadsel wandelt de mensch op aarde. Vandaar dat onrustige dat geheel zijn wezen kenmerkt. Zie hem diep in het oog, en immers in dien blik ligt een tastend zoeken; bespied hem in de eenzaamheid, en immers een angstige vraag schijnt op zijn lippen bestorven te zijn. Heeft hij een oogenblik van rust gevonden, dan wordt alles onrustig in hem, om door een bezig-doen het beklemmende van die rust te verdrijven. Willoos grijpt hij naar wat om hem ligt, om het straks in moedwil van zich te werpen. Naar vreugd, naar genieting ziet ge hem jagen met koortsachtige drift, maar ook de nauw' genoten vreugd ijlings half verachtend van zich stooten. Ach, zoo als Jezus zoo schoon de vrouw met haar penning getee-kend heeft, zoo is de mensch op aarde. Ook hij heeft een kaars ontstoken, en met het licht in de hand ziet ge hem omdolen in zijn nachtelijk duister, om zijn huis met bezemen te keeren; maar het is al om niet; helaas! wat hij verloor, wordt niet gevonden.

En vraagt ge hem, wat hij mist, dan zwijgt hij; vraagt ge hem, wat hij verloor, dan antwoordt hij niet; vraagt ge, wat hij zoo rusteloos najaagt, dan trekt hij

zijn lippen meer samen, dan dat hij ze openen zou. Neen, niet uit de menschheid opgeklommen, maar van den hemel neergedaald is het antwoord, dat ons het raadsel van 's menschen onrust ontsluit. Niet in de scholen der wijsbegeerte, maar in den kring van Israëls profeten, in den kring dier mannen, die Jehovah van achter de kudde riep en uit het veld, is het lang verbeide antwoord uitgesproken, dat 's menschen zoeken niet dan een zoeken was naar God. Door profetische openbaring en niet door menschelijke vinding weten we het, dat de mensch om mensch te zijn, zijn God moet bezitten, en dus met zijn God zijn eigen mensch-zijn verloor, en dus onbewust zoekt en tast naar Hem, in wien en zijn God en zijn eigen mensch weer tot hem zal komen. Dat is, o mensch! uw jammer, dat ge op God zijt aangelegd, en nu afgerukt zijt van den eiken stam, waarom ge u als het klimop slingeren moest. De binnenzij van uw wezen is voor het oneindige bestemd, voor het oneindige berekend, er is vatbaarheid voor een oneindige kracht in uw menschelijk hart. Dan alleen kunt ge dus in evenwicht zijn, zoo ge niet slechts met uw zintuigen in de zinnelijke wereld inleeft, maar ook met uwe ziel in het oneindige zwelgt en verzadigd wordt met het leven uws Gods. Maar dat juist mist ge. Met de zonde in u, is God uit u weg, en God weg! maar immers, dan blijft u niets dan een peilloos ledig, dan een oneindige ruimte, en moet ge wel verteerd worden door het schreiendst heimwee naar dat ééne, dat u ontging. Maar helaas, niet wetend, dat die Ééne uw God en Zaligmaker is, komt ook het vermoeden niet in u op, bij God de vervulling van dat ledig te zoeken. En

daarom gaat gij uit op den weg der wereld, gij, met uw onleschbaren dorst, met uw onverzadijken honger, en ge werpt u op al het zichtbare, dat de wereld voor u schitteren doet, en zoekt nu in rusteloozen arbeid, dan in wisselend zingenot dat knagend gevoel te onderdrukken.

Maar neen, het baat niet, een geopend graf blijft het daar binnen, als één dier drie, waarvan de Spreukendichter zegt, »dat ze niet worden verzadigd.” Een graf, waarin alles dood op den bodem neerkomt, wat gij levend er in werpt. Een bodemloos vat, waar alle wateren doorheen vloeien, zonder dat een enkele druppel blijft. Ja, als met opgesperden muil ziet uw hart u aan, altijd om meer vragend, altijd meer eischend, en gij werpt er in, al wat gij hebt, uw wetenschap en kunst, uw roem en eer bij menschen, uw krachten en uw smarten, uw moeite en uw tranen; maar het baat alles niet, steeds eindeloos blijft het hart begeeren; och, dat ge het toch begrijpen kondt, dat een oneindige dorst niet met eindige wateren wordt gelescht. Want wat is in u, o mensch, die dorst naar geluk, die zich nooit laat afmatten, maar onuitdoofbaar branden blijft, wat is ze anders, dan een innerlijk dringen, dat geen vrede neemt met het eindig geluk dat ge verwierft, en roept om dat vollere en volle geluk, dat alleen Gods gemeenschap u brengt? — Wat anders is uw zucht naar schatten, uw dorst naar geld, dan het dringen van het innerlijk besef, dat gij arm zijt en arm blijft, hoe rijk ge ook wierdt in goud en zilver? Wat anders is uw dorst naar kennis, dan een pogen der ziel om door te dringen naar dat wezen der dingen, dat geen wijsbegeerte u brengt,

maar alleen in God wordt gevonden? Wat anders eindelijk, is uw ontembare heerschzucht, dan het heimwee naar die koninklijke macht, waarmee ge in Eden bekleed waart, en die ge thans niet kunt terug erlangen dan met de kroon die God u biedt. O! zoo is geheel uw bestaan, geheel uw aanzijn, met dat rusteloze, dat nooit voldane, dat ongedurige, dat u kenmerkt, zoo is al uw hartstocht, al uw streven, al uw bange strijd en al uw worstelen, hoe ook door u ontheiligd, hoe ook door uw zonde in zijn tegendeel omgekeerd, in den diepsten grond niet anders dan een openbaring, dat ge God niet missen kunt, en, zij het ook onbewust, een roepen naar dien Messias, wiens beeld alleen Israëls profetie u teekent.

En daarom, hebt er vrede meê, Gel., als ge in Gods huis, dat lied van »het hijgend hert" ook door hen hoort aanheffen, wier gedachte nog verre is van hun God. Want ja, dan is er leugen in dat roepen van de lippen, waaraan de bewustheid van het hart niet beantwoordt. Maar dan is er toch ook waarheid, want hij, die daar gedachteloos meêzingt, hij heeft toch ook een menschenhart, dat schreit in zijn verborgen diepte, al zweeft een lach om de lippen; een menschenhart, dat gloeit en verteed wordt door een oneindige behoefte, en dus, zonder zelf het te weten, zoo sprakeloos welsprekend roept naar den levenden God.

Eindelijk, dat zoeken der menschheid wordt bij Israël een gebed, naar het woord van den Zienner: »de Engel des Verbonds aan denwelken gij lust

hebt.” Dat toch ook het Israël in engeren zin, ook het uitspruitsel van het heilig zaad, in de profetie van onzen tekst wordt toegesproken, zie het aan wat vers zestien u voorlegt: »Alsdan spreken, die den Heere vreezen,” en evenzoo aan het reeds straks besprokene uit het volgend hoofdstuk: »Ulieden daarentegen, die mijnen naam vreest.” Welnu in dat Israël, in dat kleine kuddeke dat zijn Herder vond, in dat vroom geslacht, voor wien de Heer een Engel des Verbonds was geworden, is dat onbewuste roepen van het schepsel tot die klare uiting gekomen, die zich lucht geeft in het gebed. Niet de profetie is uit Israël, maar in Israël's hart is het eerst die heilige verteederung gekomen, die der profetie den welbereiden akker aanbod, waarin haar planting zou ontluiken.

Niet daarin is Israël van de volkeren onderscheiden, dat het, heiliger dan die, door uitdrijving van de krankheid der zonde, nader aan Messias stond, maar daarin dat het, aan de bedwelming der wereld onttrokken, krank zijnde, niet op frissche kracht geboogd, maar zijn krankheid erkend heeft; en met de volkeren in den levensader gewond, zijn wonde niet bedekt, maar om genezing van die wonde heeft geroepen.

Te midden van het rumoer der volkeren verstond de mensch zijn eigen hart niet meer, en daarom heeft de God Abrahams uit hem zich een volk verkoren, dat Hij aan dat rumoer der volkeren onttrokken, van de natiën afgezonderd, en in Kanaän op zijn eigen erve gesteld heeft. En nu, door de snijdende scherpte der Wet voor vermenging met die volken bewaard en door een hoog opgetrokken muur van het gedruisch der natiën gescheiden, heeft Israël in dat Kanaän in heilige

stille geleefd, en in die stille afzondering ten leste de stem gehoord, die voor de andere volken verloren ging, wijl ze zoo zachtkens fluisterend, zoo dof en klankloos uit de smartelijke diepten van het menschenhart opklom.

Neen Israël was niet heiliger dan andere volken, maar in zijn levenssfeer heeft de Heer der heirscharen den adem zijns Geestes doen uitgaan, en daardoor is geheel de dampkring, dien het inademde, fijner en prikkelbaarder geworden, zoodat Israëls hart krachtiger werd aangegrepen, en met onweerstaanbaren drang uit zijn ziel de noodkreet geperst is, die de Griek nog onderdrukken en de Romein nog bedwingen kon.

Ja, meer nog. Door niets zoo zeer, als door het zien van water wordt het dorstgevoel bij den dorstende in hevigheid aangezet, en ook daarom derhalve moest Israëls' dorsten naar zijn God veel inniger, veel schreien-der dan dat der overige volken zijn, wijl de stroom des levenden waters aan dat Israël van verre getoond en de Engel des Verbonds hun verschenen was. Zij hadden, wat die volkeren misten: de schatten van Gods woord, zijn teekenen en wonderen, zijn rechten en verbondsbeloften, en in geheel hun outerdienst een afschaduwing van de bediening der verzoening, die door het onbevlekkelijk en onstraffelijk Lam zou worden volbracht. Maar toch het bleven schaduw; wel machtig genoeg, om hen met de geloofskracht in het onzienlijke te doen doordringen en het onzichtbare te doen bezitten; maar toch zonder doorbreking in het werkelijk leven, zonder rustpunt voor het oog. En daarom, was aan Israël meer dan aan de volkeren gegeven, juist door die meerdere gave moest meerder behoefte in

hen gewekt worden, en alleen Israël de macht ontvangen, om het roepen naar Messias te vormen tot een gebed.

Alleen Israël kon daarom bidden, dat het bidden heeten mocht, en zelfs de gemeente van Christus keert zich, als ze bidden wil, nog altijd naar datzelfde Israël, om den toon van haar gebed te verdiepen. Zelve hebt ge het immers ervaren, dat ge in nood en angst, bovenal in den strijd der zonde, nooit zóó uw schuldgevoel hadt uitgegoten, of, komend tot de gebeden, die ons van Israël bewaard zijn, begonnen er snaren in uw ziel te trillen, die met nog doordringender toon de klacht uwer ziele deden uitgaan. Lees het »Gena, gena, o! God'', stamel in heilige oprechtheid het »Uit diepte van ellende'' den Israëlitischen zanger na, en immers uw eigen ziel getuigt het, dat uit zulk een diepte alleen tot God kon geroepen worden, waar God zelf die diepte had ontsloten.

Ja, we zouden nog verder kunnen gaan, en zeggen, dat Israël niet slechts bad, maar in geheel zijn verschijning één gebed om den Messias is. Zelfs thans nog in zijn verwerping is het ontvallen Israël alleen voor hem te begrijpen, die doorziet, hoe juist daarin Israëls vernedering ligt, dat het eens bewuste gebed om Messias weer tot een onbewuste verzuchting is teruggezonden. En daarom, wilt ge Israël bekeeren, doe dan wat Paulus deed: geef weer lucht aan zijn gesmoord gebed, en met Israël biddende, zal nogmaals de Christenheid van het toegebrachte Israël leeren, wat waarlijk bidden is.

II.

We keeren tot den aanhef van ons tekstwoord terug, M. H.: »Ziet, Ik zend mijnen Engel, die voor mijn aangezicht den weg bereiden zal,” om én daarin én in het slotwoord: »Ziet, Hij komt, spreekt de Heer der Heirscharen” u te toonen, dat het God alleen is, door wien dat onbewust Adventsgebed een profetie van den Christus wordt.

Ongetwijfeld. Zonder die behoefte in het menschenhart waarvan we spraken, zou er aankondiging, maar geen profetie kunnen zijn; maar toch die behoefte op zichzelf mag nooit als bron der profetie worden beschouwd. De profetie is uit God; »van God ingegeven,” gelijk de apostel getuigt, dat wil juist zeggen, niet uit de menschheid voortgekomen, maar in haar ingebracht, gegeven in haar geest. Zoo weinig zelfs kon de profetie een vrucht van ons menschelijk leven zijn, dat zelfs de bewustheid der behoefte alleen bij dat volk van Israël bestond, waarin God die bewustheid had gewekt. Ook hier moeten we dus herhalen, wat we in den aanvang zeiden: in de menschheid de bedding uitgegraven, in het menschenhart de akker bereid, maar uit God het zaad dat in dien akker ontkiemen, van zijn heiligen Berg de stroom der profetie, die deez' bedding bedekken zou. Des menschen woord is als het stof, waaruit het lichaam der profetie gevormd is, maar dan eerst leeft ze, dan eerst wordt ze profetie, als Gods Geest in haar geblazen wordt als de adem des levens. Daarom gaat dan ook aan de komst van Messias de optreding van den Dooper vooraf, en werd vooruit

reeds beloofd, dat de koninklijke heraut ¹⁾ verschijnen zou, om den weg te bereiden voor den Heer: »Ziet Ik zend mijnen Engel, mijn heraut, die voor mijn aangezicht den weg bereiden zal;» want in dien Dooper, als den laatste der profeten, treedt nogmaals geheel de wolke der profeten, als één machtig getuige voor Israël op. En nu, ontga het uw aandacht niet: Opdat het blijken zou, dat zoomin de profetie uit Israël als Israël uit de volkeren was, herhaalt zich bij de geboorte van den Dooper hetzelfde wonder als bij Abraham's eenigen zoon. Isaäc komt niet, eer zooverre de natuur in Abraham en Sarah verstorven is, dat zijn komen alleen verklaard kan worden uit de werking van Gods Almacht. En zoo ook hier: Joannes wordt niet ontvangen, dan nadat Zacharias getuigen moest, »dat hij oud en zijn vrouw verre op haar dagen gekomen was ²⁾», opdat het zou blijken, dat de drager der gansche profetie niet uit Israël gesproten, maar door God was verwekt

Zoo dus treedt de profetie in haar samenhang met het lijden van het schepsel voor ons, dat de smart der schepping den breedsten grondslag vormt, waarop door de onrust van het menschenhart een hooger grondslag gelegd is, die eerst op zijn beurt in Israëls gebed het voetstuk ontvangt, waarop het beeld der profetie verrijzen kan. Maar zoo min nu, als ooit het voetstuk met het beeld mag worden verwisseld, zoo min mag men den nood der schepping ooit met de Godspraak verwarren. Niet de mensch heeft van Messias gesproken, het

---

1) Ons tekstwoord zegt: mijnen Engel. Maar men weet, dat Bode en Engel door éénzelfde woord in den grondtekst worden uitgedrukt.

2) Luk. 1: 18.

»ziet Hij komt» spreekt niet hij, maar »de Heer der Heirscharen.»

Buiten die daad Gods, zonder die ingeving, moet daarom het zoeken naar God onbewust en onvruchtbaar blijven. Was die lichtstraal uit den hooge niet in in het hart gevallen, het zoeken naar God zou even onbewust en dus werktuigelijk geblveen zijn, als de drang waarmee de bergstroom de diepte, de rookwolk de lucht, het vuur zijn voedsel zoekt, of waarmee de magneet zich naar de noordpool en de bloem zich naar het zonlicht voelt heengetrokken. Ziet het aan de heidenwereld, die op alle wegen der wereld met haar dorst naar vreugd en kennis is uitgegaan, en toch aan het einde haars wegs nog verder van den Eeuwige bleek te zijn, dan toen die weg pas begon. Ziet het aan Israël, dat tegen dien Geest zich verhardend, in afgoderij terugvalt, en ook nu weèr, van dien Geest verlaten, of zich in vormen versteent of heult met den wereldgeest, die nog eens den Messias wil kruisigen. Ja, ziet het in onze eigene Kerk aan die moderne richting, die wegslepend schoon van onzen weemoed en onze smartelijke behoefte spreken kan, maar zich-zelve en de schare misleidt, zoo dikwijls ze voorgeeft, in dien roerenden klaagtoon over het pijnlijke der wonde den balsem der genezing gevonden te hebben. Neen eerst dan, als de honger voor spijs, de dorst voor water, de armoê voor een schat kon gelden, zou ze met haar klagelijk schreien ons verleiden kunnen, Gods wonderdaad door de ingeving des Geestes te miskennen in Israëls profetie.

Neen, M. H.! het heerlijk heiligdom dier profetie zal nimmer voor uw geest verrijzen, al voegdet ge ook al het weegeklag, al het noodgeschrei en al het gekrijt

der ziele saâm, dat ooit uit 's menschen hart is opgegaan. De profetie is door Gods Woord; uit het Woord waarin de volheid zijner barmhartigheid ligt; en niet uit dat menschen woord, waarin ons hart nooit anders dan zijn leegte kan uitspreken. Dat juist is de glorie van dat: »Zoo spreekt de Heer der Heirscharen," dat het ons reeds verkwikt, als Gods stem woorden geeft aan wat in ons hart bestorven lag. En daarom, niet van zelve, maar eerst zoo God spreekt, gaat in onze ziel het gebed des Geestes over in een belofte, het heimwee des harten in heilige profetie. Want dan als Gods Geest ons onze wonden toont, heeft Hij den balsem reeds bereid, die ons genezen zal; als Gods werking ons de kreet om genade uit de ziel perst, is de beweging der Ontferming reeds naar ons uitgaande; als Gods Woord in ons van nood en dood profeteert, komt het Woord reeds van verre, dat vleesch geworden in Bethlehems kribbe, dien nood van ons zal nemen en uit dien dood ons redt.

III.

En nu dan, dat Amen Gods en 's menschen beê, ze worden ook door ons herhaald bij de nadering van het Kerstfeest. Hij is gekomen; Hij komt; Hij zal komen; ziet daar het drietal gedachten, waarin ik u dat Adventsvermaan breng.

Hij is gekomen, de Hope Israëls, de afgebedene der volkeren, en zoovelen zijn verschijning hebben liefgehad, die heeft Hij macht gegeven, weer vervuld te worden met dat oneindig leven, waarnaar de ziel met oneindige behoefte schreit. Hij is gekomen, die Immanuel God-

met-ons, die juist wijl Hij »God was in der eeuwigheid te prijzen,” een jubelend Amen brengen kon op dat Adventsgebed der menschheid, dat door geen eindige gifte zich smooeren liet, maar roepen bleef, altijd dringender, steeds luider, tot het in Israël zichzelf bewust werd als een roepen om God. Hij is gekomen, en verbaasd heeft zich de wereld over de geheimzinnige kracht, die van zijn eenvoudig woord, over de wondere werking, die van zijn smadelijk kruis, over de heilige levensmacht, die van zijn geloochende opstanding uitging. Geen droom, maar een feit was het, dat door dien Messias gewerkt werd, wat dusver vruchteloos was beproefd, als de hartstocht beteugeld, het zielsverlangen bevredigd werd, het lijden zelf vertroosting bleek en het rusteloos jagen van het hart in heilige kalmte werd verkeerd. En nu, dat wonder gaat immers voort ook nog voor uw oog zijn Goddelijke kracht te tooveren. Of hebt ook gij ze wel niet ontmoet, die vreemd gewordenen in deez’ onrustige wereld, uit wier gelaat u een hooger vrede tegenstraalde, door wier traan zich een lach mengde, in wier rustig bijzijn het uzelf zoo rustig werd, en wier hart niet meer zuchtte en klaagde, maar juichte in heilige vreugde? Welnu, zoo dikwijls ze u dan bejegenden, uit de krater van wier hart geen eindeloos begeeren meer gespuwd werd; bij wien het niet meer het zuigen van een luchtledig, maar het persen van een volheid was; zoo dikwijls ge er een ontdekt hebt, die niet meer jagend zocht, maar u tegenkwam met het blij geklank: »Wat we gezien en getast hebben van het Woord des levens, dat verkondigen we u;” zoo dikwijls een menschenhart u tegenklopte, dat dood was maar nu leeft, arm, maar nu

rijk, ellendig, maar nu zalig in den Zoon der liefde Gods; o! dan is immers het Amen Gods op het Adventsgebed der menschheid u in krachten en teekenen herhaald geworden. O dat Amen M. H. het wordt nog herhaald voor de wereld, zoo dikwijls we als gemeente van den Christus hier samenkomen; herhaald, zoo dikwijls in Doop en Avondmaal de verlossende kracht van den Heiland bezegeld wordt; ja, een Amen van 's menschen lippen, dat Amen Gods nagesproken, komt tot ons, zoo dikwijls ook in ons midden weêr een ziel, die tegen Christus was, voor Hem gewonnen wordt, en de psalm der verzoening doorbreekt in het door schuld verslagen hart.

Hij is gekomen, maar ook »Hij komt” Gel., want dát juist is de aard der profetie, dat haar vervulling bron van nieuwe profetie wordt, zoo lang het volle heil niet is doorgebroken. Eerst dan, als we niet meer ten deele zullen kennen, maar zien van aangezicht tot aangezicht, zal, naar het woord des Apostels, ook de profetie worden te niet gedaan¹⁾. Voor ons dus die nog leven in de »bedeeling des geloofs,” en de »bedeeling des aanschouwens” nog verbeiden, blijft de komst van Christus van een telkens voller komen getuigen, tot eens zijn komen op de wolken den vollen inhoud der gansche profetie vervult.

Dat »Hij komt” roep ik daarom ook U toe, gemeente! nu ook thans weer de Advent ons oproept, om straks het Engelenlied in Ephrata's velden te behuisteren, en ook daarvan zeg ik, dat er een komen

1) 1 Cor. 13: 8.

des Heeren zijn zal tot zijn tempel, tot het hart dat Hem zoekt, en tot de ziel die lust aan Hem heeft.

In het feest zijner geboorte zal de Heer ook nu tot zijn tempel komen, d. w. z. tot de gemeente, die zich noemt naar zijn heiligen naam. Ook al ware er dus onder u niet één ziel, die uit levende ervaring op het Kerstfeest juichen kon, al waren ze geheel uit u weggestorven de kinderen Gods, aan wien het »in menschen een welbehagen'' waarheid wierd, dan nog zou het getuigenis des Heeren in uw midden uitgaan, dan nog de Heer tot zijn tempel komen, zoo lang ge als gemeente zijn heiligen naam op het voorhoofd draagt. En nu, ik weet het, al is het getal der levenden in uw gemeente nog wel klein, maar toch niet weggeslonken, toch is er niet één in uw midden, of ook hem heugt van Kerstdagen, dat hij meêzong en meêjubelde, maar meer nadoende en meêdoende wat anderen deden, dan met een daad van het eigen hart. Maar toch, daar moogt ge niet bij rusten. Gij dringt uzelfen almeer uit den tempel der gemeente, zoo ge als doode steen daarin hangen blijft, en niet als levende steen in zijn muren wordt ingevoegd. Voor jongeren van jaren, voor de kleinen uit uw kroost moge dat natuurlijk, dat passend voor hun leeftijd zijn, dat ze meêjuichen van de kribbe en het Kindeke dat daarin lag, zonder hun Heiland in dat Kindeke te begroeten. Maar voor u, wien God meerder jaren schonk, voor u zou dat verlagend, voor u onteerend, voor u ten oordeel zijn, zoo de tempelwanden van vreugde ruischten, maar er geen jubelen des levens was in uw ziel.

Tot zijn tempel komt Hij, maar ook tot »die Hem

zoeken.” Gel., u geldt dat woord, die wel de gebroken waterbakken der wereld verlaten hebt, maar zonder nog te drinken uit den levensstroom; u, die de banden des doods wel knellen voelt, maar ze nog nimmer ontvluchten kondt; die profetie des vredes is voor u, die u niet meer nedervleit in valsche ruste, maar nog de eeuwige rust van het »Gij zijt verlost” niet kent. En toch, daarbij moogt, daarbij kunt ge niet staan blijven. Alleen het belijden kan u niet redden. Het baat u niet, of de belofte Gods al aan de menschheid vervuld, of Messias tot de zijnen gekomen is; de Zonne der gerechtigheid moet zijn stralen ook in uw ziel werpen, of zijn opgang baat u niet, den Heiligen Geest, waarin Messias zich aan het menschenhart schenkt, moet ook gij persoonlijk ontvangen, of het oneindig ledig blijft in u schreien en uw Adventsgebed onverhoord. Neen, vrees daarom niet. Gij weet, de boetgezent ging aan den Christus vooraf; en nu, die wegbereider des Heeren, die prediker van ernst, heeft hij in de smarten des levens of in de weën der ziel zich ook bij u nog niet aangemeld? O! merkt toch en ziet toe, of zijn voeten niet staande zijn in uw poorten; luister in de stilte der eenzaamheid of van de bergen het geruisch niet reeds komende is, dat ook u vrede boodschapt; doe weg de bedwelming, die u nog gebonden houdt, weg de nevelen, die nog als een bedekking om u zijn; zie hoe grondeloos, zie hoe neerbuigend, zie hoe onnaspeurlijk zijn erbarming is, en neen, vertwijfel dan niet, maar vlucht tot dien Eeuwige, onder wiens vleugelen ook u de genezing¹⁾ is bereid.

---

1) Mal. 4 : 2

Maar ook tot u, Gel., van wien het woord reeds geldt, dat ge »aan den Engel des Verbonds lust hebt,” komt de Christus in het naderend Kerstfeest met verhoogden glans. Ook voor u moet dat Christusfeest meer zijn dan een herhaling van wat ge reeds zoo dikwijls gevierd hebt. Heeft Hij u reeds zoo machtig aangegrepen, dat het hart eindelijk verwonnen wierd, en ge Hem hebt aanbeden als uw Heer en uw God, toch wil Hij ook met dit Kerstfeest weer iets u leeren van die hoogheerlijke belijdenis, waarin zich zijn volle godheid openbaart. Hebt ge reeds meer dan een enkelen teug uit de volheid zijner genade gedronken, genade vóór genade, genade ná genade, altijd voller, steeds rijker, nooit zichzelf gelijk, wil Hij doen uitstroomen voor de ziel, die aan Hem lust heeft. Waart ge misschien verflauwd in uw allesverteerenden ijver voor Hem, die u gekocht heeft met zijn dierbaar bloed, o! laat dan de scherpe prikkel zijner liefde u op nieuw in de lendenen uwer ziel worden geslagen. Ja, wat ge ook reeds ontvingt uit zijn eeuwige volheid, laat elk, laat ook dit Kerstfeest u weer een nieuwe golfslag zijn uit dien Oceaan der eeuwige liefde, die u altijd frisscher wateren biedt.

Eindelijk »Hij zal komen” en dan zal Hij, naar Maleachi's Godspraak, zitten »louterende en het zilver reinigende ¹⁾.” O! laat het u nog gezegd zijn, kinderen der wereld! eer de liefelijke Adventsklokken verstommen voor het bazuingeschal van den jongsten dag. Voor een wijle, maar niet voor altijd, kunt ge u aan Mes-

---

1) Maleachi 3: 3.

sias onttrekken, want eens komt de dag, dat alle vleesch Hem zien zal en zien moet, en de profetie van Israël voor heel de schepping zal worden vervuld. Ook dan zal Hij zich eerst den weg bereiden door bange weën, die aan zijn komst zullen voorafgaan. En nu, wie weet, of in de ontzaglijke beroeringen en schuddingen der geestenwereld, waarvan we getuigen zijn, niet reeds het bange voorspel begon van de dingen die komende zijn. Maar ook al bleek dat anders; voor u is er toch maar één schrede tusschen u en uw dood, en wederom maar één schrede tusschen uw dood en Jezus' wederkomst ten gerichte. En daarom, wat ik u bidde, ontwaakt tot den ernst, die in Christus is en glijdt niet langer meê met den vloed die ten verderve gaat. Het is zoo, nu kunt ge de ooren nog dicht stoppen, als dat roepen van een oordeel uitgaat, nu dat woord nog bespotten, dat ook u dreigt met een buitenste duisternis, maar wordt eens de profetie ook van dat »Hij zal komen'' vervuld, wee ook u dán, die eerst in dat oordeel de beslissing zult vinden, die den ernst van Gods Woord op uw ongeloof en op uw spotzucht wreekt.

Met een lieflijker toon ga ik besluiten M. H., God zij lof, niet voor allen is dat »Hij zal komen'' meer een stemme der bedreiging; ze zijn er ook, voor wie de toekomst des Heeren veeleer een Amen der profetie is op het roepen van »Kom, Heere Jezus!'' dat dag en nacht opklimt van alle einden der aarde, waar de Heere zich een gemeente heeft gesticht. O! zijt ge ook in ons midden, die nooit moede wierd dat Adventsgebed van de toekomst des Heeren uit de ziel naar de lippen te dringen, zij dan ook nu in het midden der gemeente u het Amen des Woords op

die bede door den bedienaar van dat Woord gebracht. Niet alsof ge den rijkdom, die in Christus is, niet reeds genoot. Voor zooveel ge gelooft, is die u toebedeeld; maar ge bezit ze nog slechts door het geloof. En zeker dat geloof is u een vaste grond der dingen die men niet ziet, een kracht, waarmee ge u aan de onzichtbare wereld vaster nog dan aan de zichtbare dingen vastklemt. Maar toch, ge wilt meer nog, niet waar? ook dat geloof, zijn aard brengt het met zich, wil eens in aanschouwen verslonden worden. O! dat uitwonen van den Heere kan soms zoo bange zijn, voor hem die de belofte ontving, dat Hij zien zal van aangezicht tot aangezicht. En daarom »Kom, Heere Jezus, ja, kom haastelijk'' ik weet het, zoo roept een stem ook in uw binnenste, en een stemme Gods antwoordt: Ziet Hij zal komen, die Heer, in wien ge, hoe wel Hem niet ziende, u nu reeds verheugt met onuitsprekelijke vreugde. Wel u, gij kinderen des Koninkrijks! die die stemme Gods moogt opvangen en het getuigenis des Geestes hebt, dat ook gij dan in de onbevleete bruid der gemeente door den Vader zult worden voorgesteld aan Hem, die al uw Leven is. Niet waar, ook u smelt al wat uw ziel begeert, en uw hart wenschen kan, al uw gebed en uw smeeking samen, in het roepen naar dien grooten dag, waarop én profetie én belijdenis zal zijn te niet gedaan, en de ziel met al de diepte van haar blik zal staren in die »heerlijkheid der heerlijkheden,'' die zich om den troon des Lams zal uitgieten in eeuwigen glans.

En nu M. H.! we zagen straks: de schepping zucht, de menschheid zoekt, alleen Israël bidt, o, hoort dan,

Israël Gods! uw roeping ook in onze dagen, en bidt niet maar voor uzelf om heerlijkheid, maar bidt ook als priesters voor die schepping, voor die menschheid, die de »kracht der verrijzenis" nog niet kent.

O! ik hoor ze zuchten, die schepping om mij heen, die als in barensnood is tot nu toe, verwachtende de heerlijkheid der kinderen Gods, maar, als een tempel van haar God verlaten, toont ze u haar vergruizeld beeldwerk, haar flets en matgeworden schoon.

Ik zie ze om wij wandelen als in schaduwen des doods, die van God vervreemden, die naar God dorsten, maar onbewust zijn van den dorst die hen kwelt. Als een doodenakker breidt ze zich voor mij uit, die arme menschheid, die door innerlijke tweespalt verteerd, zelfs van verre niet bevroedt, dat alleen de Engel des Verbonds haar kan redden.

Om God roept die schepping, gelijk een dorstig land naar de druppelen der wolken. Om God schreit het menschenhart, gelijk een hert schreeuwt naar de waterstroomen. Om God roept het al, wijl God alleen aller nood vervullen kan.

Maar nu, dat onbewust geschrei moet voor het Israël Gods een bewuste bede worden, en daarom, als we dat aardrijk zuchten, die menschheid weenen hooren, en zelven met dweepende liefde verlangen naar Hem, die de liefde onzer ziel is, dan smelt ook voor die wereld al onze smeeking samen in die ééne bede: »Kom, Goddelijke Verlosser," kom tot uw tempel, kom tot wie U zoeken, kom tot wie lust aan U heeft, ja kom Heere Jezus! tot het hart, dat U in waarheid mint! AMEN.

INHOUD.

	Bladz.
N ^o . 1. DE TROOST DER EEUWIGE VERKIEZING. . .	1
N ^o . 2. RUST DER ZIEL BIJ DE ONRUST DER TIJDEN .	37
N ^o . 3. HET KRUIS VAN CHRISTUS HET LEVENSIDEAAL.	73
N ^o . 4. DE HEERE ONZE ROTSSTEEN	109
N ^o . 5. GODSDIENST EN ZEDELIIKHEID.	141
N ^o . 6. HET ONBEWUST ADVENTSGEBED	173

